

3 NOVEMBER 1971

56e JAARGANG

No. 2822

Het Noorden en de afkoeling

Volgens de prognoses in de *Macro-economische verkenningen* zou voor 1972 rekening moeten worden gehouden met een werkloosheidsniveau van gemiddeld 80.000. Van verschillende zijden is al beweerd, dat deze raming aan de lage kant is en dat de werkloosheid wel eens in de buurt van de 100.000 zou kunnen komen te liggen. In het midden gelaten of 80.000 dan wel 100.000 werklozen ons te wachten staan, zeker is dat een onevenredig groot deel van de stijging der werkloosheid voor rekening zal komen van het Noorden van het land. Zo zal bij een landelijke werkloosheid van 80.000, de werkloosheid in het Noorden naar schatting 15 à 16.000 bedragen.

In het Noorden is de arbeidsreserve de laatste jaren verhoudingsgewijs rond tweemaal zo hoog als gemiddeld in ons land en het inkomen per hoofd is er zo'n 13% lager. Een situatie waarin de openstaande vraag naar arbeidskrachten de arbeidsreserve overtreft — een in de Randstad vertrouwd verschijnsel — komt in de noordelijke provincies slechts sporadisch voor. Het is dan ook een trieste zaak, dat een gebied dat zeker niet

als haard van onze oververhitte economie heeft gefungeerd en dat best nog wat hoogconjunctuur zou kunnen gebruiken, de „afkoeling” in belangrijke mate zal onder vinden.

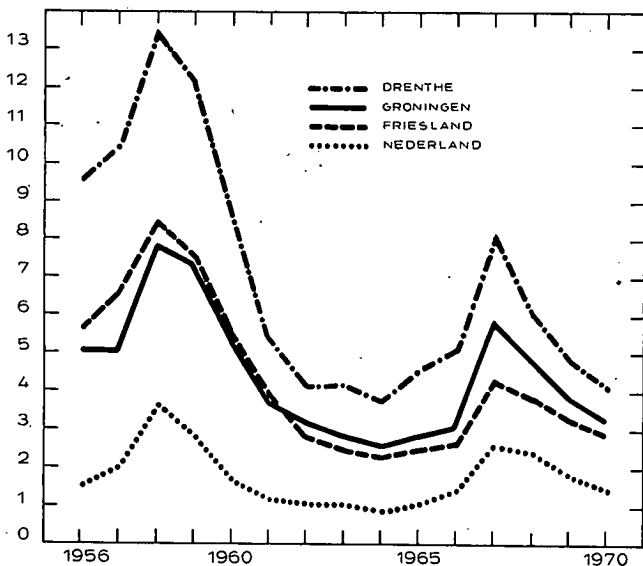
Behalve dat het Noorden uit deze afkoeling wat zwembaden en andere projecten van aanvullende werkgelegenheid zal overhouden, is de kans aanwezig dat de gestegen werkloosheid — op zichzelf al erg genoeg — ongunstig zal uitwerken op de toekomstige werkgelegenheidsstructuur. Rond 1960, toen de werkloosheid en met name die van ongeschoolden in dit gebied zeer hoog was, stond het kwantitatieve aspect der werkgelegenheidsbevordering terecht op de voorgrond. Ieder bedrijf dat ertoe bijdroeg de werkloosheid te verlichten, werd met blijdschap begroet.

Doordat de werkloosheidscijfers de laatste jaren, althans naar noordelijke maatstaven gemeten, aan de lage kant en ongeschoolden veel minder ruim voorhanden waren, heeft men in het Noorden de euvelen moed gehad ook eens te gaan denken aan mogelijkheden om de kwaliteit der werkgelegenheid op te voeren en aldus te pogen de inkomensachterstand te verkleinen. De uitdrukking „selectief industrialisatiebeleid” is hier en daar al gevallen. De nieuwe werkloosheids golf houdt de tendentie in zich deze goede voornemens zo niet weg te spoelen, dan toch wel af te brokkelen.

De neiging om gegadigden voor vestiging, die zich nu of bij de eerste tekenen van hernieuwde spanning op de Randstedelijke arbeidsmarkt, zullen melden, meer op hun kwantitatieve dan op hun kwalitatieve bijdrage tot de werkgelegenheid te beoordelen, zal, onder de druk der omstandigheden, moeilijk kunnen worden weerstaan. De vraag is zelfs, of het, gezien de gestegen en stijgende werkloosheid, sociaal wel verantwoord is om weerstand te bieden.

Aldus zou het kunnen gebeuren, dat, nadat het koelwater reeds lang is verdampt, het Noorden nog zit met de gevolgen van de afkoelingsperiode voor zijn werkgelegenheidsstructuur. De mogelijkheden tot kwaliteitsverbetering zullen dan weer naar de toekomst moeten worden verschoven. Voor hoe lang? Tot de volgende periode van overspanning? Zal men dan nog wel opgaan aan de kwaliteit van de werkgelegenheid durven gaan denken? Want het lijkt erop dat dat niet mag!

Geregistreeerde arbeidsreserve van mannen (in % van de afhankelijke mannelijke beroepsbevolking).

Z.

Inhoud

Dr. J. H. Zoon: Het Noorden en de afkoeling	973
Dr. P. Drewe: Rijnmond en de buitenlandse werknemers	974
Prof. Dr. F. Hartog: Toenemende betekenis van de welvaartseconomie	975
Prof. Dr. J. S. Cramer en Drs. G. M. Reekers: Het houderschap van enkele liquiditeiten	976
Prof. Drs. E. H. van de Poll en Prof. Dr. L. H. Klaassen: Enige kanttekeningen bij het komende algemene verkeersfonds	978
Drs. P. J. M. Banduin: Hoe de loon- en prijs-spiraal mitigeren?	982
Drs. A. H. A. van der Meer: Misverstanden over het „gat” in de rijksbegroting	984
Au courant	985
Boekennieuws	986
Mededelingen	991

Bijlage

Dr. W. T. Kroese:
De textielindustrie op de drempel van DD II

Redactie

Commissie van redactie: H. C. Bos,
R. Iwema, L. H. Klaassen, H. W. Lambers,
P. J. Montagne, J. H. P. Paelinck,
A. de Wit
Redacteur-secretaris: L. Hoffman

Economisch-Statistische Berichten

Weekblad van de Stichting Het Nederlands Economisch Instituut

Adres: Burgemeester Oudlaan 50,
Rotterdam-3016;
kopij voor de redactie:
postbus 4224. Telefoon:
(010) 14 55 11, toestel 3701. Bij
adreswijziging s.v.p. steeds adresbandje
meesturen.

Kopij voor de redactie: in tweevoud,
getypt, dubbele regelafstand, brede marge.

Abonnementsprijs: f. 44,72 per jaar,
studenten f. 31,20, franco per post voor
Nederland, België, Luxemburg, overzeese
rijksdelen (zeepost).

Prijs van dit nummer: f. 1,50. Abonnementen
kunnen ingaan op elke gewenste datum,
maar slechts worden beëindigd per
ultimo van een kalenderjaar.

Betaling: giro 8408; Bank Mees & Hope
NV, Rotterdam; Banque de Commerce,
Koninklijk plein 6, Brussel,
postcheque-rekening 260.34.

Advertenties: N.V. Kon. Ned. Boekdrukkerij
H.A.M. Roelants, Lange Haven 141,
Schiedam, tel. (010) 26 02 60, toestel 908.

Rijnmond en de buitenlandse werknemers

De snelle toename van het aantal buitenlandse werknemers in het Rijnmondgebied¹ heeft reeds tot grote problemen geleid, waarvoor ondanks de inspanning van overheid en particuliere instanties, nog geen afdoende oplossingen konden worden gevonden. Dit was voor het *Openbaar Lichaam Rijnmond* aanleiding om op 27 oktober jl. te Rotterdam een bijeenkomst over de buitenlandse werknemers te organiseren. Rijnmond heeft zich aangeboden als coördinator om tot een regionale aanpak van de problemen met betrekking tot de buitenlandse werknemers te komen. Deze problemen werden op de bijeenkomst door vier discussiegroepen besproken: huisvesting; sociale opvang en begeleiding; onderwijs, vorming en vakopleiding; en tenslotte onderzoeken, informatie aan en over buitenlandse werknemers.

De eerste drie groepen hebben in hun aanbevelingen benadrukt, dat op vrij korte termijn concrete stappen gezet moeten worden. Enkele voorbeelden hiervan zijn: de oprichting van een Stichting Huisvesting Migranten met duidelijk omschreven functies, zoals het opvoeren van de kwaliteit van de pensions; de invoering van schakelklassen voor kinderen van 12 jaar en ouder ter voorbereiding op het Nederlandse onderwijs; het creëren van een vormingscentrum waarin buitenlandse werknemers gedurende de eerste 14 dagen na hun aankomst in Nederland kunnen verblijven en waar zij worden voorbereid op het leven in Nederland. De aanbevelingen van de discussiegroep „onderzoeken” sloegen daarentegen meer op de middellange en lange termijn. Wegens het ontbreken van gedetailleerde gegevens hadden die aanbevelingen vooral betrekking op het niveau van de kleine ruimtelijke eenheden. Ongetwijfeld moet er al op korte termijn iets gebeuren, maar het moet ook *efficiënt* gebeuren. Zo luidde bijv. een eis van de actiegroepen, dat de gemeente panden moet aankopen en inrichten als pensions en wel meer verspreid over de verschillende woongebieden. Dit is een poging om tot een zekere integratie van buitenlandse werknemers en Nederlanders te komen. Maar dat is alleen dan een zuiver woningprobleem wanneer discriminatie en vooroordelen géén grote rol spelen². En wat weten wij eigenlijk, afgezien van persoonlijke ervaringen, hiervan? Er bestaat duidelijk behoefte aan een onderzoek naar de ruimtelijke en sociale opnamecapaciteit van de wijken.

Is de toekomstige vraag naar arbeidskrachten werkelijk een gegeven en de migratie vanuit het buitenland vervolgens slechts een sluitpost van de arbeidsmarktbalans³? Wie eenzijdig de korte-termijnpolitiek benadrukt, lijkt deze sluitpost klakkeloos te accepteren. Moeten er ook geen alternatieven worden onderzocht over bijv. de *provinciale doelstelling* van „het bevorderen van een kwantitatief en kwalitatief op de bevolking afgestemde werkgelegenheid”? Deze doelstelling wil zeggen, dat de ontwikkeling van de werkgelegenheid veeleer moet zijn gericht op de mogelijkheden en ambities van de beroepsbevolking dan omgekeerd. Waar blijft overigens op korte termijn de macro-economische kosten-batenanalyse waarop o.a. de *Raad voor de Arbeidsmarkt* met klem meende te moeten aandringen? Een landelijke politieke uitspraak over de wenselijkheid van een verdere uitbreiding van het aantal buitenlandse werknemers of de gewenste omvang hiervan laat dan ook nog steeds op zich wachten. Een dergelijke uitspraak is wenselijk voor Nederland, de buitenlandse migranten en hun landen van herkomst.

¹ *Geschat op ca. 28.000 (incl. gezinsleden) plus de ca. 4.000 niet-geregistreerden.*

² *Vergelijk bijv. Linton C. Freeman en Morris H. Sunshine: „Patterns of Residential Segregation”, Cambridge, Mass. 1970.*

³ *Circa 50.000 in de komende 10 jaar in Zuid-Holland-Zuid volgens de Rijksplanologische Commissie.*

Paul Drewe

Toenemende betekenis van de welvaarts-economie

De welvaartseconomie kent tijden van bloei en verguizing. Op het ogenblik is zij — om het zacht te formuleren — niet één van de meest populaire onderdelen van de economie. In haar meest operationele — Paretiaanse — vorm is zij immers zuiver individualistisch van aard, en wie durft er nu nog individualistisch te zijn?

Pareto kiest ook uit de verschillende doelstellingen van de economische politiek er één uit — optimale allocatie — en neemt de andere als gegeven aan of doet gewoon alsof zij niet bestaan. Men kan op grond van deze hypothese wel marginale optimumvoorwaarden afleiden, maar deze zullen zo zelden toepasbaar zijn, dat we onze intellectuele activiteit misschien beter op andere onderdelen van de economie kunnen richten. Zelfs kan het in het licht van die andere doelstellingen soms verkeerd zijn, te streven naar optimale allocatie. Neem een Keynesiaanse situatie van een onderbezet produktie-apparaat. Als we dan de allocatie verbeteren wordt de werkloosheid nog groter.

Maar hiermee hebben we tegelijk een punt waar de actualiteit van de Paretiaanse welvaartseconomie is toenomen. Er is namelijk tegenwoordig meest een situatie van volledige werkgelegenheid. Dan is optimale allocatie in het algemeen wel zinvol. Wat dit betreft is er dus reden, de praktische betekenis van de Paretiaanse optimumvoorwaarden inderdaad hoger aan te slaan dan vroeger. Maar dan blijven we toch zitten met het probleem dat de collectieve elementen en externe effecten ontbreken. Dat is zo, maar er is tegenwoordig juist een streven gaande, deze voor de praktische toepassing in te bouwen.

Wat het eerste — de collectieve elementen — betreft is er het veldwinnen van het profijtbeginnel bij de

financiering van bepaalde overheidsbestedingen. Wij kunnen dit het beste zo zien, dat er gestreefd wordt naar een groepsgewijs afwegen van kosten en baten. Als deze groepen kleiner zijn dan de gemeenschap als geheel, kunnen zij daar tegenover gelden als individuen en ook op precies dezelfde manier behandeld worden als individuen. Op deze wijze kan er in beginsel een stuk semi-collectieve beslissingen worden ingebouwd in de op zichzelf individualistische optimumvoorwaarden. De betrokken beslissingen zouden dan ook bij voorkeur aan de betrokken groepen moeten worden overgelaten. Zolang politieke partijen nog namens deze groepen spreken zijn er onzuivere elementen in het spel. Waarom legt de regering bijv. aan de vertegenwoordigers van de autobezitters — zeg de ANWB — niet bepaalde alternatieven voor over verschillende niveaus van belastingen met daaraan gekoppeld verschillende niveaus van wegeaanleg? Waarom worden de inkomenstrekken die onder het opschuiven van de welstandsgrens bij de sociale verzekering vallen niet door middel van een enquête geraadpleegd over zulk een beslissing?

Op deze wijze kunnen we van een stuk pressie verlost raken. Een van de tactieken van pressiegroepen is immers dat zij steeds ijveren voor voorzieningen die geheel of gedeeltelijk door anderen worden betaald. Dat kan bij een groepsgewijs afstemmen van baten en lasten niet langer.

Ook de externe effecten kunnen worden gebruikt als hefboom om de Paretiaanse welvaartseconomie uit haar voegen te lichten. Maar er is eveneens een andere benadering mo-

gelijk, namelijk een streven naar verzoening tussen beide. Niets verzet zich tegen een uitbouw van de Paretiaanse optimumvoorwaarden in de richting van verwerking van de externe effecten. Wij doen dan een stuk Pigou bij Pareto, maar dat kan. De welvaartseconomie wordt op deze wijze meer operationeel.

Het opnemen van collectieve elementen en externe effecten in de optimumvoorwaarden kan in het algemeen niet anders geschieden dan groepsgewijs. Dit brengt met zich mee dat er, evenals bij de opnemings van semi-collectieve elementen, naar buiten — of, zo men wil, naar boven — allocatieproblemen gemaakt worden van zaken die eerst op arbitraire wijze werden beslist. Zodra het allocatieproblemen zijn geworden hebben we houvast gekregen, want dan kunnen we de optimumregels in werking stellen en tasten we niet langer in den blinde rond.

Maar naar binnen toe blijven we zitten met het omslaan van de semi-collectieve kosten of de kosten van externe effecten over de afzonderlijke leden van de betrokken groep. Slechts in uitzonderingsgevallen zal het mogelijk zijn, af te gaan op de mate waarin de individuen binnen de groep profiteren of kosten veroorzaken. Het arbitraire element wordt dus teruggedrongen wat betreft de macro-sfeer, maar het blijft aanwezig in de microsfeer. Wat deze laatste betreft is het een verdelingsprobleem en dat zal de Paretiaanse welvaartseconomie wegens de onmogelijkheid van interpersonale nutsvergelijking nooit kunnen oplossen.

Als we de Paretiaanse welvaartseconomie alles willen laten oplossen zal zij ons dus teleurstellen. Maar als we haar op grond daarvan afwijzen doen we toch verkeerd. Mét haar kunnen we namelijk meer problemen oplossen dan zonder haar.

Het houderschap van enkele liquiditeiten

PROF. DR. J. S. CRAMER*

DRS. G. M. REEKERS

De meningen zijn verdeeld over de vraag hoe en in welke mate de geldhoeveelheid de economische activiteit beïnvloedt. Bij de discussie hierover valt steeds op dat eigenlijk weinig bekend is over hoe monetaire impulsen zich voortplanten. Daarover zou meer te zeggen zijn als bekend was hoe de liquiditeitenmassa verdeeld is over de verschillende sectoren van de economie. De Nederlandsche Bank publiceert weliswaar een verdeling over vier sectoren, maar de restgroep — gezinnen en bedrijven — krijgt dan ongeveer 87% van het totaal toegewezen.

Steekproefonderzoek

Om hierin verbetering te brengen hebben wij eerder dit jaar met steun van de Nederlandse Organisatie voor Zuiver-Wetenschappelijk Onderzoek en met medewerking van vele bedrijven en instellingen een verkennend onderzoek ingesteld naar het houderschap van de liquiditeiten. Als onderdeel daarvan hebben elf grote bankinstellingen en de beide girodiensten ieder binnen hun eigen bedrijf volgens een uniform schema een steekproefonderzoek gehouden om het houderschap van bepaalde tegoeden vast te stellen. Uit een bewerking van deze gegevens hebben wij tabel 1 verkregen. De bekende totalen aan giraal geld, termijndeposito's en valutategoeden zijn daarin naar de steekproefgegevens per 31 maart 1971 over 35 sectoren verdeeld. Samen bestrijken deze drie posten ruim 64% van de totale binnenlandse liquiditeitenmassa. Een raming van dezelfde verdeling voor de andere onderdelen — zoals het chartale geld — zal later volgen; de bewerking van de verzamelde cijfers is nog niet voltooid.

De bedragen in tabel 1 zijn ruwe schattingen, want zij berusten op een vrij kleine steekproef; voor de termijndeposito's werd één gulden op de 20 miljoen getrokken, voor de overige liquiditeiten één op de 15 miljoen¹. De precisie is echter ongunstig beïnvloed doordat bij vele banken een zgn. cluster-steekproef werd getrokken waardoor het onderzoek tot een vrij klein aantal kantoren beperkt bleef. Bovendien werd van onderzoek afgezien indien per liquiditeit en per instelling het saldo zo gering was dat minder dan vijf rekeningen zouden zijn getrokken. Dit had tot gevolg dat van de valutategoeden niet meer dan de helft aan de steekproef werd onderworpen. Bij de termijndeposito's bestreek de steekproef daarentegen 90% van het totaal en bij het girale geld ruim 94%. Voor de samenstelling van tabel 1 hebben wij alles opgehoogd tot 100%.

Al met al zijn de gegevens aldus lang niet zo nauwkeurig als de gedetailleerde opsplitsing over 35 sectoren suggereert. Wij kozen voor deze vorm van publikatie om ieder in de gelegenheid te stellen de cijfers naar zijn eigen inzicht te groeperen. Voegen wij de cijfers naar enkele grote groepen samen dan verkrijgen wij tabel 2.

Al met al zijn de gegevens aldus lang niet zo nauwkeurig als de gedetailleerde opsplitsing over 35 sectoren suggereert. Wij kozen voor deze vorm van publikatie om ieder in de gelegenheid te stellen de cijfers naar zijn eigen inzicht te groeperen. Voegen wij de cijfers naar enkele grote groepen samen dan verkrijgen wij tabel 2.

Abonnementsprijs ESB

Het is nu al weer drie jaar geleden, dat voor het laatst een verhoging van de abonnementsprijs van *ESB* plaatsvond. Een ieder kent de enorme kostenstijgingen sedert 1968. In verband hiermede en ter beperking van de steeds stijgende jaarlijkse exploitatieverliezen zien wij ons genoodzaakt de abonnementsprijs van *ESB* per 1 januari 1972 te brengen op f. 55 per kalenderjaar (inclusief 4% BTW: f. 57,20) en de prijs van een studentenabonnement op f. 35 per kalenderjaar (inclusief 4% BTW: f. 36,40). Bovendien zijn de portokosten voor verzending naar het buitenland verhoogd tot f. 23,50 per kalenderjaar.

Directeuren NEI

Conclusies

Het eerste dat opvalt is het verrassend grote aandeel van de gezinnen; volgens deze cijfers houden zij gemiddeld een giraal tegoed van ruim 1.400 gulden aan, en daarnaast nog eens 300 gulden op termijndeposito's. Deze bedragen zijn veel hoger dan op grond van vroegere onderzoeken kon worden verwacht, maar er is — bij de gehanteerde steekproefmethode — geen reden

* De auteurs zijn resp. directeur en medewerker van het Instituut voor Actuarialaet en Econometrie van de Universiteit van Amsterdam.

¹ De Postcheque- en Girodienst trok één op de 1 miljoen omdat zijn gegevens ook gebruikt worden bij het opstellen van de tabellen voor de contanten.

Tabel 1. Verdeling van girale tegoeden (G), termijndeposito's (T) en valutatogoeden (V) naar de houders per 31 maart 1971

Sectoren	bedragen (mln. gld.)			percentages		
	G	T	V	G	T	V
Sociale fondsen	270	440	—	1,6	5,9	—
Spaarbanken	160	60	—	0,9	0,8	—
Pensioenvoorzieningen, bouwkasen	490	180	70	2,8	2,4	8,0
Beleggingsmaatschappijen	130	20	100	0,7	0,3	11,4
Andere financiële instellingen	400	580	80	2,3	7,8	9,1
Landbouw	690	130	—	4,0	1,7	—
Weg- en waterbouw	90	260	—	0,5	3,5	—
Overige bouwnijverheid	650	180	—	3,8	2,4	—
Elektrotechniek en metallurgie	290	90	430	1,7	1,2	48,9
Overige metaalnijverheid	580	510	10	3,4	6,8	1,1
Voedingsmiddelenijverheid	430	240	—	2,5	3,2	—
Textielnijverheid	160	110	—	0,9	1,5	—
Chemische nijverheid	430	690	10	2,5	9,2	1,1
Openbare nutsbedrijven	190	20	—	1,1	0,3	—
Papier- en grafische nijverheid	340	110	—	2,0	1,5	—
Overige nijverheid	340	230	—	2,0	3,1	—
Groothandel in consumptiegoederen	410	130	80	2,4	1,7	9,1
Overige groothandel	450	290	40	2,6	3,9	4,5
Detailhandel in voedingsmiddelen	250	—	—	1,5	—	—
Autobranche	160	170	—	0,9	2,3	—
Overige detailhandel	460	110	—	2,7	1,5	—
Zeevaart, luchtvaart, NS en PTT	350	250	—	2,0	3,4	—
Binnenvaart en wegvervoer	260	110	—	1,5	1,5	—
Andere vervoerdiensten	190	150	—	1,1	2,0	—
Gezondheidsdiensten	280	250	—	1,6	3,4	—
Zakelijke dienstverlening	690	240	30	4,0	3,2	3,4
Exploitatie van onroerend goed	480	170	—	2,8	2,3	—
Overige dienstverlening	360	90	—	2,1	1,2	—
Maatschappelijke instellingen, kerken	480	130	—	2,8	1,7	—
Overige verenigingen	420	220	—	2,4	3,0	—
Onderwijs	360	130	—	2,1	1,7	—
Lagere overheid	200	—	—	1,2	—	—
Loontrekkers	4.280	400	30	24,8	5,4	3,4
Bejaarden	1.090	450	—	6,3	6,0	—
Zelfstandigen	430	310	—	2,5	4,2	—
Totaal	17.240	7.450	880	100,0	100,0	100,0

Tabel 2. De verdeling van liquiditeiten naar enkele grote groepen

	Girale gelden a)		Termijndeposito's a)	
Gezinnen	5,80	(34%)	1,16	(16%)
Nijverheid	3,50	(20%)	2,44	(33%)
Dienstverlening	1,81	(11%)	0,75	(10%)
Handel	1,73	(10%)	0,70	(9%)
Financiële instellingen	1,45	(8%)	1,28	(17%)
Andere instellingen	1,46	(8%)	0,48	(6%)
Landbouw en vervoer	1,49	(9%)	0,64	(9%)
	17,24		7,45	

a) Bedragen in miljarden gulden.

om ze ernstig in twijfel te trekken. Het is waar dat deze post vermoedelijk mede saldi bevat, die ook voor de bedrijfsvoering van zelfstandigen dienen; ook kan het cijfer wat hoger zijn uitgevallen omdat het op een maandultimo betrekking heeft, kort na de storting op salarisrekeningen en vóór dat deze gelden alle chartaal zijn opgenomen. Het ziet er echter niet naar uit dat het beeld sterk zou veranderen als wij voor het een en het ander hadden kunnen corrigeren.

Voor het overige zijn de girale tegoeden betrekkelijk gelijkmatig over de sectoren gespreid. Gezien de vermoedelijke omvang van de geldtransacties houdt de handel relatief geringere tegoeden aan dan de nijverheid; waarschijnlijk hangt dit samen met een doelmatiger

liquiditeitsbeheer. Veel giraal geld wordt aangehouden door de dienstensector, met name door de zakelijke dienstverlening, dat zijn advies- en bemiddelingsbureaus van allerlei soort. Ook de financiële instellingen zijn zeer liquide.

Beziet men de verdeling van de aangehouden tegoeden over giraal geld enerzijds en termijndeposito's anderzijds dan blijkt dat gezinnen en boeren weinig van deze laatste hebben; voor deze categorieën vervullen spaargelden dezelfde functie. De termijndeposito's vinden wij dan ook vooral bij de nijverheid — met name in de chemie en in de metaalsector — en bij institutionele beleggers. Het verband met voorgenomen investeringen en beleggingen ligt voor de hand. Men zou zelfs de indruk krijgen dat deze secundaire liquiditeiten een directer verband houden met mogelijke nieuwe bestedingen dan de girale tegoeden.

Bij deze oppervlakkige opmerkingen willen wij het hier laten; de lezer kan zijn eigen conclusies trekken uit de cijfers. Wel moet men bedenken dat de onderlinge verhouding van de sectoren nog kan veranderen als de gegevens over het houderschap van contanten aan de thans verkregen cijfers zullen worden toegevoegd.

J. S. Cramer
G. M. Reekers

Enige kanttekeningen bij het komende algemene verkeersfonds

PROF. DRS. E. H. VAN DE POLL
PROF. DR. L. H. KLAASSEN

In het regeerakkoord Steenkamp is de instelling bepleit van een algemeen verkeersfonds. Het huidige kabinet wil dit fonds in het leven roepen. Het ligt, blijkens de Memorie van Toelichting bij de begroting van het Rijkswegenfonds van het dienstjaar 1972, in de bedoeling van de Ministers van Verkeer en Waterstaat en van Financiën bij de indiening van de begroting 1973 gereed te zijn met de opzet van het fonds. Ten einde tot een doelmatige opzet van dit fonds te kunnen komen zal, blijkens de eerder genoemde Memorie van Toelichting, nog veel overleg en studie nodig zijn.

Gegeven deze uitspraken die verstrekkende consequenties kunnen hebben voor ons allen — want wie neemt niet deel aan het verkeer — ligt het voor de hand dat, ook buiten de direct met de totstandkoming van dit fonds belaste autoriteiten en personen, gedachten over de opzet van dit fonds worden ontwikkeld. Dit artikel probeert hiertoe een bescheiden bijdrage te leveren.

Wat is de bedoeling van een dergelijk fonds?

Wanneer we ons willen bezinnen op de meest doelmatige opzet van een algemeen verkeersfonds dan dienen we ons allereerst af te vragen waarom voor speciaal dit terrein van overheidsactiviteiten een van de normale gang afwijkende financieringsconstructie in de vorm van een apart fonds wordt gekozen. Naar onze mening kunnen daar twee gegronde redenen voor worden aangevoerd:

1. Diegenen die zijn belast met het treffen van voorzieningen voor het verkeer krijgen meer zekerheid omtrent de bedragen die zij in de toekomst kunnen besteden, zodat een betere planning mogelijk wordt. De investeringen in de verkeerssector worden, wanneer voor een fonds wordt gekozen, als het ware onttrokken aan de conjunctuurinvloeden die op de begroting telkens weer hun stempel drukken. Dit heeft het voordeel dat beleidsinstanties en de uitvoerders, die te maken hebben met relatief lange voorbereidingstermijnen, meerjarige uitvoeringstermijnen en moeilijk en veel overleg vragende coördinatie- en inspraakproblemen, een goede planning kunnen opzetten en dus efficiënter en ook goedkoper kunnen werken.

2. De verkeersgebruikers worden geconfronteerd met

de financiële consequenties die hun deelname aan het verkeer met zich medebrengt. Zij financieren bovendien geheel of gedeeltelijk de voorzieningen, die moeten worden getroffen op hetzelfde moment dat de uitgaven moeten worden gedaan. Het onttrekken van de hier bedoelde uitgaven aan de normale begroting wordt op die manier uit conjunctureel opzicht dan ook minder bezwaarlijk.

Ook in het verleden hebben deze argumenten een rol gespeeld, namelijk bij het in 1965 door minister Van Aartsen in het leven roepen van het Rijkswegenfonds ten behoeve van de aanleg van rijkswegen. Bij de opzet van het Rijkswegenfonds is er steeds sterk de nadruk op gelegd dat de lange-termijnplanning en uitvoering van de rijkswegen door het in het leven roepen van een fonds zou worden bevorderd, omdat ongeveer kon worden overzien welke middelen in de toekomst ter beschikking zouden komen.

Ook heeft het bij de opzet van het Rijkswegenfonds in de bedoeling gelegen dat de weggebruikers zouden moeten meebetalen aan de aanleg van rijkswegen die te hunnen behoeve werden aangelegd. Van deze weggebruikers werd immers een bijdrage gevraagd in de vorm van de toen geïntroduceerde opcenten op de motorrijtuigenbelasting. De opbrengst uit deze opcenten was ten naaste bij te voorzien op basis van het te verwachten aantal motorvoertuigen. Dit gold trouwens ook voor de andere bijdragen aan het Rijkswegenfonds, namelijk de bijdrage uit de algemene middelen omdat deze wettelijk werd gekoppeld aan de stijging van het aantal motorvoertuigen in het verleden. De omvang van de voeding van het fonds kon op die manier op veel langere termijn ongeveer worden overzien, hetgeen de planning van de rijkswegen sterk ten goede zou komen. Bij de opzet van het fonds was een bepaalde ontwikkeling van het motorische verkeer voorzien.

Wanneer de werkelijke ontwikkeling hiervan zou afwijken, zouden de aan het Rijkswegenfonds toevallende bedragen als het ware automatisch worden aangepast omdat dan ook de bedragen, die het wegenfonds zou ontvangen, hoger of lager zouden zijn, al naar gelang het motorische verkeer meer of minder zou stijgen dan oorspronkelijk was aangenomen.

In dit systeem waren schattingsfouten omtrent de infrastructuurkosten, o.a. veroorzaakt door de inflatie, niet verwerkt. Dit heeft in de praktijk aanleiding ge-

geven zo nu en dan de voeding van het fonds bij te stellen en aan te passen aan de hogere kosten.

Als geheel genomen kan worden geconstateerd dat het Rijkswegenfonds goed heeft gewerkt. De rijkswegenaanleg is goed van de grond gekomen al werden niet altijd alle gewekte verwachtingen ook geheel gerealiseerd¹. Er is een grote inspanning gevraagd, zowel van de beleidsinstanties als van de uitvoerders om de politieke doelstellingen, die aan de oprichting van het Rijkswegenfonds ten grondslag hebben gelegen, zo goed mogelijk te helpen realiseren. Uit een oogpunt van planning en efficiënte uitvoering is het echter te betreuren dat vrij plotseling de politieke denkbeelden zijn veranderd en de wettelijke bijdragen uit de algemene middelen aan het fonds met f. 75 mln. zijn teruggebracht. Dit onderbreekt de destijds geïntroduceerde continuïteit bij de uitvoering van rijkswegen en werkt nadelig op de efficiency bij de uitvoering. Het tempo waarop zowel beleidsinstanties als uitvoerders zich hadden ingesteld wordt immers vrij abrupt doorbroken. Wanneer men veronderstelt dat de nu uitgestelde rijkswegenaanleg er straks toch zal moeten komen, en dat lijkt uiterst waarschijnlijk, dan rijst de vraag of het niet efficiënter zou zijn geweest te besluiten in de eerstkomende periode op basis van de destijds vastgestelde wettelijke regeling verder te blijven werken².

Tegelijk had men dan nu kunnen aankondigen dat op een later tijdstip het tempo van de wegeaanleg geringer zou moeten worden dan op basis van de oude rijkswegenfondskonstructie zou kunnen worden verwacht. Bij een dergelijke gang van zaken zou het zowel voor beleidsinstanties als uitvoerders gemakkelijker zijn geweest zich op de veranderde omstandigheden in te stellen, hetgeen naar alle waarschijnlijkheid een efficiëntere en dus goedkopere wegeaanleg had betekend dan nu het geval zal zijn.

Opzet van een algemeen verkeersfonds

Het zal o.i. voor de hand liggen dat men bij de opzet van het algemene verkeersfonds, als het ware de opvolger van het Rijkswegenfonds³, de twee door ons genoemde argumenten sterk laat meespreken. Een algemeen verkeersfonds heeft inderdaad het voordeel dat in principe de mogelijkheden worden geschapen voor een zo goed mogelijk op elkaar afgestemde aanpak van het gehele complex van verkeersvoorzieningen dat in de toekomst nodig wordt geacht. Het heeft misschien als nadeel dat er een goede kans is dat de situatie minder doorzichtig wordt zodat niet meer zo goed kan worden overzien wat er op de bepaalde afzonderlijke terreinen zal moeten gebeuren.

Veel zal echter afhangen van de opzet van het algemene verkeersfonds. Hierop willen wij in het onderstaande nog nader terugkomen.

De planning van de verkeersvoorzieningen

Wil ook binnen het systeem van het algemene verkeersfonds een goede en efficiënte aanpak zijn gewaarborgd, dan zullen de verschillende met het treffen van voorzieningen belaste beleidsinstanties ieder voor zich goed moeten kunnen voorzien waar ze aan toe zijn. Dit

betekent dat van tevoren, evenals destijds bij het Rijkswegenfonds, zo goed mogelijk moet worden aangegeven over welke rijksmiddelen de diverse beleidsinstanties op dit terrein nu en in de wat verdere toekomst zullen kunnen beschikken. Deze rijksmiddelen moeten bij wijze van spreken van tevoren over een wat langere termijn over deze beleidsinstanties worden verdeeld, overeenkomstig de gedachten die er zijn omtrent de voorzieningen die iedere beleidsinstantie zal moeten maken. Het spreekt vanzelf dat deze toedeling van middelen op wat langere termijn aan de diverse beleidsinstanties zodanig moet zijn, dat een geïntegreerde aanpak van het verkeersprobleem als totaal op wat langere termijn is gewaarborgd. De voor wat langere termijn gekozen verdeling van middelen moet op korte termijn alleen dan worden gewijzigd, wanneer daar zeer stringente redenen voor zijn. De diverse met het beleid belaste instanties, of deze nu voorzieningen maken voor het privé-vervoer of voor het openbaar vervoer, moeten weten waar ze aan toe zijn. Wanneer dit niet zo wordt geregeld zullen de zo noodzakelijke voorzieningen, die nu eenmaal een lange-termijnaanpak nodig hebben, moeilijk van de grond komen.

Op wat langere termijn moeten natuurlijk wel veranderingen mogelijk zijn, maar deze moeten in een zo vroeg mogelijk stadium worden aangekondigd om de verantwoordelijke instanties en de uitvoerders geleidelijk de mogelijkheid te geven om te schakelen op de nieuwe situatie.

Confrontatie van de gebruikers met de financiële consequenties

Het ligt uit een oogpunt van allocatie voor de hand, dat er ook bij een algemeen verkeersfonds naar wordt gestreefd, dat de gebruikers van de verkeersvoorzieningen geleidelijk zo veel mogelijk met de gevolgen van hun deelname aan het verkeer worden geconfronteerd. Dit zal in de praktijk moeten betekenen dat ernaar wordt gestreefd de gebruikers de kosten, die in de overheidssfeer moeten worden gemaakt, te laten betalen: Uit de bereidheid om dit in verschillende gevallen ook te doen, zal de overheid kunnen afleiden welke soort verkeersvoorzieningen door de gebruikers worden verlangd. De uitgaven van elke soort verkeersvoorzieningen zouden moeten worden gekoppeld aan de opbrengsten die worden verkregen uit de heffingen op het verkeer, dat juist van dat soort verkeersvoorzieningen gebruik maakt. In hoeverre men bij het heffingenstelsel zal moeten differentiëren naar vervoerwijze plaats en tijd is voornamelijk een vraag van praktische mogelijkheden om dit op een goedkope manier te doen. In het grofste

¹ Zie bijv. grafiek blz. 5, *Memorie van Toelichting bij het Rijkswegenfonds 1972*.

² Een dergelijk bezwaar wordt ook vermeld in de brief van de Raad voor de Gemeentefinanciën aan de minister van Verkeer en Waterstaat over de wijziging van de *Wet Uitkering Wegen*.

³ Inmiddels werd door de regering voorgesteld het Rijkswegenfonds al enigszins in de richting van een meer algemeen fonds te wijzigen door ook het onderhoud van rijkswegen daar in op te nemen.

geval zal men het vermoedelijk in ieder geval moeten doen per vervoertak. Het lijkt in dat geval onjuist wanneer de constructie van het algemene verkeersfonds dusdanig wordt dat in principe de heffingen, opgelegd aan de ene vervoertak, kunnen worden gebruikt om de voorzieningen in een andere vervoertak te financieren. Voorzieningen die ten nutte zijn van gebruikers van verscheidene vervoertakken zoals bijv. ongelijkvloerse kruisingen van spoor en weg of eigen banen voor openbaar en privé-vervoer, doch evenzeer het ondergronds maken van één vervoermiddel zoals de metro, dienen door beide vervoertakken te worden betaald naar rato van de door ieder van deze voorzieningen genoten voordelen.

Het blijft daarna een moeilijke vraag of de heffingen daar nog boven uit mogen gaan. Wanneer het verkeer het milieu aantast, dan lijkt het echter billijk dat daarvan een zekere, liefst berekende, schadeloosstelling wordt gevraagd. De hieruit ter beschikking komende bedragen zouden bijvoorbeeld kunnen worden gebruikt om de milieuhinder in de toekomst te voorkomen of ongedaan te maken.

Daar waar niet, of heel bezwaarlijk, voorzieningen voor het verkeer en vervoer kunnen worden getroffen zoals in sommige steden, kan de heffing dienstbaar worden gemaakt aan het terugdringen van het verkeersvolume tot, gegeven de bestaande verkeersvoorzieningen,

(I.M.)

Een snel groeiende bank
Gunstige rentecondities
Balanstotaal f 366.9 miljoen
Grootste bank van Friesland

Friesland Bank

Vestigingen in geheel Friesland
Hoofdkantoor: Zaailand 110 Leeuwarden

aanvaardbare proporties bijv. door het heffen van hoge parkeergelden. De hieruit verkregen extra gelden dienen per definitie niet voor het treffen van voorzieningen voor de gebruikers, die met de heffing worden belast, en kunnen dus daarvoor ook niet worden aangewend. Wel kunnen deze heffingen het treffen van andere en betere voorzieningen stimuleren. Parkeergarages bijv. zullen alleen op een financieel gezonde basis kunnen worden opgezet als de bereidheid er is om daarvoor de kosten te betalen. Deze bereidheid zal groter worden al naar gelang men buiten de parkeergarages met hogere heffingen wordt geconfronteerd.

Daarnaast blijft het een politieke vraag of specifieke heffingen op het verkeer mogen worden geheven om de algemene middelen te vergroten. Het lijkt, als men dit wil, uit een verkeersoogpunt niet voor de hand te liggen, zulks voor de ene groep van verkeersafwikkeling in meerdere mate te doen dan bij de andere, al was het alleen al om de verschillende vervoertakken, die met elkaar concurreren, niet op verschillende manieren te behandelen. Om dezelfde redenen hoort ook de subsidiëring van bepaalde soorten vervoer niet in een stelsel als bovenomschreven thuis. Subsidie verlenen betekent in feite het scheppen of laten voortbestaan van een zekere verkeershoeveelheid die er zonder subsidie niet zou zijn geweest. Het lijkt niet verantwoord, gegeven de huidige problemen aan de verkeersvraag tegemoet te kunnen komen, deze extra vraag in het leven te houden of op te roepen⁴. De kans dat subsidie op de ene vervoertak het verkeer van een andere minder gewenste vervoertak laat verschuiven naar de gesubsidieerde vervoertak lijkt gering. In zo'n geval ligt het trouwens meer voor de hand de minder gewenste vervoertak extra te belasten.

Welke verkeersvoorzieningen moeten er komen?

De opzet van een algemeen verkeersfonds heeft weinig zin wanneer men zich niet reeds van het begin af aan een zeker afgerond beeld kan vormen van de verkeersvoorzieningen die op wat langere termijn moeten worden getroffen. Diegenen die met het treffen van deze voorzieningen zullen worden belast, zullen moeten weten waar ze aan toe zijn om dit van de grond te krijgen. Het heffingenstelsel zal volgens de uiteengezette principes zodanig moeten worden opgebouwd, dat de nodige rijksfinanciën voor deze verschillende voorzieningen ook inderdaad ter beschikking komen.

Of een dergelijk afgerond beeld op dit moment bestaat of in de zeer nabije toekomst kan worden verkregen is de vraag. De denkbeelden over datgene wat in de gemeentelijke sfeer zal moeten gebeuren, beginnen zich geleidelijk te ontwikkelen, maar zijn op dit moment vaak toch nog niet zo ver gevorderd dat een lange-termijnplanning van de rijksuitgaven voor dit doel, waarbij tevens rekening moet worden gehouden met de financiële mogelijkheden van de gemeenten zelf, mogelijk is. Dit is om twee redenen het geval. In de eerste plaats

⁴ Voor sociaal moeilijke gevallen is het misschien nodig om toch voorzieningen te geven, ook al worden de kosten niet gedekt. Dit behoeft echter niet te geschieden via het subsidiëren van een vervoertak in zijn geheel die ook andere gebruikers aantrekt.

is ons inzicht in de factoren die de zgn. modal split bepalen nog betrekkelijk rudimentair al worden onmiskenbaar vorderingen gemaakt en in de tweede plaats is ook het kwantitatieve inzicht in de decentralisatietendenzen onzer steden, optredend als gevolg van congesties, nog bijzonder gering. Hieruit volgt dat wij evenmin veel weten van de mate waarin deze decentralisatietendenzen zal worden versterkt indien getracht wordt het verkeer door middel van hogere heffingen binnen de perken te houden. Wel is het duidelijk dat een a priori gesteld algemeen doel als handhaving (en dus géén uitbreiding) van de huidige functie van de binnensteden (eenvoudig omdat uitbreiding uit verkeersoogpunt niet kan worden getolereerd) impliceert dat de verdere, onafwendbare groei van stedelijke activiteiten in andere wijken dan de binnensteden, waar wel verkeersvoorzieningen kunnen worden geschapen, geaccepteerd zal dienen te worden. Het komt ons voor dat dit punt nog te weinig aandacht heeft gekregen en daardoor ook onvoldoende is bestudeerd.

Tot op het moment dat nader inzicht in deze materie is verkregen lijkt het niet gewenst, daar het hier toch om ontwikkelingen op wat langere termijn gaat, reeds nu de uit het algemene verkeersfonds te betalen voorzieningen, welke van wezenlijke invloed op het toekomstige gezicht van onze steden zullen zijn, volledig vast te leggen.

Het lijkt evenwel, in het bijzonder om de in de aanhef van dit artikel vermelde redenen van efficiënte planning, evenmin aan te bevelen uitsluitend voorstellen voor de zeer korte termijn te doen. Het verkeersfonds zou onzes

inziens een interimperiode van niet langer dan ca. 4 jaar moeten omvatten. Het lijkt aannemelijk dat dan de inzichten omtrent bovenvermelde ontwikkelingen zodanig zullen zijn geëvalueerd, dat het treffen van maatregelen op wat langere termijn zinvol lijkt.

Bij het interlokale verkeer spelen soortgelijke overwegingen van spontane en geïnduceerde decentralisatie een rol. De problematiek van de centra onzer steden is tot op zekere hoogte vergelijkbaar met die van de geurbaniseerde gebieden versus overig Nederland. Ook hier zal een dieper inzicht o.m. in de wisselwerking tussen verkeer en ruimtelijke verdeling van activiteiten moeten worden verkregen alvorens men zich een beeld kan vormen van de voorzieningen, die op wat langere termijn nodig zijn en uit het algemene verkeersfonds zullen moeten worden betaald.

Uit een en ander volgt onzes inziens dat een nú in te stellen verkeersfonds slechts over een relatief korte periode houvast zal kunnen bieden enerzijds aan diegenen die de voorzieningen zullen moeten treffen en anderzijds aan de gebruikers van die voorzieningen die de kostendekkende heffingen zullen moeten betalen. Verdere studies zullen de inzichten over datgene wat op langere termijn zal dienen te worden gedaan geleidelijk moeten doen evalueren. Het spreekt vanzelf dat de opzet van het verkeersfonds in de toekomst aan deze gewijzigde inzichten zal moeten worden aangepast.

E. H. van de Poll
L. H. Klaassen

Wat er ook moge gebeuren, er is altijd wel een AGO-verzekering die't ergste voorkomt.

Er zijn zoveel verzekeringsvormen in het AGO-pakket, omdat er zoveel maatschappijen binnen het AGO-concern samenwerken:

De Algemeene Friesche, De Groot-Noordhollandsche, De Olveh, De AFSM, De Compagnie, De Nijmeegsche, Hermes, Zevenwouden, Spaarbeleg, Gemeente Crediet, Fiacre, De AGO Auto.

Dus wat u ook wilt verzekeren, vraag een AGO-verzekering. Succes verzekerd!

ago verzekeringen

89

Hoe de loon- en prijsspiraal mitigeren?

DRS. P. J. M. BAUDUIN*

De intrekking van een aantal loon- en prijsmaatregelen en de verslechtering van de economische situatie in Nederland vormen een goede aanleiding voor een meer fundamentele bezinning op de vraag hoe een mitigering van de loon- en prijsspiraal bereikt kan worden. Uit commentaren van vertegenwoordigers uit o.m. werkgevers- en werknemerskringen op de economische ontwikkeling is gebleken, dat er een groeiend besef is, dat een dergelijke mitigering noodzakelijk is. Het moment lijkt dan ook gunstig om nieuwe ideeën over het „hoe?” te laten uitkristalliseren. Dit artikel beoogt een bijdrage daartoe te geven.

Prijsbeleid

Ik wil daarbij voorop stellen, dat nieuwe ideeën niet noodzakelijk betekenen dat het prijsbeleid in zijn traditionele vorm eens en voor altijd verlaten zou worden. Dit prijsbeleid had een sterk conjunctureel bepaald karakter. Het probleem is echter dat in alle industriële landen van de vrije wereld de prijsstijging duidelijk geprononceerde structurele trekken is gaan vertonen. Het toepassen van het conjunctureel bepaalde prijsbeleid als remedie tegen een structureel bepaalde stijging van het algemene prijsniveau blijkt echter een niet aan de situatie aangepaste therapie te zijn. Het lijkt mij derhalve noodzakelijk het prijsbeleid aan te vullen met een aantal elementen, die aan de nieuwe situatie beantwoorden.

In de hier gevolgde gedachtengang is het noodzakelijk het verschil in de conjunctureel bepaalde en structureel bepaalde stijging van het prijsniveau nader te verduidelijken. Hierbij zij aangetekend, dat er noch feitelijk, noch theoretisch een duidelijke zwart-wit scheiding bestaat. Het een loopt over in het ander.

Conjuncturele en structurele prijsstijging

Onder een conjunctureel bepaalde stijging van het algemene prijsniveau versta ik een prijsstijging veroorzaakt door een tijdelijke overbesteding. De structureel bepaalde prijsstijging die het laatste decennium in toenemende mate in de industriële landen is gegroeid heeft echter een diepere oorzaak. Zij wortelt in de funda-

mentele wijze van het menselijke reageren op de dingen in zijn omgeving zodra deze een bedreigend karakter krijgen. De hier bedoelde wijze van reageren, die voor de diverse aspecten van het mens-zijn grote overeenkomstige trekken vertoont, komt erop neer dat in het menselijke denk- en beslissingsproces een bepaald gevaar, i.c. de inflatoire prijsstijging, passief als een onvermijdelijk iets wordt aanvaard. Het hele handelen van de mens neemt dit dan verder tot uitgangspunt, waarbij zijn emotionele instelling geneigd is verdere escalatie te vrezzen.

In deze benaderingswijze zijn „afwentelen” en „zich indekken” kenmerkende begrippen. De afgelopen jaren hebben getoond, dat ondernemers, werknemers, consumenten, beleggers en overheid — zich van het toenemende inflatie-gevaar bewust — „afwentelen” en „zich indekken” op vele wijze hebben geïnstitutionaliseerd, terwijl in gevallen, waar dit niet gebeurd is, dit tot uitdrukking komt in de onderhandelingsposities, vragen aanbodlimites enz. Geïndexeerde lonen en prijzen, voorkeur voor waarde vaste belegging, het ontstaan van vormen van bedrijf die inflatie tot op zekere hoogte als „raison d'être” hebben, alsmede magneetverwerking in de loonvorming, uitgaande van sectoren met een sterke groei van de arbeidsproductiviteit, zijn daarvan duidelijke voorbeelden.

Het zijn echter zonder uitzondering verschijnselen, die wel micro-economisch een oplossing bieden, maar die macro-economisch de tendens hebben het inflatieproces te versnellen. Zodra de menselijke instelling zozeer een gewenningsproces heeft ondergaan, dat op een gevreesd inflatiegevaar wordt geanticipeerd door vergaande institutionalisering enz., zou men kunnen spreken van een structureel bepaalde stijging van het algemene prijsniveau. Kortom, er komt inflatie omdat iedereen overtuigd is dat er inflatie komt.

Op dit punt is het wellicht interessant terug te grijpen naar de jaren dertig, toen een analoog probleem zich voordeed ten aanzien van de werkgelegenheid. De vrees voor economische teruggang leidde toen tot „afwentelen” en „zich indekken” door salaris- en loonreducties,

* De auteur is medewerker bij de afdeling consumentenaangelegenheden van het ministerie van Economische Zaken.

besnoeiing van begrotingen enz. Middelen, die macro-economisch het gehele werkgelegenheidsvraagstuk hebben vergroot en in alle industriële landen hebben geleid tot een grote werkloosheid.

Oplossing van structurele inflatie

Voor de oplossing van de structureel bepaalde prijsstijging zijn, globaal gesproken, twee oplossingen. Men kan in de eerste plaats de natuur zijn gang laten gaan. De inmiddels voor 1972 voorspelde werkloosheid van 80.000 à 90.000 man kan wellicht een matigende invloed uitoefenen. Maar de kans is groot dat we bij het weer aantrekken van de conjunctuur in 1974/1976 geconfronteerd worden met prijsstijgingen van misschien wel 9 à 10%. Een andere oplossing is dan ook een beleid, dat beoogt het structurele prijsprobleem dáár aan te pakken waar het zijn oorzaak heeft: het menselijke denk- en beslissingsproces, dat zich afspeelt bij werknemers, werkgevers, consumenten, beleggers en overheid.

Waar in de afgelopen tien jaar een duidelijke en te sterk berustende communis opinio is gegroeid, dat inflatie onvermijdelijk is en steeds groter wordt, bestaat behoefte aan een overheidsbeleid, dat deze denkwijze beoogt te doorbreken. Een beleid dat gericht is op een krachtige confrontatie met het inflatie-probleem, op de bewustmaking van de gevaren van „afwentelen” en „zich indekken”, op het activeren van die krachten in de maatschappij welke positieve alternatieven voor deze beide „economische drugs” weten te bieden en tegenover betrokken belangengroeperingen aanvaardbaar weten te maken.

Taakstellingen

De concretisering van deze gedachten vereist mijns inziens allereerst een taakstelling voor alle geledingen van de maatschappij ten aanzien van de toelaatbare prijsstijging. Eerst wanneer de gemeenschap ervaart, dat de overheid een hoge prioriteit geeft aan doorbreking van een verdere escalatie in de loon- en prijsspiraal, kan verwacht worden dat de instelling van de economische individuen t.o.v. de prijsinflatie zich wijzigt. Prognoses, hoe belangrijk ook voor het economische beleid, dienen door taakcijfers te worden aangevuld.

Een tweede aspect is dat vanuit deze taakstelling wordt teruggedeneerd, wat de consequenties zijn voor andere economische, financiële, budgettaire doelstellingen. Een bescheiden prijsstijging is in het verleden weliswaar een begeerd resultaat van het prijsbeleid geweest, maar het prijsbeleid heeft daarbij in het totale pakket van het financieel-economische beleid teveel als sluitpost gefungeerd. Het heeft daardoor een wat geïsoleerde positie ingenomen. Bij een duidelijke taakstelling zal het prijsbeleid zich uitspreken over toelaatbare grenzen op andere terreinen bijv. rijksbegroting, looneisen, belastingpolitiek en investeringen. Ten aanzien van betalingsbalans en werkgelegenheid is deze gedachtengang reeds lang gemeengoed en ook meer algemeen door de belangengroeperingen aanvaard.

Een derde aspect van het hier voorgestelde beleid is dat de medeverantwoordelijkheid van werknemers en

werkgevers daadwerkelijk wordt ingebouwd. Elke taakstelling dient gedragen te worden door een meerderheid van een gemeenschap, wil zij kans van slagen hebben. Het meest aantrekkelijke zou daarbij zijn, indien deze medeverantwoordelijkheid zou kunnen worden onderstreept door het ontwikkelen van maatregelen, die bij het positief aanvaarden van deze medeverantwoordelijkheid, de betrokken belangengroepering laten deelnemen in de voordelen van het succes van het beleid, en omgekeerd (zie hieronder bij het concrete voorbeeld).

Een volgend kenmerk van een structureel prijsbeleid dient te zijn dat 1 à 3 jaar vooruit wordt gedacht. Het beleid wenst immers de beslissingen van werknemers, werkgevers, gemeenten en centrale overheid als het ware vóór te zijn. Dat vloeit rechtstreeks voort uit de taakstellingsgedachte. Kortom, niet zozeer meer een prijsbeleid afgestemd op de verwachte ontwikkeling van het prijsindexcijfer gedurende de eerste 6 à 12 maanden, maar op die gedurende de eerste 12 à 36 maanden.

Een laatste kenmerk van het hier gedachte structurele prijsbeleid is, dat het met een belangrijk grotere, via Kamerstukken e.d. op te roepen, publiciteit en voorlichting gepaard zou dienen te gaan. Wil men de medewerking van de belangengroeperingen verkrijgen, dan is een wezenlijke voorwaarde dat de taakstellingsgedachte overkomt.

In het bestek van dit artikel is niet ingegaan op de complicaties, die worden veroorzaakt door internationaal handelsverkeer en buitenlandse loonontwikkelingen; evenmin op de mogelijkheden van de technische uitwerking van de grondgedachten in dit artikel. Slechts werd de gezichtshoek belicht van de wenselijkheid van beïnvloeding van het menselijke reactie- en beslissingsproces in verband met het inflatieprobleem. Verdere studie zou derhalve de juistheid en de technische mogelijkheden van het hier vermelde structurele prijsbeleid moeten nagaan.

Concreet voorbeeld

Wel wil ik met een enkel concreet voorbeeld¹ illustreren aan welke instrumenten men in een dergelijk structureel prijsbeleid kan denken. Dit voorbeeld regardeert het trendbeleid bij de ambtenarensalarissen. Ik zou mij het volgende kunnen voorstellen. Ten einde de prijs-inflatoire invloed van het trendbeleid te matigen, is het gewenst dat de ambtenarensalarissen minder snel stijgen. Anderzijds kan de nacalculatie in het kader van het trendbeleid op politieke gronden en ook uit een oogpunt van personeelsbeleid moeilijk worden losgelaten.

Wat echter te denken van de gedachte om de nacalculatie één à twee jaar later uit te keren verhoogd met de interest over de uitstelperiode? Men zou het interestpercentage dan zo kunnen kiezen, dat daar nog een beloning voor het positief aanvaarden door de ambtenaren en hun organisaties van hun medeverantwoordelijkheid in wordt verdisconteerd. De ambtenaren

¹ Met recente voorstellen omtrent extra matiging van hogere inkomens kon bij het schrijven van dit artikel geen rekening worden gehouden.

Misverstanden over het „gat” in de rijksbegroting

DRS. A. H. A. VAN DER MEER*

De laatste maanden zijn er allerlei gissingen gemaakt over de omvang van het tekort op de rijksbegroting 1971¹. Met dit tekort bedoelde men dan het begrotings-tekort, d.w.z. het verschil tussen alle begrotingsuitgaven en alle begrotingsontvangsten in 1971. Aan de vooravond van de jongste kamerverkiezingen bedroeg het te verwachten begrotingstekort volgens minister Witteveen f. 2.200 mln. en uiteindelijk is blijkens de *Miljoenennota 1972* het tekort op de vermoedelijke begroting voor 1971 tot ruim f. 3½ mrd. opgelopen. Vaak wordt nu dit begrotingstekort het „gat” in de rijksbegroting genoemd². Geven we deze interpretatie aan de term „gat”, dan zouden we ver in de geschiedenis moeten teruggaan om een rijksbegroting te vinden die dit gebrek niet vertoont. Het is immers heel normaal dat de rijksbegroting een tekort vertoont. Dit tekort wordt dan gedekt via leningen op de open kapitaalmarkt, onderhandse leningen (de voorinschrijfrekening van het ABP), geldschepping (tenzij de overheid niet inflatoir wil financieren zoals in het komende jaar³) en eventueel door

aanvullende wettelijke maatregelen (verhoging van de belastingen — wiebeltax⁴ — of verlaging van de uitgaven of verhoging van aan de overheid te betalen vergoedingen).

* *De auteur is wetenschappelijk medewerker bij het Economisch Seminarium FSW van de Universiteit van Amsterdam.*

¹ *Met rijksbegroting wordt bedoeld de begroting van de Rijksoverheid.*

² *Bijv. P. E. de Hen: Het lekt uit de gaten van de Rijksbegroting, in „Vrij Nederland”, 18-9-1971, blz. 7. „Kameroppositie vraagt onderzoek naar 't „gat”, in „NRC/Handelsblad”, 22-9-1971, blz. 1.*

³ *In werkelijkheid financiert de overheid toch iets inflatoir. De opbrengst uit aanmunting is immers een toename van de netto vlottende schuld van de overheid. Zie N. H. Douben: „Overheidsfinanciën in hoofdlijnen”, Leiden 1971, blz. 55.*

⁴ *Het doel heiligt de middelen.*

komen aldus niets te kort. Maar dit uitstel zal in meerdere opzichten (op wat langere termijn) het inflatoire proces kunnen tegengaan:

- de overheid geeft een reëel voorbeeld in verband met de toelaatbare stijging van de salarissen bij het bedrijfsleven in de verwachting dat het bedrijfsleven dit voorbeeld van matiging op zijn wijze reëel zal volgen;
- de rechtstreekse overbestedingsimpuls van de rijksbegroting wordt minder;
- tarieven van PTT e.d. behoeven minder te stijgen;
- eventuele verhogingen van indirecte belastingen, samenhangend met de stijging van ambtenarensalarissen, kunnen geringer worden en daardoor prijsstijgingen bij het bedrijfsleven helpen verminderen;
- de loonindexatie-clausules van de CAO's treden op hun beurt minder snel in werking.

De clou van deze benadering is, dat — nadat de uitstelperiode van de trenduitkering is verlopen — de trenduitkering zelf ten gevolge van de hier genoemde voordelen van het uitstel minder hoog zal behoeven te zijn dan wanneer de uitstelperiode niet zou hebben gegolden. De cirkel is gesloten, ditmaal in deflatoire richting.

Het hier gekozen voorbeeld is willekeurig. Met enige fantasie kan men andere voorbeelden bedenken. Ondernemers en werknemers in bedrijfstakken, die in het kader van loononderhandelingen op analoge wijze hun medeverantwoordelijkheid blijken te kennen, kan men honoreren met een bepaald belastingvoordeel. Men zou hier kunnen spreken van een negatieve „excess wage profit tax”: de onderneming zou een bepaalde reductie op het inkomens- of vennootschapsbelastingtarief kunnen krijgen; de werknemer op zijn loon- of inkomstenbelasting. Wellicht dat de wiebeltax hier mogelijkheden biedt; zelfs is denkbaar dat deze belasting daardoor nog meer tot zijn recht zal komen.

Het zal duidelijk zijn, dat een zoals hier aangeduid structureel prijs- en loonbeleid, ook doorwerkingen heeft met betrekking tot de vervulling van andere macro-economische doelstellingen, bijv. de werkgelegenheid. Uiteraard zouden deze ook verder bestudeerd moeten worden ten einde tot een samenhangend economisch beleid te komen. Dit artikel moge dan ook een uitnodiging voor verdere studie en gedachtenwisseling zijn.

P. J. M. Bauduin

Indien we echter nagaan wanneer er voor het eerst over een „gat” in de rijksbegroting wordt gesproken, dan denken we aan de politiek beruchte „nacht van Schmelzer” in oktober 1966. De motie-Schmelzer, waarin gewezen werd op een „gat” in de door minister Vondeling ingediende rijksbegroting — wij zien af van alle politieke achtergronden — als gevolg waarvan het kabinet-Cals aftrad, was gebaseerd op het wijzen op een overschrijding van de structurele begrotingsnorm en niet op de omvang van het begrotingstekort⁵. Stevers omschrijft het begrip „gat” als volgt⁶: „Een „gat” in de begroting duidt namelijk niet op een ongedekt tekort noch op inflatoire financiering, maar uitsluitend op een overschrijding van de budgetruimte. Sinds de „nacht van Schmelzer” spreekt men van een „gat” als het beslag op de ruimte, dus de som van de uitgavenstijging en autonome inkomstenverlaging, groter is dan de structurele ruimte”. Goedhart zegt over het begrip „gat”⁷: „Onder „gat” valt te verstaan een te lage schatting van de uitgaven of een te hoge raming van de inkomsten”.

Het beslag op de structurele begrotingsruimte⁸ wordt gevormd door de algebraïsche som van de uitgavenvergroting en de autonome inkomstenverlaging. Indien het tegenvallen van de uitgaven of van de inkomsten betrekking heeft op de zgn. relevante posten die de structurele begrotingsruimte bepalen, dan bedoelt Goedhart kennelijk met „gat” een overschrijding van de begrotingsruimte. Slaan de tegenvallers daarentegen alleen op de niet-relevante posten, dan wordt de structurele begrotingsruimte niet overschreden en wordt alleen het tekort op de rijksbegroting groter. Een derde mogelijkheid is uiteraard dat zowel relevante als niet-relevante posten in het geding zijn. Het onderscheid tussen relevante en niet-relevante posten heeft betrekking op het feit dat een aanzienlijk aantal ontvangsten en uitgaven van het Rijk niet worden meegeteld bij de bepaling van de structurele begrotingsruimte. Deze posten betreffen volgens de *Miljoenennota 1970*⁹ de uitgaven die geen of nagenoeg geen invloed hebben op de bestedingen, de uitgaven die ontstaan door een verschuiving van andere sectoren naar het Rijk, deelnemingen en emissies, uitgaven en belastingmaatregelen in verband met de conjunctuur, bepaalde uitgaven en daar-

mee samenhangende ontvangsten, die met het oog op een eenvoudige presentatie buiten de toetsing worden gehouden, en uitgaven wegens algemene salaris- en pensioenmaatregelen van ambtenaren.

Gebruiken we zowel voor een overschrijding van de structurele begrotingsruimte als voor het tekort op de rijksbegroting het woord „gat”, dan ontstaat er grote verwarring. Nu het hanteren van de structurele begrotingsnorm tot een algemene richtlijn voor de regeringen is geworden, maakt het immers politiek gezien een groot verschil of een kabinet zich niet aan de norm houdt of dat er een begrotingstekort bestaat. Is er een overschrijding van de structurele begrotingsruimte dan kan een kabinet tot aftreden worden gedwongen (de „nacht van Schmelzer”). Bestaat er een begrotingstekort dan hoeft alleen het tekort gedekt te worden. Het zou daarom duidelijk zijn om in navolging van Stevers en vasthoudend aan de oorspronkelijke interpretatie van het woord, alleen over een „gat” in de rijksbegroting te spreken wanneer een overschrijding van de structurele begrotingsruimte wordt bedoeld en de omvang van het begrotingstekort met „tekort” aan te duiden. Ten gevolge van het onderscheid in relevante en niet-relevante posten is het ten zeerste de vraag of een toename van het „tekort” in een bepaald jaar gelijk gesteld kan worden aan de mate van overschrijding van de begrotingsruimte.

A. H. A. van der Meer

⁵ W. Drees jr. en F. Th. Gubbi: „Overheidsuitgaven in theorie en praktijk”, Groningen 1969, blz. 137-138.

⁶ Th. A. Stevers: *Beleid loopt achter ontwikkelingen aan*, in „De Volkskrant”, 17-9-69, blz. 17.

⁷ C. Goedhart: *Afgewogen stap naar gezond evenwicht*, in „De Volkskrant”, 17-9-69, blz. 17.

⁸ Zie voor een uitvoerige uiteenzetting hierover C. J. Oort en G. de Man: *De „Zijlstra-norm” in theorie en praktijk*, in „Economisch Kwartaaloverzicht van de Amrobank”, no. 12-13 van maart en juni 1968. Th. A. Stevers: „Openbare financiën en economie”, Leiden 1971.

⁹ „De Miljoenennota 1970”, Den Haag, blz. 117.

Au
courant

GECOÖRDINEERDE ACTIE

Op het ogenblik dat deze rubriek wordt geschreven, is het nog steeds niet duidelijk of de zeven voorzitters van de „centrales” erin slagen een blauwdruk te ontwerpen voor de loonmatigingsoperatie 1972, die zich volgens de laatste mededelingen uit de overigens gesloten conferentiekamers, zal uitstreken tot 1973. In

plaats van te speculeren op de toekomst van het zich moeizaam voortslepende beraad, heeft het misschien zin wat te filosoferen over het karakter van het centrale overleg.

Het „zeven-voorzittersoverleg” dat nu aan de gang is en deze week moet worden afgerond, wekt niet ten onrechte associaties op met volkslegendes. Het is een niet geïnstitutionaliseerd overleg waaraan alleen de drie voorzitters van de vakcentrales, de twee voorzitters van de werkgeversverbonden, één voorzitter namens het midden- en kleinbedrijf en één namens de landbouw deelnemen. Ze laten zich gewoonlijk wel bijstaan door deskundige paladijnen, maar

andere belangengroepen ontbreken.

Niettemin neemt dit exclusieve groepje de verantwoordelijkheid op zich voor de sociaal-economische ontwikkeling in de komende twee jaar. Binnen de veel gelede overlegstructuur in ons bestel neemt het „zeven-voorzittersoverleg” de plaats in van de comités van topfunctionarissen die binnen sommige grote ondernemingen informeel grote beslissingen voorbereiden. Het doet een beetje denken aan het instituut dat ze in Zweden „Harpund-democratie” noemen; de besprekingen in het gerieflijke buitenhuis van de eerste minister met topfiguren uit het bedrijfsleven waar beleidsbeslissingen worden voorbereid

die dan later, kant en klaar en van alle controversiële kantjes ontdaan, aan de Riksdag kunnen worden voorgelegd.

Maar dit keer gaat het overleg van de zeven voorzitters wel heel wat verder. Ze hebben de draad opgenomen, die de looncommissie van de Stichting van de Arbeid heeft laten vallen toen gebleken was, dat de kloof tussen de uitgangspunten van vakcentrales en werkgeversverbonden niet te overbruggen was. In feite liggen die uitgangspunten op dit moment, dat wil zeggen vlak voor het weekeinde, nog even ver uit elkaar. De basis waarop overeenstemming moet worden bereikt is, dat de werkgevers hun stelling „in 1972 nul procent reëel” opgeven en dat de werknemers een stap terug gaan met hun eis „drie procent reëel in 1972”.

Maar hoeveel stappen beide partijen moeten doen om dichterbij elkaar te komen vergt blijkbaar zulke ingewikkelde berekeningen, dat de voorzitters een beroep hebben gedaan op het Centraal Planbureau, dat zeer in het bijzonder de gevolgen van de vakbewegingsformule voor het loonbeleid in 1972 voor het daarop volgende jaar moet uitrekenen. Op het moment dat deze *ESB* de lezer onder ogen komt is de uitkomst van die berekeningen bekend en is op basis daarvan al dan niet tot een bepaalde richtlijn voor het CAO-overleg in de bedrijfstakken en ondernemingen besloten.

Dat laatste is trouwens ook nog een strijdvraag. De werkgevers voelden ditmaal duidelijk minder voor richtlijnen dan de vakbeweging. In dit opzicht zijn de verhoudingen van vorig jaar, toen het centraal overleg over een loonmatiging voor 1971 strandde in Leidschendam, precies omgedraaid.

De werkgevers hebben aanvankelijk het hooghartige standpunt ingenomen, dat hun voorstel beschouwd moest worden als een model voor goed gedrag bij de komende loononderhandelingen. Partijen in de bedrijfstakken waren wel vrij daarvan af te wijken, maar dan moesten ze het zelf maar weten. Zij, de werkgeversverbonden, hadden nauwkeurig uitgerekend dat de totale loonkostenstijging volgend jaar moet worden verminderd van 13,5 tot 9 procent om de prijsstijging volgend jaar van de verwachte 7 procent af te breken tot 5 procent. De matiging in 1972 van eenderde minder loonkostenstijging moet als een eerste stap worden beschouwd om

in 1973 op een aanvaardbaar niveau van 3 procent prijsstijging te kunnen uitkomen. Elke afwijking van deze calculatie zou volgens de werkgevers gevaren oproepen van meer bedrijfs-sluitingen en meer werkloosheid.

De werkgevers waren zelfs zo overtuigd van de kracht van dit argument, dat zij bereid waren de loonvorming aan de vrije onderhandelingen over te laten zonder strikte richtlijn. VNO-voorzitter Bakkenist verklaarde bij de presentatie aan de pers van het werkgeversstandpunt, erop te vertrouwen, dat de werknemers nul procent werkelijke inkomensverbetering wel zullen slikken, zo niet, dan zou de duidelijk zichtbare ontspanning van de arbeidsmarkt hun daarbij wel een handje helpen. Dit standpunt doet denken aan de oude Bakkenist-doctrine, van de wal die het schip moet keren. De matigingsoperatie die volgend jaar moet worden uitgevoerd is dermate gecompliceerd en omvangrijk, dat niet volstaan kan worden met een globale aanduiding. Het centrale overleg heeft nu de kans zich waar te maken door het eerste, concrete experiment met een gecoördineerde actie tot een goed eind te brengen.

Het gaat immers niet alleen om beperking van de loonstijging, maar om een operatie waarbij alle inkomensgroepen, ook de niet CAO-werknemers, moeten worden betrokken, terwijl bovendien een poging moet

worden gedaan om een greep te krijgen op de prijsontwikkeling en de investeringen van het bedrijfsleven.

De „randvoorwaarden” die de vakbeweging heeft gesteld voor haar medewerking aan het matigingsplan-1972 omvatten o.a. een selectief investeringsbeleid en de garantie dat de ruimte, die door de matiger loonontwikkeling ontstaat, gebruikt wordt voor dringende collectieve voorzieningen.

Zou het centraal overleg op een dergelijke „konzertierte Aktion” uitlopen, dan zou het de richting aangeven voor een nieuwe vorm van inkomensbeleid, waarbij de overheid zich zoveel mogelijk onthoudt van rechtstreeks ingrijpen, en de sociale partners in samenwerking met het Centraal Planbureau de grote lijnen uitstippelen voor een gewenste sociaal-economische ontwikkeling.

Institutioneel zou dat allemaal nog eens overdacht moeten worden. Ad hoc groepen als de „zeven voorzitters” en de economische deskundigen die op het ogenblik in opdracht van de Sociaal-Economische Raad werken aan een conjunctuurpolitiek instrumentarium zouden misschien in meer permanente overleg- en adviesorganen moeten worden omgezet.

Hoe dan ook, de kans op een nieuwe vormgeving van het centraal overleg moet nu worden aangegrepen.

A. F. van Zweeden

Peter F. Drucker: Techniek en management in de samenleving. Kluwer, Deventer 1971, 206 blz., f. 22,50.

De reeks van boeken en artikelen van de hand van deze in de Verenigde Staten langzamerhand populaire schrijver is niet meer te stuiten. Wie de vele beschouwingen van Drucker over „management” heeft gelezen, ontdekt al snel dat het bij hem gaat om een aantal ideeën, die ieder met belangstelling voor managementvraagstukken intuïtief aanvoelt. Het zijn problemen als de verbijzondering van de topleiding in de onderneming, de betekenis van

marketing („creating new markets”), het werken naar de toekomst, de gevolgen van de technologische revolutie, de doeleinden en de continuïteit van de onderneming, de grote betekenis van organisaties in onze samenleving, kortom alles wat met „management philosophy” te maken heeft.

In wezen behandelt dit boek niet zoveel nieuws. Het is een bundeling van een aantal opstellen en voordrachten die in de laatste jaren zijn ver-

schenen resp. gehouden en die groten-deels in publikaties zijn vastgelegd. Hun onderlinge binding is niet groot, met dien verstande dat zij vrijwel alle handelen over de achtergronden van het leiden van ondernemingen. Dit betekent dat de schrijver zo nu en dan in herhaling vervalt, iets wat in één boek niet zo prettig aandoet. Het betekent ook dat het boek geen vaste lijn heeft, ondanks de titel die een bewust verband tussen techniek en management tracht te leggen. Voor de goede orde zij vermeld dat de oorspronkelijke titel van deze vertaling luidt: „Technology, Management and Society”.

Het zou te ver voeren van elk van de afzonderlijke beschouwingen een kritische bespreking te geven. Ik bepaal mij tot een opsomming en tot enkele karakteristieke uitspraken. Bij enkele bijzondere hoofdstukken zal ik een oordeel geven.

In het eerste hoofdstuk: „Informatie, communicatie en begrip”, is herhaald wat reeds eerder over dit onderwerp is geschreven. „Voorlopig”, zo zegt Drucker, „geldt dat hoe meer informatie er komt, hoe meer wij de kans lopen dat de communicatiestoornis blijft bestaan”. Het tweede hoofdstuk, „Een nieuwe rol voor het management”, bouwt op het eerste voort. Een aantal verouderde uitgangspunten van management worden verworpen, waarvoor een zestal nieuwe in de plaats komt. Deze uitgangspunten centreren zich rondom de gedachte dat wat managers en management doen hoe langer hoe meer een openbare gelegenheid wordt in plaats van een onderonsje van experts.

„Werk en werktuig”, het derde hoofdstuk, legt een band tussen de technologische ontwikkeling en de ontwikkeling van het arbeidsbestel. Daaruit blijkt dat men reeds bij de bouw van kathedralen in de middeleeuwen een arbeidsorganisatie kende, gebaseerd op arbeidsverdeling en serieproductie van onderdelen. Drucker zegt: „Maar de structuur van de kathedralen wordt gekenmerkt door een strikte uniformiteit in al haar delen. Allen die eraan werkten deden dat volgens tekeningen en modellen, die eigendom van het gilde waren en centraal bewaard en geadministreerd werden. Alleen dakbedekking en goten, deuren en vensters, beeldhouwwerk en ornamenten, waren afkomstig van zelfstandig werkende artiesten”.

In „Technologische ontwikkelings-tendenties in de twintigste eeuw” wordt aangetoond, dat de wetenschap steeds verder in het bedrijfsleven doordringt.

Dit komt onder andere tot uitdrukking in de toenemende bedragen die de industrie voor onderzoek en ontwikkeling ter beschikking stelt. De menselijke kant van de technische ontwikkeling is het thema van het volgende hoofdstuk, waarin ook de emancipatie van de vrouw ter sprake komt. Een aardige uitspraak is deze: „Geen van de voorvechters van de rechten van de vrouw die in de negentiende eeuw zo van zich deden spreken, zoals bijvoorbeeld een Susan B. Anthony, heeft meer invloed op de sociale positie van de vrouw gehad dan de schrijfmachine en de telefoon”. En over de organisatie van de arbeid, zoals die het eerst door Frederick W. Taylor systematisch is beoefend: „Het onmiddellijke gevolg van de wetenschappelijke bedrijfsorganisatie was een drastische daling van de kostprijs der fabrieksproducten, niet zelden tot een tiende of zelfs tot een twintigste van wat die was geweest”.

Het zesde hoofdstuk: „De manager van toen en thans”, is op zichzelf niet consistent. Het geeft niet meer dan een aantal losse ideeën over „conglomeraties”, beleggingszaken, menselijke bedrijfsproblemen, arbeidsmobiliteit en wat al niet meer. Geen wonder, het verhaal is niet meer dan een sprokkeling van collegediscussies in Engeland, die in 1969 gepubliceerd werden in *Management today*. Men krijgt in het bijzonder bij lezing van dit hoofdstuk de indruk dat Drucker niet de moeite heeft genomen het gesproken en op de band opgenomen woord in zijn schriftelijke weergave bij te vijlen.

Wat het zevende hoofdstuk over de eerste technologische revolutie ons leert, is niet veel meer dan een beetje economische geschiedenis. Wat Drucker in het daarop volgende hoofdstuk over de planning op lange termijn zegt, is voor de gemiddelde econoom en bedrijfsnormorganisator gesneden koek. Van belang is in dit verband zijn definitie van planning: „Het is een steeds voortgaand proces van een momentele ondernemers (lees risicodragende) besluitvorming, die systematisch en met een zo goed mogelijke kennis van haar toekomstigheid geschiedt, het stelselmatig organiseren van de inspanningen die nodig zijn om de genomen besluiten ten uitvoer te leggen en het confronteren van de resultaten met de verwachtingen door middel van een georganiseerde, systematische terugkoppeling”.

Een waarlijk nieuw element heb ik aangetroffen in het hoofdstuk „Ondernemingsdoeleinden en continuïteits-eisen”. Drucker onderscheidt vijf conti-

nuiteitsfuncties. In de eerste plaats is een onderneming een organisatie van mensen die gezamenlijk iets tot stand brengen. Zulk een werkorganisatie moet het vermogen bezitten zichzelf in stand te houden. In de tweede plaats werkt en bestaat een onderneming in de samenleving, maakt zij deel uit van de volkshuishouding, van de economie, die van haar voortbestaan afhankelijk is. Ten derde levert de onderneming nuttige goederen en diensten die niet zomaar kunnen uitvallen. Ten vierde werkt een onderneming in een economie en onder technische voorwaarden die voortdurend aan verandering onderhevig zijn. Zij moet die veranderingen mede helpen bewerkstelligen, hetgeen tijd kost. Tenslotte streeft een onderneming naar winst of rentabiliteit om haar zelfstandige voortbestaan te verzekeren. De risico's gelden daarbij als kosten. De wijze waarop Drucker deze „functies” analyseert, is naar mijn mening een wezenlijke bijdrage tot het bekende vraagstuk van de doelstelling van de onderneming en daarmee samenhangende problemen als winst-maximalisatie en continuïteit.

De laatste drie hoofdstukken van de bundel opstellen leveren geen nieuwe gezichtspunten op. De allerlaatste vraag die Drucker stelt is of management ooit een wetenschap kan zijn. Ik heb dit hoofdstuk met bijzondere aandacht gelezen, omdat die vraag al vele malen is gesteld en tot nog toe ontkennend is beantwoord. „Management sciences” worden niet als een aparte wetenschap met een eigen kenobject gezien, maar als een multidisciplinaire aangelegenheid. De managementopleidingen bestaan dan ook in hoofdzaak uit het synthetiseren van de techniek, de economie, de organisatieleer, de sociologie, de psychologie en wat al niet meer. Toch houdt Drucker vol dat het managementvak voor zichzelf de eer moet opeisen een oorspronkelijke volwaardige wetenschap te zijn. Helaas toont hij dit in zijn woordenvloed nergens duidelijk aan.

In de aanhef van deze bespreking heb ik reeds mijn kritiek op het boek gegeven. Dit betekent niet dat lezing ervan oninteressant zou zijn. De schrijver is een meester in aardige en kernachtige formuleringen, die een helder licht op het ondernemerschap werpen. Het boek leest — ook in vertaalde vorm — gemakkelijk, wat zijn voordelen, maar ook zijn gevaren heeft. Drucker is bovendien een auteur, die zowel de Europese als de Amerikaanse cultuur kent, waardoor het gevaar van een eenzijdige Amerikaanse visie

niet groot is. Op één aperte fout heb ik hem betrapt. Op blz. 178 noemt hij de lijfarts van Maria Theresia, de bekende Gerhard van Swieten, een Duitser. Hij had beter moeten weten. De leerling van Boerhaave is een Nederlander geweest ook al is hij in Wenen begraven. Behalve een enkele „slip of the pen” (compasses betekent niet kompas maar

passer) herkent men in de vertaling van P. H. M. van Bussel het oorspronkelijke Amerikaans niet terug. Door de stijl van de auteur en door de goede vertaling is een uitstekend leesbaar boek ontstaan over een onderwerp dat nog lang niet is doodgepraat.

Dr. P. van Zuuren

LASH-schepen en duwvaart. Uit deze opsomming valt al op te maken dat, wat het personenvervoer betreft, een sterk accent is gelegd op het openbaar vervoer. Deze eenzijdige benadering is bewust gekozen omdat over het autoverkeer reeds veel is gepubliceerd. Bovendien zijn het, naar de mening van de samensteller, juist de middelen van vervoer met een groter openbaar karakter die in de toekomst een belangrijker plaats bij het personenvervoer zullen gaan innemen. Binnen dit eenzijdige kader is bij elkaar gebracht wat op een bepaald moment voorhanden was. Deze aanpak heeft ertoe geleid dat de verschillende bijdragen elkaar gedeeltelijk overlappen. Dit is geen groot bezwaar omdat elke auteur het vraagstuk vanuit zijn eigen optiek benadert. Daarnaast is het wetenschappelijk niveau der bijdragen nogal verschillend.

In de afzonderlijke bijdragen wordt op zeer leesbare wijze en met variërende diepgang op allerlei technische en organisatorische problemen bij de verschillende vervoertechnieken

G. Hupkes e.a.: Transport in de toekomst, Koorddans en wens en werkelijkheid, Wetenschappelijke uitgeverij NV., Amsterdam 1970, 276 blz., f. 19,90.

Deze reuzenpocket bevat een vijftiental bijdragen van verschillende auteurs over allerhande toekomstige transportsystemen. De meeste van deze bijdragen waren reeds eerder verschenen als artikelen in *Intermediair*. De medewerkende auteurs zijn: Drs. G. Hupkes (samensteller), Prof. Ir. G. C. Meeuse, Prof. Ir. J. L. de Kroes, W. Polder, Prof., Ir. H. C. A. van Eldik Thieme, Ir. P. H. Bosboom, Prof. J. H. D. Blom, Prof. Ir. J. H.

Krietemeyer, Mr. M. G. de Bruin en Wilfred Owen.

De auteurs doen verslag van verschillende in de nabije of verlegene toekomst mogelijke transportsystemen. Enkele van de behandelde onderwerpen zijn: taxibus, automatische stadsauto's, rollend trottoir, sneltram, metro, monorail, luchtkussen-voertuigen, turbotreinen, buisvoertuigen, supersone vliegtuigen, steilvliegers, mammoetschepen, containerschepen,

GEMEENTELIJKE DIENST VOLKSHUISVESTING AMSTERDAM

De Gemeentelijke Dienst Volkshuisvesting zoekt een

STAFFUNCTIONARIS

voor de financiële en economische vraagstukken.

Zijn taak zal in hoofdzaak bestaan uit het ontwerpen en doen van voorstellen voor — aan onderzoeksresultaten en beleidsdoelstellingen aangepaste — financiële regelingen op het gebied van de volkshuisvesting.

Daartoe zal hij:

- landelijke regelingen aan de Amsterdamse situatie toetsen in verband met toepasbaarheid;
- aangepaste regelingen ontwerpen;
- onderzoeksresultaten vertalen in praktische uitvoeringsregelingen;
- de dienst vertegenwoordigen in een aantal advies- en werkgroepen en andere overlegorganen op zijn terrein.

Voor de vervulling van deze zelfstandige en creatieve taak gaan de gedachten uit naar een jonge econoom met speciale belangstelling voor de overheidsfinanciën of een gegadigde met een vergevorderde accountantsopleiding die zich in de problemen van de overheidsfinanciën wil verdiepen.

De grenzen van het voorgestelde salaris liggen tussen f 1656,— en f 2720,— bruto per maand.

Een psychologisch onderzoek maakt deel uit van de selectieprocedure.

Schriftelijke sollicitaties onder No. V 9199 in te zenden bij de Directeur van de Dienst der Gemeentelijke Personeelsvoorziening, Jan Luijkenstraat 94, Amsterdam-Zuid.

ingegaan. Vele van de behandelde systemen spreken tot de verbeelding, zoals de automatische stadsauto's die zowel van een centraal bestuurd vrije baan gebruik kunnen maken als van het gewone wegennet. De taxibus blijkt een thema te zijn waarop on-eindig kan worden gevarieerd. Uit een oogpunt van techniek blijken ook zeer aansprekende proposities te kunnen worden verwacht bij de voor zeer hoge snelheden bedoelde landvervoermiddelen. Bij deze zeer snelle voertuigen doen zich problemen voor bij het remmen en het optrekken. Immers, snelheidsverhoging boven de adhesiegrens is alleen mogelijk bij een aandrijfmechanisme dat onafhankelijk is van de wrijving tussen wiel en

rail. Oplossingen kunnen worden gevonden in het gebruik van schroeven en straalmotorvoortstuwing of de lineaire inductiemotor, waarbij de rotor als reactierail is uitgevoerd. Een merkwaardige methode van personenvervoer wordt gevormd door de zgn. busvoertuigen. Hierbij beweegt het voertuig zich voort door een bus. Het voortstuwingssysteem bestaat uit een luchthapper, waarbij de lucht voor de neus continu wordt afgezogen en naar de staart van het voertuig wordt geperst en uitgeblazen door sleufvormige gaten tegen een rotor. Het is voorts interessant op te merken dat de toekomstige ontwikkeling van het vliegtuig vooral zal worden begrensd door de fysieke beperkingen van de

luchtreiziger, het door de vliegtuigen geproduceerde lawaai en de grote verkeersdichtheid op en om de vliegvelden. Een vergroting van de capaciteit der vliegvelden kan worden gevonden in het gebruik van vliegtuigen die bij de landing onder alle weersomstandigheden met een grote dalhoek naar de grond kunnen worden gevlogen en deze weer in een steile baan kunnen verlaten. Wat de ontwikkeling in de scheepvaart betreft, schijnt men reeds te denken aan supermammoets van een miljoen ton dw.

De in de meeste bijdragen tot uitdrukking komende benadering is die van het aangeven van de mogelijke technische oplossingen voor een

de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Sociale Zaken
t.b.v. het Loonbureau te 's-Gravenhage

adjunct-secretaris vac. nr. 1-2584/0936

Taak: leiding geven aan medewerkers, die belast zijn met het verzamelen, selecteren en bewerken van gegevens omtrent lonen en andere arbeidsvoorwaarden, ter voorbereiding van beslissingen op dit terrein; analyseren en interpreteren van deze gegevens.

Vereist: doctoraal examen Economie.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, max. f 2720,- per maand.

voor het Ministerie van Verkeer en Waterstaat
t.b.v. de Rijksdienst voor de IJsselmeerpolders

econoom of economisch geograaf vac. nr. 1-2806/0936

met belangstelling voor ruimtelijke economie en regionale economische modellen.

Taak: studie van de economische vraagstukken met betrekking tot de stedelijke en recreatieve ontwikkelingen van de Zuidelijke IJsselmeerpolders.

Standplaats: Lelystad.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, max. f 2720,- per maand.

Een eengezinswoning, voorzien van centrale verwarming, kan in Lelystad ter beschikking worden gesteld.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie vermelde vacaturnummer (in linkerbovenhoek van brief en enveloppe en voor elke vacature een afzonderlijke brief) zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6½% vakantietuitkering

gegeven vervoerprobleem. Wat de techniek betreft blijkt zo ongeveer alles mogelijk te zijn. Veel minder aandacht wordt besteed aan de oorzaken van het ontstaan van het vervoerprobleem en van de enorme kosten die vele van de behandelde technieken zullen vereisen. Deze problematiek valt buiten het kader van het boek, zodat de vraag of een andere ruimtelijke ordening misschien veel goedkopere vervoertechnieken zou vereisen, onbeantwoord blijft. Echter niet alle bijdragen hebben een technisch karakter. Zo komt ook het NS-plan „Spoor naar '75”, en de lange-termijnvisie van de NS ter sprake,

zij het in een nogal propagandistische stijl. Daarnaast is een bijdrage gewijd aan de Schiphollijn en een optimistisch transportscenario voor de Verenigde Staten in 1986.

In het boek zijn een aantal foto's en tekeningen opgenomen, die een illustratief beeld geven van de in de tekst besproken vervoersystemen. Helaas heeft men niet de moeite genomen alle behandelde vervoersystemen in een register op te nemen met de vermelding op welke pagina's men informatie over het desbetreffende systeem kan vinden. Bovendien was het beter geweest, juist omdat het om een populair-wetenschappelijke uitga-

ve gaat, als men de verschillende in de tekst voorkomende technische begrippen uitgebreider had omschreven (bijv. wankelmotor, lineaire motor, hybride systemen, Foucault-rem enz.).

Samengevat kan worden gezegd dat deze uitgave heel vlot is te lezen en voor iedereen, die zich enigszins voor vervoersystemen interesseert, veel nuttige informatie bevat. Wel dient men zich te realiseren dat de probleemstelling beperkt is en de benadering wat eenzijdig is gericht op het openbaar vervoer.

Drs. J. A. M. Heijke

Stadsgewest Nijmegen

Het Bestuur van dit gewest, waarin dertien gemeenten met totaal 250.000 inwoners samenwerken, zoekt contact met belangstellenden voor de functie van

directeur

Men verwacht dat hij samen met het Bestuur van het Stadsgewest vorm zal geven aan het te voeren beleid. Het is de bedoeling om voor de uitbouw en realisatie van de verschillende activiteiten, naast het bestaande sekretariaatsbureau, een aantal andere beleidsondersteunende afdelingen te formeren. Hij zal leiding dienen te geven aan dit apparaat. Daarnaast worden thans diverse onderzoeken door derden uitgevoerd; de directeur en zijn medewerkers zullen hierbij nauw worden betrokken.

Voor deze veelzijdige functie wordt iemand gezocht van academisch niveau met ruime ervaring als leidinggevende functionaris op bestuurlijk terrein, met name in het koördineren van verschillende vaktechnische specialisten en het onderhouden van contacten in de overheidssfeer.

Belangstellenden worden uitgenodigd hun sollicitatie met curriculum vitae te richten aan de voorzitter van het Bestuur, Nieuwstraat 12, Nijmegen.

Inlichtingen kunnen worden ingewonnen bij Dr. B. Scheepmaker, Adviesbureau voor Organisatie en Informatica van het G.I.T.P., tel. 08800 - 26468, die in deze adviseert.

gitp

**GEMEENSCHAPPELIJK INSTITUUT
VOOR TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE**
Berg en Dalseweg 127, Nijmegen.

Europees marketing management

Het Nederlands Instituut voor Marketing organiseert van 22 t/m 26 november in hotel Mastbos te Breda het seminar „Europees marketing management”. De voorbereiding is

verricht door de Sectie Commerciële Beleidsvorming van de NEH te Rotterdam onder leiding van Prof. Dr. H. J. Kuhlmeijer.

Het programma bestaat uit een aantal inleidingen door deskundigen uit bedrijfsleven, onderzoekinstellingen en de universitaire wereld. De inleidingen zijn bedoeld als stimulans voor discussie en tot voorbereiding voor behandeling van „case-studies”.

Het seminar is bedoeld voor al dan

niet academisch gevormde functionarissen met enkele jaren praktijkervaring, die geconfronteerd worden met marketingproblemen, die liggen in het Europese vlak.

Het seminar wordt voorgezeten door Dr. A. P. van Gent (firmant Krekel, Van de Woerd & Wouterse Ass.). Kosten van deelname (inclusief logies, verblijfkosten en studiemateriaal) f. 1.275. Inlichtingen en opgaven bij het NIVE, Parkstraat 18, Den Haag. Tel.: (070) 61 49 91.

**Het Ministerie van Financiën
vraagt t.b.v. de Inspectie der
Rijksfinanciën**

academici

**[economen,
juristen,
politicalogen]**

voor de functie van

**adjunct- inspecteur
van financiën**

De Inspectie der Rijksfinanciën is het orgaan dat de Minister van Financiën ter beschikking staat bij de coördinatie van het financiële beleid van de onderscheidene departementen. Haar activiteiten richten zich vooral op de voorbereiding en de uitvoering van de Rijksbegroting en het adviseren omtrent de financiële gevolgen van voorgestelde maatregelen. Daartoe behoort mede de evaluatie van het uitgavenbeleid en het adviseren omtrent de afweging van prioriteiten van de activiteiten van de Rijksoverheid. De functie brengt veel externe contacten met zich.

Standplaats 's-Gravenhage.

Salaris, afhankelijk van ervaring, van f 1798,- tot max. f 3163,- per maand. Premie AOW voor Rijksrekening. Vakantie-uitkering 6 1/2%.

Tel. inlichtingen worden verstrekt door het Hoofd van de Afdeling Personeel, tel. [070]-624061, toestel 2106.

Schriftelijke sollicitaties onder vermelding van vacaturenummer 1-2830/0936 zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

10e Lustrum van de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Universiteit van Amsterdam

In verband met het 50-jarig bestaan van de Faculteit der Economische Wetenschappen van de Universiteit van Amsterdam zal op maandag 17 januari 1972 te 15.00 uur in de

aula een herdenking plaatsvinden. Bij deze gelegenheid zal tevens een eredoctoraat worden verleend aan Prof. H. S. Houthakker. Na afloop volgt een receptie en een koud buffet.

Op dinsdag 18 januari wordt in Grand Hotel Krasnapolsky (aanvang 10.00 uur) een studiedag gewijd aan „De Economie van de Sociale Zeker-

heid”. Alumni die géén lid zijn van de Kring van Amsterdamse Economen doch wél voor deze herdenkingsbijeenkomsten belangstelling hebben wordt verzocht zo spoedig mogelijk hun naam en adres op te geven bij: Drs. H. F. Koster, Instituut voor Bedrijfseconomie en Accountancy, Herengracht 514-516 te Amsterdam.

Rijnmond

actief in ontwikkeling

Openbaar lichaam Rijnmond
Stationsplein 2
Schiedam
Telefoon (010) 150800

Bij het secretariaat van het openbaar lichaam Rijnmond kan in verband met de toeneming en verbreding der werkzaamheden op het terrein van het onderwijs in het kader van de opbouw van en vormgeving aan een regionaal onderwijsbeleid, een medewerker worden geplaatst die beschikt over zodanige capaciteiten dat hij kan optreden als het

hoofd van het bureau onderwijszaken

De taak van deze functionaris zal in hoofdzaak bestaan uit het verrichten c.q. leiding geven aan werkzaamheden met betrekking tot de beleidsvoorbereiding van onderwijszaken in ruime zin.

Voor de vervulling van deze functie is een goede en brede kennis van de onderwijsproblematiek een absolute voorwaarde. Daarnaast zullen kandidaten dienen te beschikken over goede contactuele kwaliteiten alsmede over een uitstekende, vlotte, mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid.

Een goede algemene en theoretische vorming c.q. academische opleiding is vereist.

Rang en salaris zijn in overeenstemming met de importantie van deze functie terwijl ervaring en leeftijd mede bepalend zullen zijn.

Alle bij de overheid gebruikelijke regelingen inzake vergoeding van kosten van ziekte, studie en verplaatsing zijn van toepassing.

Sollicitaties, met vermelding van levensloop en referenties, in te zenden binnen 14 dagen na de verschijning van dit blad aan de Secretaris van het openbaar lichaam Rijnmond, Stationsplein 2, Schiedam.

de rijksoverheid vraagt

voor het Ministerie van Justitie
t.b.v. de Directie Gevangeniswezen

hoofd van de afdeling organisatie en administratie

vac. nr. 1-2814/0936

De afdeling, welke uit een tiental medewerkers bestaat, heeft tot taak:
het uitbrengen van organisatie adviezen, inclusief het invoeren en begeleiden van
voorgenomen (re)organisatiemaatregelen;
de zorg voor het goed functioneren van de administratie in de inrichtingen (totaal ca.
400 administratieve medewerkers);
de begrotingsopzet, -coördinatie en -bewaking binnen de directie Gevangeniswezen. Aan
de functie is het maken van dienstreizen verbonden.

Gevraagd b.v.k. universitaire opleiding op bedrijfseconomisch en financieel-administratief
terrein.

Redactionele ervaring.

Kennis van moderne administratief-technische hulpmiddelen strekt tot aanbeveling.

Standplaats: 's-Gravenhage.

Salaris, afhankelijk van opleiding en ervaring, max. f 3163,- per maand.

voor het Ministerie van Economische Zaken
t.b.v. de Stichting Industrialisatiebureau Noorden des lands

bedrijfseconomisch medewerker

vac. nr. 1-2810/0936

Taak: leggen van contacten met ondernemingen in binnen- en buitenland teneinde
belangstelling voor vestiging te wekken;
begeleiden van ondernemingen met belangstelling voor vestiging/uitbreiding;
ontwikkelen van initiatieven die kunnen leiden tot het instandhouden/versterken van
economische activiteiten.

Vereist: doctoraal examen economie. Enige jaren bedrijfservaring strekt tot aanbeveling.

Standplaats: Groningen.

Salaris, afhankelijk van ervaring, van f 1798,- tot f 2720,- per maand.

voor het Ministerie van Financiën
t.b.v. de Directie Financieringen

economisch medewerker

vac. nr. 1-2796/0936

die zal worden ingeschakeld bij de behandeling van financieringen van projecten in
ontwikkelingslanden, alsmede bij de behandeling van beleidsvraagstukken betreffende
Staatsdeelnemingen.

Vereist: doctoraal examen economie, bedrijfseconomische richting; b.v.k. enige jaren
ervaring.

Standplaats: 's-Gravenhage.

Salaris, afhankelijk van leeftijd en ervaring, max. f 2720,- per maand.

Schriftelijke sollicitaties onder het bij de gewenste functie vermelde vacaturenummer (in
linkerbovenhoek van brief en enveloppe en voor elke vacature een afzonderlijke brief)
zenden aan de Rijks Psychologische Dienst, Prins Mauritslaan 1, 's-Gravenhage.

AOW-premie voor Rijksrekening. De salarissen zijn exclusief 6½% vakantiewaardering

Rijnmond

actief in ontwikkeling

Openbaar lichaam Rijnmond
Stationsplein 2
Schiedam
Telefoon (010) 150800

Het openbaar lichaam Rijnmond heeft als een van zijn belangrijkste taken de verzorging van de regionale planologie voor het Rijnmondgebied.

De afdeling Planologie is binnen het kader van de ruimtelijke ordening bezig met o.m.

- het ontwerpen van streekplannen
- het opstellen van structuurplannen
- het begeleiden van gemeentelijke plannen

Aan al deze werkzaamheden is veel planologisch onderzoek verbonden dat door het bureau planologisch onderzoek wordt verricht en gecoördineerd.

Op dit bureau kan een medewerker met een academische opleiding worden geplaatst die zelfstandig en in teamverband bij het onderzoek wordt betrokken.

Voor het vervullen van deze functie wordt gedacht aan een

sociaal-geograaf

die:

- bij voorkeur beschikt over ervaring en kennis heeft van de vraagstukken op het gebied van de regionale planologie
- moderne ideeën heeft op het gebied van de verzorging van het milieu en deze, zowel in woord als geschrift, vlot kan aangeven.

Rang en salaris zullen worden afgestemd op de importantie van de functie, waarbij ervaring en leeftijd mede bepalend zullen zijn.

Gegadigden naar de vervulling van deze functie worden verzocht hun sollicitaties, met vermelding van levensloop en referenties in te zenden binnen 14 dagen na het verschijnen van dit blad, aan de Voorzitter van het openbaar lichaam Rijnmond, Stationsplein 2, Schiedam.

REIMANN, STOK & KERSKEN'S VEREENIGDE EXPEDITIEBEDRIJVEN N.V.

Reimann, Stok & Kersken's Vereenigde Expeditiebedrijven N.V.
zoekt voor haar hoofdkantoor te Amsterdam een

bedrijfseconoom-accountant

die belast zal worden met de leiding van de administratie van de onderneming.

R.S.K. is een internationaal opererend expeditie- en wegvervoerbedrijf, dat met een 20-tal over Nederland en Duitsland verspreide kantoren een Europees autolijndienstennet exploiteert.

R.S.K. is een dochteronderneming van de Ruys Transport Groep N.V., een werkmaatschappij van de N.V. Nederlandsche Scheepvaart Unie.

Het hoofd van de administratie zal naast de zorg voor de samenstelling van maand- en jaarstukken zich tevens dienen te verdiepen in de bedrijfseconomische aspecten van de bedrijfsvoering. Een programma tot automatisering van de administratieve processen is reeds in gang gezet en daarin zal van hem een nauwe samenwerking met de externe deskundigen gevraagd worden.

Voor bekwame kandidaten is hier een uitstekende positie beschikbaar, die naast een goede honorering een gevarieerde werkring biedt.

Gevraagd worden :

- ★ opleiding N.I.V.R.A. of doctoraal bedrijfseconomie;
- ★ ervaring in een overeenkomstige functie in een middelgrote of grote onderneming met een accent op de bedrijfseconomische aspecten;
- ★ leeftijd tussen 30 en 40 jaar;
- ★ goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheid in ten minste één van de moderne talen.

Schriftelijke sollicitaties gaarne aan de directie van Reimann, Stok & Kersken's Vereenigde Expeditiebedrijven N.V., Postbus 418, Amsterdam.

De Spaarbank te Rotterdam

heeft zich ontwikkeld tot een regionale instelling met 63 kantoren en rond 700.000 rekeninghouders met een tegoed van f 900 miljoen.

In verband met de toenemende groei is ter assistentie van de directie behoefte aan een jurist of econoom met liefst enige jaren bankervaring.

Aanvankelijk zal hij in hoofdzaak secretariaatswerkzaamheden verrichten en de directie op uiteenlopende gebieden assisteren.

Het ligt in de bedoeling dat hij geleidelijk aan gaat meedenken in beleidsvraagstukken en op den duur een zelfstandige taak in het management gaat vervullen.

Zowel commercieel gerichte kandidaten als degenen die meer thuis zijn op het gebied van de interne organisatie worden uitgenodigd te reflecteren.

Leeftijd tot \pm 35 jaar.

Met de hand geschreven brieven worden onder nummer 798 ingewacht bij onderstaand bureau. Voor vertrouwelijke behandeling zal worden zorggedragen.

Psychologisch Adviesbureau Deen n.v.
Westersingel 41, Rotterdam-3003, telefoon 010-362711.

**jurist of
econoom**

**GEMEENTE
AMERSFOORT**

Burgemeester en wethouders van Amersfoort roepen sollicitanten op voor de functie van

(plv.) chef van de afdeling personeel en organisatie der secretarie

Functionaris zal tot medio 1973 optreden als plv. afdelingschef in de rang van referendaris A (salaris min. f 2382,—, max. f 2973,— per maand, excl. trend-nabetaling).

Na vertrek van de huidige chef volgt benoeming in de rang van administrateur (max. thans f 3375,—).

Hogere salariering wordt mogelijk na een aanstaande overgang naar een andere klasse, als gevolg van toeneming van het inwonertal.

Het Amersfoortse gemeente-apparaat omvat rond 1400 ambtenaren, verdeeld over circa 15 diensten en bedrijven, het onderwijs en enige stichtingen.

De aan de afdeling opgedragen taken alsook de bij de gemeenten gebruikelijke rechtspositie worden bekend verondersteld.

Sollicitatie (met foto) te richten aan burgemeester en wethouders, Westsingel 43 te Amersfoort. Desgewenst kunnen nadere inlichtingen worden verkregen bij de gemeentesecretaris of de huidige chef (telefoon 03490 - 3 62 14, toestel resp. 112 en 210).

De textielindustrie
op de drempel van DDII
Een kwarteeuw textielgeschiedenis
1945-1970

door

Dr. W. T. Kroese

Deze publikatie is mede mogelijk gemaakt
door het Economisch Instituut voor de
Textiel-Industrie te Rotterdam en de
Vereniging Nederlandse Katoen-, Rayon-,
Linnen- en Jute-industrie te Velp

Bijlage bij „Economisch-Statistische Berichten” van 3 november 1971

De textielindustrie op de drempel van DDII

Een kwarteeuw textielgeschiedenis

1945 - 1970

Zoals op zoveel andere gebieden vormde de tweede wereldoorlog een breuk in de ontwikkeling van de textielindustrie. In het bijzonder geldt dit voor de internationale verhoudingen in deze bedrijfstak. Nu sedertdien een kwarteeuw verlopen is, vraagt deze ontwikkeling opnieuw om een terugblik. Dit mede omdat wij ons aan het begin bevinden van het tweede decennium ¹, waarin de problematiek der ontwikkelingslanden in het centrum van de belangstelling staat. De textielindustrie zou hierbij volgens menigeen een bepaalde rol kunnen spelen. Het lijkt dan verstandig voordat het bestek op te maken.

Vanaf het begin der jaren vijftig hebben wij het voorrecht gehad de textielgeschiedenis met regelmatige tussenpozen te beschrijven. Wij zullen ons in dit overzicht beperken tot de poging enkele trends in de ontwikkelingen op te sporen zoals die zich uit de verzamelde statistische gegevens openbaren ². Tevens zal na deze weergave van een stuk recente textielgeschiedenis zeer in het kort worden gewezen op enkele problemen die weliswaar niet direct uit de vele cijfers betreffende grondstoffen, verwerkende capaciteit, distribuerende handel enz. naar voren komen, maar die in de jaren zeventig zeker de aandacht zullen opeisen van

hen die in de textielindustrie leiding geven.

In de voorgaande artikelen hebben wij ons altijd tot de verwerking van katoen en Man-Made Fibers (MMF's) op de klassieke wijze — het spinnen, weven en finishen — als belangrijkste onderdeel van de textielindustrie beperkt. Hoewel deze bedrijfstak zich geleidelijk aan ontwikkelt tot een „multi-fiber“- en een „multi-process“-industrie, zullen wij onze terugblik ook ditmaal uitsluitend richten op de verwerking van de zojuist genoemde discontinue vezels en daarmee gelieerde continue garens. Onder verwerking wordt dan meegeperen het spinnen, weven en finishen, hoewel natuurlijk daarnaast enkele nieuwe technieken niet onbesproken zullen blijven.

Ter bekorting van dit artikel zullen in het navolgende verder alleen de voornaamste conclusies worden weergegeven; waar nodig hier en daar toegelicht door een tabel. Voor de volledige tekst wordt tenslotte verwezen naar de Engelse versie, welke t.z.t., dus na „Barcelona“, compleet met alle daarbij behorende statistische gegevens door IFCATI zal worden gepubliceerd. Degenen die aan een samenvatting voldoende hebben kunnen deze in „ESB“ van 13 oktober 1971 aantreffen.

1. Achtergronden

Het beschrijven van een kwarteeuw textielgeschiedenis kan meer reliëf verkrijgen, indien dit geschiedt tegen de achtergrond van enkele algemene cijfers over de groei van de wereldbevolking, de inkomens per capita, de ontwikkeling van de wereldhandel en het vezelverbruik per hoofd van de bevolking in de verschillende landen.

In de laatste twee decennia is de wereldbevolking toegenomen van 2½ miljard tot ruim 3½ miljard zielen of met gemiddeld 2% per jaar. Als men deze cijfers vergelijkt met de voorafgaande periode: 1930 tot 1950, waarin de toename 500 miljoen zielen bedroeg, kan men met recht over een bevolkingsexplosie spreken. Het accent hiervan ligt vooral in Azië.

Volgen wij verder de internationaal gebruikelijke indeling van de wereld in ontwikkelde, socialistische en ontwikkelingslanden dan wijzen nadere detailleringen op de grote verschillen in bevolkingsdichtheid per km² en in de gemiddelde toename per jaar.

Tabel 1.

Jaarlijkse bevolkingstoename, oppervlakte en bevolkingsdichtheid ^a

	Jaarlijkse toename 1960-1969 in %	Oppervlakte (in mln. km ²)	Bevolkings- dichtheid per km ²
Wereld	1,9	135,8	26
Afrika	2,4	30,3	11
Noord-Amerika	1,4	21,5	10
Latijns-Amerika	2,9	20,6	13
Oost-Azië (vasteland)	1,4	11,1	67
Zuid-Azië	2,6	15,8	69
Japan	1,0	0,4	277
Noord-West-Zuid-Europa (gemiddelden)	0,9	3,9	91
Oost-Europa	0,7	1,0	104
Oceania	2,1	8,5	2
U.S.S.R.	1,3	22,4	11

^a Bron: United Nations.

¹ DD II: Development Decade II.

² Met dit overzicht wordt de jaarvergadering van IFCATI (International Federation of Cotton and Allied Textile Industries) op 5 oktober 1971 te Barcelona geopend.

Cijfers die weliswaar voor zichzelf spreken, doch die door de grote onderlinge verschillen van belang zijn als later het vezelverbruik, de industriële expansiemogelijkheden e.d. worden beschreven.

Uit het vele demografische cijfermateriaal dat ter beschikking staat, kozen wij tenslotte een overzicht van het economisch actieve deel van de wereldbevolking (tabel 2).

Tabel 2.
Economisch actieve deel van de bevolking in de wereld^a
1950 - 1980

	1950		1960		1970		1980 (raming)	
	mln.	% ca.	mln.	% ca.	mln.	% ca.	mln.	% ca.
Totaal wereld	2.515,6		2.997,2		3.596,5		4.339,9	
Industriële gebieden								
mannen	414,1		478,1		539,2		605,9	
w.o. econ. actief	250,1	60	278,5	58	312,3	58	350,6	58
vrouwen	458,1		515,9		570,3		627,6	
w.o. econ. actief	143,1	31	168,1	33	185,2	33	202,6	32
Ontwikkelingsgebieden								
mannen	833,5		1.009,4		1.253,1		1.565,1	
w.o. econ. actief	481,2	58	553,1	55	660,1	53	811,7	52
vrouwen	809,8		993,7		1.233,8		1.541,2	
w.o. econ. actief	263,2	33	296,3	30	351,5	28	426,3	28

a Bron: Yearbook of Labour Statistics 1970, ILO.

Hoewel de splitsing in de twee groepen: geïndustrialiseerde gebieden en ontwikkelingslanden, te globaal is om hieruit veel gevolgtrekkingen te kunnen maken, zeggen deze cijfers o.i. genoeg over de massale beschikbaarheid van arbeid in de ontwikkelingslanden.

Naast de cijfers betreffende de groei van de wereldbevolking leveren ook de gegevens omtrent de wijze waarop het inkomen per hoofd van de bevolking zich gedurende DD I binnen de economische landengroeperingen heeft gewijzigd, een nuttige achtergrond.

De geïndustrialiseerde wereld gaf in de periode 1960-1969 een stijging van het bruto nationale inkomen per hoofd te zien van \$ 1.750 tot \$ 2.487 of ca. 42%. Voor de socialistische landen in Oost-Europa luiden de overeenkomstige cijfers resp. \$ 741 en \$ 1.201, een stijging dus van ca. 62%. Het gemiddelde der ontwikkelingslanden kwam van \$ 154 op \$ 192, een toename van slechts 25%. Splitsen wij deze groep in twee categorieën met een bruto nationaal product

van minder en meer dan \$ 150 per hoofd, dan blijkt hoe de laagste inkomensgroep — van \$ 85 naar \$ 96; stijging ca. 13% — het gemiddelde zeer ongunstig beïnvloedt.

Een belangrijke achtergrond voor de geschiedschrijving van een bedrijfstak met een sterk internationaal karakter zoals de textielindustrie is verder de recente ontwikkeling van het wereldhandelsverkeer. Uit de overzichten van de UNCTAD aangaande de werelduitvoer blijkt, dat het aandeel van de ontwikkelingslanden in het totaal van de wereldexport gedurende het zojuist beëindigde decennium daalde van 21,3% (\$ 27,3 mrd. in 1960) tot 17,9% (\$ 48,6 mrd. in 1969). Voor een deel is dit toe te schrijven aan het feit, dat in deze export veel meermalen in waarde dalende grondstoffen geconcentreerd zijn.

De ontwikkelde landen exporteerden \$ 193,4 mrd. in 1969 of 71,3% van de totale werelduitvoer. In 1960 was dit cijfer \$ 85,7 mrd. en het percentage 67. Voor de socialistische landen luiden deze cijfers resp. \$ 29,5 mrd. in 1969 (10,9%) en \$ 15 mrd. in 1960 (11,7%). Zowel bij de geïndustrialiseerde als bij de socialistische landen wordt de uitvoer beheerst door de vraag vanuit deze landengroepering zelf.

Ter afronding van deze inleidende gegevens noemen wij tenslotte het wereldvezelverbruik per hoofd van de bevolking. Een vergelijking van de cijfers uit 1969 met een voorgaand overzicht³ leert dat de consumptie per hoofd in de geïndustrialiseerde landen steeg van 12,0 kg in 1963 tot 15,5 kg nu. De socialistische landen boekten in dezelfde 6 à 7 jaar een gemiddelde vooruitgang van 3,8 kg tot 5,0 kg. Door een splitsing van deze groep in een Europees en een Aziatisch deel zien we hoe de U.S.S.R. en Oost-Europa het vezelverbruik opvoerden van resp. 8,7 kg en 9,1 kg in 1963 tot 13,1 kg en 11,9 kg in 1969. Ook hier drukt China dus het gemiddelde wel zeer sterk.

De ontwikkelingslanden kwamen tenslotte van 2,5 kg in 1963 tot 2,7 kg in 1969. Het verbruik per hoofd stijgt wel, maar toch nog zeer, zeer langzaam. Ook dit gegeven is als achtergrond weer van belang voor de nu volgende beschrijving van de textielindustrie in de kwarteeuw na de tweede wereldoorlog.

2. Ontwikkelingen op de grondstoffenmarkten

De produktie en het verbruik van katoen, wol en Man-Made Fibers⁴

In de textielindustrie maken de grondstoffen een belangrijk deel uit van de kostprijs der produkten. Vandaar dat wij ons overzicht beginnen met een terugblik op de ontwikkeling van deze grondstoffen. Tabel 3 geeft een beeld van de wereldproduktie uit de laatste 40 jaar.

Tabel 3.
Wereldproduktie van katoen, Man-Made Fibers en wol^a

	(1.000 mln. lbs.)				
	1930	1940	1950	1960	1970
Katoen	13,1	15,4	14,7	22,3	24,9
Wol	2,2	2,5	2,3	3,2	3,5
Cellulosics	0,5	2,5	3,6	5,7	7,6
Non-cellulosics	—	—	0,2	1,5	10,9
	15,8	20,4	20,8	32,7	46,9

a Bron: Textile Organon.

altijd inneemt. De tweede natuurlijke vezel, de wol, heeft zich de laatste jaren in gewichtshoeveelheden goed kunnen handhaven. Het meest tekenende in deze cijferlijst is de opkomst van de synthetica na de tweede wereldoorlog.

Een methode om de trendmatige ontwikkeling van de vezelsoorten beter vergelijkbaar te maken, is deze onder dezelfde noemer van de „cotton bale equivalents of 478 lbs.” te brengen⁵. Het verloop van het wereldverbruik van

³ „Het ballet van de vezels” (grafiek XX). Bijlage bij „ESB” van 15 juni 1966.

⁴ De term Man-Made Fibers heeft betrekking op de „cellulosics” (rayon en acetaat) en „non-cellulosics” (w.o. voornamelijk polyamide, polyester en acrylvezels en garens zijn gerangschikt), ook wel eens aangeduid als „synthetica”.

⁵ Voor de herleidingsfactoren zie bijlage bij „ESB” van 15 juni 1966.

Opvallend is de dominerende positie die de katoen nog

de vier vezelgroepen, uitgedrukt in deze rekeneenheid, kan dan worden weergegeven als in tabel 4.

Tabel 4.

Wereldverbruik van katoen, Man-Made Fibers en wol ^a

	(mln. cotton bale equivalenten van 478 lbs.)					
	1920/ 1921	1930/ 1931	1940/ 1941	1950/ 1951	1960/ 1961	1970/ 1971
Katoen (excl. China)	15,2	20,6	25,9	31,8	40,2	46,4
Wol	3,7	4,6	5,2	5,5	6,9	7,-
Cellulosics	0,1	1,4	6,8	9,9	15,9	20,6
Non-cellulosics	—	—	—	0,6	6,1	36,1

^a Bron: National Cotton Council of America.

Het startpunt van de twee groepen MMF's, de cellulosics na 1914-1918 en de non-cellulosics na 1940-1945, wordt duidelijk aangegeven. Verder is de stormachtige ontwikkeling van de rayon/acetatgroep en vooral van de synthetica nog sprekender.

Aansluitend op dit algemene overzicht volgen thans enkele details over katoen en MMF's. De wol, hoe belangrijk als vezel ook, zullen wij bij de beschrijving van de klassieke spin-, weef- en finish-industrie voor de volgens het katoenspingsysteem werkende bedrijfstak — mede door tijd- en plaatsgebrek — verder buiten beschouwing moeten laten.

Katoen; produktie en verbruik; handelsverkeer en voorraden

De situatie op de katoenmarkt is het beste te beschrijven aan de hand van de statistische gegevens van de produktie, het verbruik, het handelsverkeer en de hieruit resulterende voorraden.

Tabel 5 geeft de wereldkatoenproduktie in zes oogstjaren na de tweede wereldoorlog weer.

Tabel 5.

Wereldkatoenproduktie verspreid over de continenten ^a

	1945/ 1946	1950/ 1951	1955/ 1956	1960/ 1961	1965/ 1966	1969/ 1970
	(mln. bln.)					
Verenigde Staten	8,9	10,0	14,7	14,5	14,9	10,2
Overig Amerika	2,5	4,0	5,5	5,9	7,9	6,-
Azië	5,9	8,0	13,4	14,2	16,0	17,8
Afrika	2,0	3,2	3,3	4,2	4,9	5,8
U.S.S.R.-Oost Europa	2,0	5,2	6,3	7,0	9,0	10,8
West-Europa	0,1	0,2	0,5	0,6	0,7	0,8
Totaal	21,4	30,6	43,7	46,4	53,4	51,4

^a Bron: ICAC.

De meest karakteristieke punten uit de naoorlogse periode zijn als volgt samen te vatten. Het aandeel van de Verenigde Staten in de wereldkatoenproduktie is teruggegaan van ruim 40% in 1945/1946 tot 20% in het laatste seizoen. De katoenverbouw is voortdurend, zij het langzaam, gestegen en over veel meer landen verspreid. Met uitzondering van de Verenigde Staten, enkele Westeuropese landen, Israël, Zuid-Afrika, Australië, de U.S.S.R., Oost-Europa en China, behoren zij alle tot de indertijd ad hoc gevormde groep van 77 ontwikkelingslanden.

Het accent van de oorzaken der produktietoename is verlegd van de uitbreiding van het bebouwde areaal naar de opvoering van de opbrengst per acre. Deze intensivering ging gepaard met een stijging van kosten door het grotere gebruik van meststoffen, insecticiden en mechanische oogstmachines.

De katoenproduktie van de Verenigde Staten beleefde drie dieptepunten en wel in de seizoenen 1950/1951 (met een produktie van 9,9 mln. bln.), 1957/1959 (11,0 en 11,5 mln. bln.) en 1966/1968 (9,9 en 7,2 mln. bln.). De

trendlijnen van de overige produktiegebieden geven een geleidelijke stijging te zien, zij het dat er de laatste oogstjaren, mede door klimatologische invloeden en met name in Latijns-Amerika, een zekere afvlakking is opgetreden.

De huidige stand van zaken dwingt ons op dit laatste wat dieper in te gaan. Op het ogenblik is er, ondanks een toename van de opbrengsten sedert het begin der jaren vijftig van rond 10 mln. bln. of ca. 25%, een tekort aan katoenproduktie. In de laatste twee seizoenen bedroeg deze namelijk 51,9 mln. bln. (1969/1970) en 51,4 mln. bln. (1970/1971) tegen een verbruik van resp. 53,5 mln. bln. en 54,1 mln. bln. De wereldvoorraden zijn dan ook tot het gevaarlijke minimum van ca. 4 maanden verbruik teruggegaan; vijf tot zes maanden wereldvoorraad acht men normaal.

In de 30ste plenaire vergadering van de ICAC, welke in juni 1971 in Guatemala-City werd gehouden, stelde men vast dat het wenselijk zou zijn dat de komende oogst minimaal 3 mln. bln. hoger zou worden dan in 1970/1971 ⁶. Het is begrijpelijk dat de hele textielwereld nu de ramingen voor het katoenjaar 1971/1972 met meer dan gewone belangstelling zal volgen.

Het katoenverbruik is in zijn totaliteit stijgende en bedroeg in de laatste twee seizoenen gemiddeld ruim 2 mln. bln. meer dan de produktie. Deze toename is voornamelijk te constateren in Azië en in de socialistische landen. Het verbruik in Japan is groeiend wat de consumptie in het binnenland aangaat. In Noord-Amerika en in West-Europa daalt het katoenverbruik. Enkele cijfers uit de laatste 15 jaar illustreren dit alles voldoende (tabel 6).

Tabel 6.

Wereldkatoenverbruik verspreid over de continenten ^a

	1955/1956	1960/1961	1965/1966	1969/1970
	(mln. bln.)			
West-Europa	7,-	7,9	7,3	6,7
Azië (excl. Japan)	12,4	14,9	15,9	19,1
Japan	2,3	3,4	3,2	3,4
U.S.S.R.-Oost-Europa	6,8	8,5	9,8	10,7
Verenigde Staten	9,2	8,3	9,4	8,-
Overig Amerika	2,9	3,2	3,7	3,8
Afrika	0,6	0,8	1,4	1,8
Totaal	41,2	47,-	50,7	53,5

^a Bron: ICAC.

Van de gegevens over het handelsverkeer demonstrenen die van de sterk schommelende katoenexport uit de Verenigde Staten hoezeer dit land tot voor enige jaren de rol van residu-leverancier heeft gespeeld.

Tabel 7.

Wereldkatoenexport ^a

	(mln. bln.)			
	Verenigde Staten	Elders	Verenigde Staten	Elders
1954/1955	3,4	8,9	1963/1964	5,7
1955/1956	2,2	10,8	1964/1965	4,1
1956/1957	7,6	8,2	1965/1966	2,9
1957/1958	5,7	8,4	1966/1967	4,7
1958/1959	2,8	10,7	1967/1968	4,2
1959/1960	7,2	10,1	1968/1969	2,7
1960/1961	6,6	10,2	1969/1970	2,8
1961/1962	4,9	10,6	1970/1971	3,5
1962/1963	3,4	12,5		

^a Bron: ICAC.

Na de tweede wereldoorlog is de export uit Latijns-Amerika, Afrika en Azië sterk gestegen. Ook de katoenuitvoer van de U.S.S.R. en van Oost-Europa vertonen een toename. Dit verkeer speelt zich echter grotendeels af binnen de kring der socialistische landen en is daardoor

⁶ Bij een tekort van 1 à 2 maanden verbruik of ca. 4,5 à 9 mln. bln. is deze wens nog zeer bescheiden.

(nog) van betrekkelijk geringe invloed op de overige markten.

Tabel 8.
Wereldkatoenexport ^a

	(mln. bln.)					
	1945/ 1946	1950/ 1951	1955/ 1956	1960/ 1961	1965/ 1966	1969/ 1970
Verenigde Staten	3,6	4,1	2,2	6,6	2,9	2,8
Azië	0,9	1,9	2,2	1,6	2,9	3,-
U.S.S.R.-Oost-Europa	0,4	1,1	1,4	1,7	2,4	2,3
Overig Amerika	2,4	2,2	3,8	3,4	4,9	4,6
Afrika	1,9	2,8	3,2	3,3	3,6	4,5
West-Europa	—	—	0,2	0,2	0,2	0,3
	<u>9,2</u>	<u>12,1</u>	<u>13,-</u>	<u>16,8</u>	<u>16,9</u>	<u>17,5</u>

a Bron: ICAC.

Bij de katoenimport mag West-Europa de laatste tijd aan belangrijkheid hebben verloren, men vergete echter niet dat dit deel van de wereld nog altijd veruit de grootste afnemer is van deze voornamelijk in de ontwikkelingslanden geproduceerde vezel. In 1969/1970 importeerden de EEG, de EFTA en overig West-Europa ruim 6 mln. bln. ter waarde van — zeer globaal geschat — ca. \$ 850 mln.

Amerika importeert als grote katoenproducent bijna geen katoen. De import van Azië en die van Oost-Europa zijn conform de toename van het verbruik nog altijd oplopend. Voor het verkrijgen van een indruk hiervan zie tabel 9.

Tabel 9.
Wereldkatoeninvoer ^a

	(mln. bln.)			
	1955/1956	1960/1961	1965/1966	1969/1970
West-Europa	6,6	7,4	6,8	6,1
Azië (excl. Japan)	1,6	2,6	2,9	3,7
Japan	2,4	3,6	3,1	3,5
U.S.S.R.-Oost-Europa	1,9	3,-	3,4	3,8
Verenigde Staten	0,1	0,1	0,1	—
Overig Amerika	0,6	0,5	0,9	0,7
Afrika	0,1	0,1	0,3	0,2
Totaal	<u>13,3</u>	<u>17,3</u>	<u>17,5</u>	<u>18,-</u>

a Bron: ICAC.

Tenslotte de katoenvoorraden. Het is nuttig hiervan een meer compleet beeld uit de laatste twintig jaar te geven, ten einde de hoogte- en dieptepunten van de voorraden in de Verenigde Staten te laten zien.

Tabel 10.
Wereldkatoenvoorraden ^a

			(mln. bln.)		
Aan het eind van elk seizoen	Verenigde Staten	Elders	Aan het eind van elk seizoen	Verenigde Staten	Elders
1951/1952 ...	2,8	12,9	1961/1962 ...	7,8	12,0
1952/1953 ...	5,6	13,1	1962/1963 ...	11,2	12,1
1953/1954 ...	9,7	11,5	1963/1964 ...	12,4	13,6
1954/1955 ...	11,2	11,1	1964/1965 ...	14,3	13,7
1955/1956 ...	14,5	10,1	1965/1966 ...	16,9	13,7
1956/1957 ...	11,4	12,2	1966/1967 ...	12,5	14,7
1957/1958 ...	8,7	13,4	1967/1968 ...	6,4	15,7
1958/1959 ...	8,9	12,3	1968/1969 ...	6,5	16,5
1959/1960 ...	7,6	12,8	1969/1970 ...	5,8	15,8
1960/1961 ...	7,2	13,1	1970/1971 ...	4,5	14,5

a Bron: ICAC.

Amerika fungeerde tot voor kort al of niet vrijwillig als de houder van de wereldbuffervoorraad van katoen. Na de verrassend snelle afbouw van de laatste piek in de voorraden — 16,9 mln. bln. per 1 augustus 1966 — is hierin een kentering gekomen. Mede onder invloed van de nieuwe katoenwetgeving bleef het katoenareaal na de aanplantbeperking uit de jaren 1966/1968 en na de daarmee toevallig samenvallende misoogsten, schommelen tussen 10,2 en 11,2 mln. acres. De oogsten van 1968 tot 1971 leverden deze zelfde getallen in mln. bln. ⁷.

De functie van reguleerder van het wereldkatoengebeuren wordt door Noord-Amerika momenteel kennelijk niet meer

geambieerd ⁸. Dit geeft belangrijke consequenties voor de toekomst. Wij komen hier nader op terug als wij de gevolgen van de concurrentie met de MMF's bespreken.

De stormachtige ontwikkeling van de Man-Made Fibers

Van alle grondstoffen voor de textielindustrie zijn de non-cellulosics onder de MMF's na de tweede wereldoorlog het meest onstuimig gegroeid. Na 1914-1918 waren het de toentertijd geheel nieuwe cellulose-groepen — rayon en acetaat — die in de concurrentiestrijd met de natuurlijke vezels — katoen en wol — de spits afbeten. Na 1940-1945 namen de nieuwe synthetica — de polyamiden, de polyesteren en de acryl-vezels — deze rol over.

De produktie van de MMF's bedroeg in 1950 3,7 mrd. lbs., waarvan nog slechts 4% non-cellulosics. Verleden jaar was dit totaalcijfer 18,4 mrd. lbs., waarvan liefst 10,8 mrd. lbs. of bijna 60% non-cellulosics. De polyesters waren daarbij relatief gesproken de koplopers.

Wat de spreiding van de MMF-produktie over de continenten aangaat, daarvan geeft tabel 11 een beeld.

Tabel 11.
Wereldproduktie van Man-Made Fibers ^a
(mln. bln. - cotton equivalents)

	1950	1960	1970 (raming)
West-Europa	4,0	7,8	18,0
Verenigde Staten/Canada	4,4	5,7	17,2
Japan	0,7	3,3	9,4
U.S.S.R./Oost-Europa/China	0,9	3,0	7,5
Overige landen	0,4	1,1	4,6
Totaal	<u>10,4</u>	<u>20,9</u>	<u>56,7</u>

a Bron: National Cotton Council of America.

De groei van in totaal 46,3 mln. bln. (cotton bale equivalents) in deze twintig jaar — een jaargemiddelde van 2,3 mln. bln. — contrasteert sterk met de toename van de katoenproduktie. Deze bedroeg in vrijwel hetzelfde tijdsbestek ca. tweederde mln. bln. per jaar.

Hoewel de MMF-produktie zich nog overwegend in de drie klassieke gebieden — West-Europa, Noord-Amerika en Japan — afspeelt, is het opvallend hoe de fabricage ook in de niet-klassieke voortbrengingslanden naar voren komt. Momenteel trekken deze laatste ca. 30% van het wereldverbruik van MMF's tot zich. Ruim 20% van de wereldproduktie ligt buiten West-Europa, Noord-Amerika en Japan.

Bij de vergelijking van de natuurlijke vezels en de MMF's hebben wij tenslotte gepoogd alles onder eenzelfde geldswaardenoemer te brengen. Deze berekening is weliswaar globaal en arbitrair, maar door deze methode

	Acreage (mln. acres)		Produktie (mln. bln.)	
	Verenigde Staten	Elders	Verenigde Staten	Elders
1955/1966	13,6	67,8	14,9	38,5
1966/1967	9,6	67,3	9,9	39,0
1967/1968	8,-	68,8	7,2	40,5
1968/1969	10,2	69,3	11,0	42,7
1969/1970	11,1	70,6	10,0	41,9
1970/1971	11,2	68,6	10,2	41,3

⁸ De inspanningen hiervoor zullen op ca. \$ 800 mln. per drie jaar — de duur van het huidige katoenwetgevingsprogramma — mogen worden geschat.

in de loop van enkele jaren consequent toe te passen, zijn toch wel bepaalde tendenties op te merken.

Tabel 12.

Wereldproductie van vezels naar gewicht en waarde ^a
(mln. lbs. en mln. \$) 1964-1970

	1964		1970	
	(mln. lbs.)	(mln. \$)	(mln. lbs.)	(mln. \$)
Katoen	24.600	7.020	24.950	7.230
Wol	3.340	3.010	3.500	4.130
Rayon	6.510	2.740	6.630	2.720
Acetaat	750	520	940	650
Polyamiden	1.990	2.380	4.180	3.410
Polyesters	740	860	3.620	2.910
Acryl	660	710	2.210	1.240
Totaal en:				
Natuurlijke vezels	27.940	10.030	28.450	11.360
MMF's	10.650	7.210	17.580	10.930

^a Bron: Conversiefactoren werden ontwikkeld aan de hand van gegevens van ICAC en IWS alsmede van prijsnoteringen uit de praktijk.

Wat gewichtseenheden betreft, bleef de productie van katoen en wol de laatste zes jaar vrijwel gelijk; die van de vijf hoofdgroepen der MMF's steeg van 10,6 mrd. lbs. tot 17,6 mrd. lbs. In waarde-eenheden was de verhouding van natuurlijke vezels tot MMF's zes jaar geleden nog 10 : 7. Momenteel liggen katoen en wol te zamen enerzijds en de MMF's anderzijds vrijwel op hetzelfde niveau.

De stormachtige ontwikkeling van de MMF's na 1940-1945 is natuurlijk niet zonder zorgen verlopen. De financiële resultaten over 1970 van verschillende grote ondernemingen in deze bedrijfstak hebben dit weer eens aangetoond. Terecht is er tijdens het derde wereldcongres over Man-Made Fibers, dat in juni 1971 te München werd gehouden, van verschillende kanten op gewezen dat de MMF-industrie eigenlijk in een geheel nieuwe fase van haar bestaan is getreden.

Met het bereiken van de volle wasdom komen problemen naar voren van een minder snelle groei, tijdelijke onderbezetting van de productiecapaciteit, grotere gevoeligheid voor de textielcycli, stijgende energie- en arbeidskosten, afnemende voordelen van de schaalvergrotingen, het steeds moeilijker doorvoeren van verdere kostenverlagingen e.d. Het is de ondernemingen in deze bedrijfstak echter wel toevertrouwd hierop het juiste antwoord te vinden. De research is de laatste jaren geconcentreerd op de verbetering van de thans gelanceerde vezels. In deze horizontale produktiedifferentiatie zit immers nog veel perspectief. Daarnaast zal de marketing agressiever worden toegepast; de promotion wellicht nog meer nauwkeurig — speciaal op merkartikelen — worden gericht.

Men zal bij het stimuleren van de afzet ongetwijfeld selectief te werk gaan. Het is in dit verband wellicht goed te onderstrepen dat de klassieke spin- en weefindustrie qua groeipotentieel niet tot de meest interessante afnemers voor de MMF-producenten behoort. De brei- en de tapijtindustrie zijn de laatste jaren als verwerkers van synthetica namelijk sterk naar voren gekomen. Zij krijgen terecht veel aandacht van de MMF-producenten.

Ook op een ander facet van de verwerking van de MMF's door de spinnerijen en de weverijen dient nog eens te worden gewezen, nl. de rol die de blends ⁹ spelen in de concurrentie tussen natuurlijke vezels en MMF's. Dit vooral omdat hier nog wel eens overdreven voorstellingen over bestaan.

In een studie van het International Institute for Cotton, welke in juni 1971 te Guatemala-City werd gepresenteerd, is becijferd dat van de 1.290.000 ton synthetica die in 1970

in West-Europa werden verbruikt, slechts 171.000 ton of 13,3% in blends via de katoenspinmethode zijn verwerkt. Dit kwantum is gelijk aan 11% van de katoen die in 1970 in West-Europa is geconsumeerd.

Voor Japan en de Verenigde Staten is geraamd dat resp. 12% en 19% à 20% van de katoenconsumptie in die landen werd aangewend voor vermenging van katoen met synthetica. In West-Europa zou daarnaast in 1970 nog een kwantum van 332.000 ton synthetica als „cotton-competitive” door de industrie voor katoen- en discontinue vezels zijn verbruikt ¹⁰. Deze detailcijfers geven weer eens een andere kijk op de belangrijkheid van de spin- en weefindustrie als verbruiker van MMF's. Tevens illustreren zij welk een bescheiden rol de blends spelen in de mededinging tussen de diverse vezelsoorten.

Alvorens over te gaan tot het overzicht van de capaciteiten der grondstofverwerkende industrieën produceren wij nu nog enkele cijfers die de invloed van de huidige prijsverhoudingen van katoen en MMF's nader omschrijven. Door de reeds gesignaleerde schaarste aan katoen zijn de noteringen de laatste maanden sterk opgelopen. In tabel 13 zijn enkele momenten uit het prijsverloop op de Liverpool Cotton Exchange gedurende de afgelopen vier seizoenen vastgelegd.

Tabel 13.

Katoennoteringen Liverpool

C.I.F.-index; SM 1-1/16" - Amerikaans type

\$-cts/lb.	1967	1967-1971 a		1970	1971
		1968	1969		
Januari	28,75	33,10	28,25	28,25	30,90
Juli	28,85	30,55	27,80	28,60	33,50

^a Gemiddelde prijzen van de goedkoopste zes variëteiten in Liverpool.

De prijsstijging rond de jaarwisseling van 1967/1968 was reeds een opvallend verschijnsel. Anderhalf jaar nadien, dus eigenlijk sedert de laatste 24 maanden, zijn de katoenprijzen wederom voortdurend gestegen. In totaal wel met ruim 26%. Het is altijd bijzonder moeilijk daar een gemiddelde prijscurve van MMF's tegenover te stellen. Ten einde toch een inzicht te geven van het naar elkaar toe buigen van de prijzen van katoen en MMF's volgt in tabel 14 een vergelijking van het prijsverloop van de katoenprijzen en de noteringen van polyestervezel in Amerika.

Tabel 14.

Katoenprijzen (SLM 1-1/16") en noteringen van polyestervezel

\$-cts per lb.	1964-1971 a									
	1964		1965		1966		1967		1971	
	jan.	juli	jan.	juli	jan.	juli	jan.	juli	jan.	juli
Polyester	114,—	98,—	84,—	84,—	84,—	84,—	69,—	58,—		
Katoen	32,91	25,88	24,02	24,13	23,35	23,90	22,88	23,77		
	1968		1969		1970		1971			
	jan.	juli	jan.	juli	jan.	juli	jan.	juli		
Polyester	61,—	54,—	50,—	45,—	41,—	41,—	38,—	35,—		
Katoen	31,35	28,32	23,60	23,23	22,89	23,74	23,46	26,25		

^a Bron: Katoen: U.S.D.A. Cotton Price Statistics. Polyestervezel: praktijkcijfers. National Cotton Council of America.

⁹ De meest voorkomende types „blended fabrics” zijn weefsels met 65% polyester/35% katoen of 50% polyester/50% katoen. Zie Bernice M. Hornbeck: „Cotton - MMF blends in W.-Europe”, U.S.D.A., Washington, januari 1971.

¹⁰ Drs. H. Koedam: „Cotton and competition”, I.I.C., Brussel.

Met een overzicht van prijzen alleen is het beeld echter toch nog onvolledig. In een der jaarlijkse rapporten voor de National Cotton Council of America wordt dit als volgt toegelicht¹¹. Wil men de prijsconcurrentie tussen katoen en synthetica in de praktijk analyseren, dan zal men voor artikelen vervaardigd van gekamde katoenen garens allereerst uit moeten gaan van een betere katoensoort dan die betere als standaard op de beurs worden herleidt. Deze betere variëteit moet vervolgens worden geleid tot een met MMF's vergelijkbaar prijsniveau¹². Daarnaast dient ook rekening te worden gehouden met verschillen in vochtpercentages, het afvalverlies bij het kammen van katoen (ca. 27%) en de factor die tot uitdrukking moet brengen dat de polyestervezel belangrijk sterker is dan katoen¹³. Tenslotte moet de natuurlijke vezel nu eenmaal langer in voorraad worden gehouden, met alle financieringskosten daaraan verbonden.

Het zou te ver gaan om alleen het prijsverloop verantwoordelijk te stellen voor de schaarbeweging van de productiecurve van polyester/katoenblends en vergelijkbare fijne katoenweefsels. Toch spreekt tabel 15 voor zich zelf.

Tabel 15.

Productie in de Verenigde Staten van weefsels vervaardigd uit fijne katoen en uit vergelijkbare polyester/katoenblends^a

	1964-1970	
	fijne katoen (in mln. lin. yds.)	polyester/katoenblends (in mln. lin. yds.)
1964.....	1.446,8	456,9
1965.....	1.405,4	713,5
1966.....	1.151,3	1.051,3
1967.....	944,6	1.195,6
1968.....	717,0	1.751,8
1969.....	474,9	1.893,1
1970.....	312,6	1.962,8

a Bron: U.S. Department of Commerce.

Tot besluit van dit onderdeel van ons overzicht volgen tenslotte enkele voorbeelden van de uitwerking van deze prijsbewegingen op de kostprijzen van garens en weefsels in West-Europa. Zoals wij reeds eerder opmerkten, zijn dergelijke berekeningen altijd arbitrair. Zij gelden immers voor een zeer bepaalde sector van de bedrijfstak en kunnen nooit representatief zijn voor het geheel. Wel winnen deze becijferingen ook hier aan waarde, indien men vergelijkin-

gen kan maken met soortgelijke berekeningen verdeeld over meer jaren.

In tabel 16 zijn de kostprijzen van garens en weefsels uit katoen, rayonvezel en mengsels van polyester met katoen resp. rayonvezel naast elkaar geplaatst.

Tabel 16.

Kostprijzevergelijkingen van garens en weefsels uit katoen en MMF's^a

	(garens: \$ cts/kg; weefsels: \$ cts/m)		
	1966	1969	1971
Garens			
1. Eng. nr. 30			
Katoen.....	115	119	129
Rayonvezel.....	95	91	97
2. Eng. nr. 40			
Katoen.....	160	170	173
Polyester 65/katoen 35.....	263	200	184
3. Eng. nr. 60			
Katoen.....	200	208	217
Polyestervezel.....	332	251	220
Weefsels (36" breed, gebleekt)			
1. garens 30/30; draden 68 x 66 p. sq. inch			
uit: katoen.....	26,1	27,1	31,5
rayonvezel.....	23,9	22,8	26,9
2. garens 40/40; draden 129 x 66 p. sq. inch			
uit: katoen.....	38,6	40,4	41,5
polyester 65/katoen 35.....	63,0	49,3	51,5
3. garens 40/40; draden 94 x 70 p. sq. inch			
uit: katoen.....	35,3	36,6	37,5
polyester 70/rayonvezel 30.....	54,0	43,8	44,9

a Bron: Berekeningen uit de praktijk in West-Europa.

Duidelijk blijkt dat katoenen garens en weefsels momenteel hoger in prijs zijn dan soortgelijke producten uit cellulose¹⁴. Nog zijn de producten uit katoen op het ogenblik qua prijs in het voordeel t.o.v. mengsels van polyester met katoen resp. rayonvezel. De marges zijn vergeleken met vijf jaar geleden echter aanmerkelijk kleiner. Er is geen intreden. De textielwereld heeft de laatste kwarteeuw ook voor dit onderdeel geen rust gekend. Het is daarom verstandig deze voortdurend optredende verandering op de grondstoffenmarkten en de daarvan uitgaande grote invloed op de vervaardiging en afzet van de eindproducten als een normaal gegeven te beschouwen.

Aansluitend op het overzicht van de grondstoffen verstreken wij in de volgende paragrafen de cijfers betreffende de verwerkingscapaciteiten, de daarmee verkregen productie en het internationale handelsverkeer in de eindproducten.

3. De spin- en weefcapaciteit

De ontwikkeling van de spin- en weefcapaciteit is gedurende een halve eeuw nauwkeurig te volgen. Wat de spinnerijen aangaat, is het aantal spinnen in West-Europa teruggelopen van 57,3 mln. in 1950 tot 22,9 mln. in 1970 of met 60%. Engeland nam hier het leeuwedeel voor zijn rekening. In dezelfde periode liep het aantal spinnen daar te lande terug van 28,6 mln. tot 3,5 mln. In de Verenigde Staten werd de teruggang beperkt tot 15%, nl. van 23 mln. spinnen in 1950 tot 19,6 mln. spinnen in 1970.

Alle overige productiecentra hebben het machinepark uitgebreid. India van 10,5 mln. spinnen in 1950 tot 18 mln. spinnen in 1970 of met ruim 70%. Japan herstelde zich zeer snel van de oorlogsschade. Het bracht het aantal spinnen van 4,4 mln. in 1950 op 13,0 mln. in 1960. Momenteel

is de capaciteit 11,3 mln. spinnen, hetgeen vrijwel gelijk is

¹¹ McDonald K. Horne Jr. en Dabney S. Wellford: „The Economic Outlook for U.S. Cotton”, National Cotton Council of America, Atlanta (Georgia), 2 februari 1970.

¹² Middling 1-1/16" noteert „mill delivered” ca. 18% hoger dan de standaard beursnotering van SLM 1-1/16”.

¹³ Daardoor kunnen lichtere weefsels met minder vezelmateriaal worden gebruikt. In de Verenigde Staten gebruikt men hiervoor percentages welke tussen 25% en 30% schommelen.

¹⁴ De berekeningen werden o.a. gepubliceerd tijdens de ICAC-vergaderingen in Lima (juni 1966) en in Guatemala-City (juni 1971).

aan het vooroorlogse cijfer van 11,4 mln. spullen. De overige landen (excl. de U.S.S.R., het Oostblok en China) geven een zeer sterke ontwikkeling te zien, nl. van 8,7 mln. spullen in 1950 tot 26,8 mln. spullen in 1970. De derde wereld boekte dus veruit de grootste vooruitgang.

De capaciteitscijfers dienen aangevuld te worden met gegevens betreffende spil-uren. Momenteel ligt het (niet gewogen) gemiddelde daarvan in de EEG op ca. 90. Engeland is van gemiddeld 43 uur per week per spil in het begin der jaren zestig thans op 71,1 uur gekomen. Het ligt echter toch nog achter, zowel bij de EEG als bij Japan (99,3), India (119,1) en de Verenigde Staten (116,9).

In de weefsector valt een afbouw in West-Europa en de Verenigde Staten te constateren. In West-Europa nam de capaciteit vergeleken met de spinnerijen in vrijwel dezelfde mate af, nl. van ca. 1 mln. getouwen in 1952 tot 419.000 getouwen in 1970. In de Verenigde Staten verminderde

het aantal getouwen van 400.000 in 1952 tot 235.000 in 1970. De Europese cijfers werden wederom sterk beïnvloed door Engeland, waar het aantal getouwen terugliep van 350.000 tot 75.000.

In India werd de capaciteit nauwelijks uitgebreid: van bijna 200.000 getouwen in 1952 tot 208.000 getouwen in 1970. Voor Japan waren deze cijfers resp. 290.000 en 380.000. De overige landen stegen in deze sector van 275.000 getouwen in 1952 tot 585.000 getouwen in 1970. Een ruime verdubbeling; dus ook hier weer de grootste stijging.

Tenslotte de gemiddelde weefgetouw-uren. Voor de EEG waren deze in 1970 gemiddeld (niet gewogen) 76,4; voor Engeland, Japan en India resp. 60,5, 93,5 en 107,4. De Verenigde Staten geven het zeer hoge uitnuttingscijfer van 138,2 te zien, tegen 123,6 in 1960. Dit komt tot uiting in de produktiecijfers, waarover in de volgende paragraaf meer.

4. De produktie van en de handel in weefsels

Weefselproduktie

Uit de cijfers voor de weefselproduktie blijkt dat de teruggang van de capaciteit in West-Europa en de Verenigde Staten door verschillende krachtsinspanningen meer dan gecompenseerd werd ¹⁵.

Tabel 17.

Wereldproduktie van weefsels uit katoen en MMF's ^a

	West-Europa		Ver. Staten		India		Japan		Andere landen	
	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF
1912/1913	14.530	—	6.800	—	1.210	—	1.050	—	1.200	—
1929	12.370	—	8.060	—	2.420	—	2.650	—	1.500	—
1936/1938	10.210	1.840	8.530	1.000	3.980	50	3.870	1.300	2.530	190
1950	10.400	1.750	11.200	2.950	3.660	—	1.540	610	3.900	—
1960	10.470	3.320	10.900	2.750	5.050	420	3.850	2.700	6.500	1.130
1970	9.010	5.470	8.100	7.540	4.570	970	3.130	5.130	10.100	1.820

^a Bron: The Textile Council, Manchester.

Als de belangrijkste activiteiten kunnen worden opgesomd: de opvoering van de efficiency door verbeteringen in de organisatie, de werkmethode enz.; verder: de grotere produktiviteit die met de meest moderne machines kon worden behaald en de optimale bezetting van de steeds meer kapitaalinvesteringen vergende apparatuur.

Uit de globale cijfers kunnen natuurlijk geen waterdichte conclusies worden getrokken. De kleine toename van de totale produktie in de Verenigde Staten en West-Europa contrasteert echter wel zeer sterk met de grote teruggang in de capaciteit in de laatste twintig jaar. Het is o.i. zowel een maatstaf voor de opvoering der efficiency alsook een goede indicatie van de verbetering waarmee de industrie in die delen van de wereld voor het behoud van haar positie vecht.

In het produktie-overzicht komt ook de verschuiving in de verwerking van Man-Made-Fibers ten koste van katoen tot uiting. In de drie klassieke MFF-produktiegebieden: de Verenigde Staten, West-Europa en Japan, werd in 1950 ca. 23,1 mrd. yds. aan katoenen weefsels geproduceerd tegen ca. 5,3 mrd. yds. MMF-weefsels.

Twintig jaar later werden deze cijfers 20¹/₄ mrd. yds. katoenen weefsels en liefst 18,1 mrd. yds. MMF-weefsels.

In India is de divergentie tussen de omvang van de weefcapaciteit in de laatste twintig jaar en de stijging van de produktie in dezelfde periode minder sprekend misschien, maar toch ook nog aanzienlijk. In Japan produceerde men met 290.000 weefgetouwen in het begin der jaren vijftig 2,15 mrd. yds., terwijl in 1970 met 380.000 weefgetouwen 8,25 mrd. yds. werden vervaardigd. Het feit dat de verouderde apparatuur uit de naoorlogse jaren nauwelijks te vergelijken is met het huidige, grotendeels vernieuwde machinepark, moet bij deze vergelijking wel in aanmerking worden genomen. De overige, nieuwe weefselproducenten maakten in 1970 11,9 mrd. yds., hetgeen ca. driemaal de lengte aan weefsels — van 3,9 mrd. yds. — is die in 1950 werden gemaakt.

Ten einde wat West-Europa aangaat nog enig verder inzicht te geven in deze uit vele landen samengestelde groep, brachten we de in dat deel van de wereld thans nog gebruikelijke splitsing aan van de drie groepen, nl. de zes EEG-landen, de zeven EFTA-landen en de overige produktiecentra.

Tabel 18.

Produktie van weefsels uit katoen en MMF's in West-Europa ^a

	(mln. yds.)							
	Totaal EEG		Verenigd Koninkrijk		Totaal EVA		Andere landen	
	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF
1912/1913 (gem.)	5.425	—	8.000	—	8.315	—	790	—
1929	6.067	—	4.900	—	5.357	—	943	—
1936/1938 (gem.)	5.644	1.260	3.320	482	3.860	534	701	41
1955	5.438	1.782	1.781	698	2.710	1.002	1.040	280
1960	6.679	2.178	1.294	617	2.375	993	1.420	150
1965	5.356	2.702	1.147	749	2.416	1.214	1.870	254
1970	4.990	3.733	879	725	2.104	1.377	1.916	356

^a Bron: The Textile Council, Manchester.

¹⁵ Het jaar 1970 leverde voor de Verenigde Staten een geringe produktie: in katoenen weefsels 8,1 mrd. yds. (tegen 9,05 mrd. yds. in 1969) en in MMF-weefsels 7,54 mrd. yds. (tegen 8,14 mrd. yds. het jaar daarvoor). Vermoedelijk is deze inzinking tijdelijk. Van 1970 zei de Amerikaanse textiel-industrie in januari 1971 immers: „The best thing about 1970 is that it is over!“.

Uit tabel 18 blijkt wederom van welk een dominerende invloed de Engelse cijfers na de oorlog zijn geweest. Daarnaast valt de teruggang in produktie op van katoenen textiel in West-Europa met bijna 1,5 mrd. yds., dus ca. 14%; dit gedurende het laatste decennium. Deze mindere produktie werd, althans wat de yardage betreft, overigens meer dan goedge maakt door een toename in de fabricage van stoffen welke hoofdzakelijk uit MMF's zijn samengesteld. Hierin werd een vooruitgang van 2,15 mrd. yds. of ca. 65% t.o.v. 1960 geboekt.

Invoer van weefsels

Allereerst een overzicht van de wereldimport (excl. de socialistische landen).

Tabel 19.

Invoer van weefsels uit katoen en MMF's ^a

	(mln. yds.)							
	1913	1929	1936/1938	1955	1970			
	katoen	katoen	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF
India	3.197	1.910	667	114	7	9	—	2
Japan	60	14	1	—	—	—	86	20
Ver. Staten	47	61	107	5	141	7	624	246
West-Europa ...	1.242	950	634	101	1.084	410	2.497	1.976
	4.546	2.935	1.409	220	1.232	426	3.207	2.244
Afrika	1.170	1.410	1.605	137	1.555	663	1.004	291
Amerika (excl. Ver. Staten) ..	1.235	1.161	946	72	537	186	557	318
Azië (excl. Japan) ..	1.590	1.975	1.930	296	1.710	713	1.305	1.184
Australië	240	235	225	87	321	72	433	111
	8.800	7.700	6.100	800	5.350	2.050	6.500	4.150

a Bron: The Textile Council, Manchester.

Het is niet om de herinnering aan lang vervlogen — voor sommige Europese exportlanden: goede — tijden terug te roepen, dat wij in tabel 19 het jaar vóór de eerste wereldoorlog als startpunt kozen. Het geschiedde alleen ten einde de grote wijziging in het internationale textiel-handelsverkeer nog eens duidelijk te onderstrepen. En wel het zich vrijmaken van India van de import van weefsels uit Lancashire en uit andere klassieke textiel-exportlanden. In 1913 beliep deze invoer nog 3,2 mrd. yds. of ca. 36% van de wereldimport van textiel ¹⁶. Na de tweede wereldoorlog importeert India deze textiel in het geheel niet meer.

Ook indien wij ons tot de laatste 15 jaar hadden beperkt, leren de cijfers van tabel 19 ons hoe de import kan fluctueren. In 1955 was de invoer van weefsels uit katoen en MMF's in de Verenigde Staten bijv. vrijwel te verwaarlozen. Deze beliep namelijk nog geen 150 mln. yds. In 1970 was dit cijfer tot het zesvoudige, nl. 870 mln. yds., gestegen. Voor West-Europa is de ontwikkeling in dat tijdsbestek nog dramatischer. In 1955 voerden het Verenigd Koninkrijk en Continentaal West-Europa 1,1 mrd. yds. katoenen weefsels en 0,4 mrd. yds. weefsels uit MMF's in. Thans luiden deze cijfers 2,5 mrd. yds. en 2 mrd. yds. In totaal dus een toename van bijna 200% in 15 jaar.

Komen we buiten de Verenigde Staten en West-Europa dan zien we dat Japan evenmin als India weefsels invoert. Voor de overige landen geeft tabel 20 als het ware een „luchtfoto” van de verschuivingen in de periode 1955-1970.

In aanmerking nemend dat Canada ongeveer de helft van de kwantiteiten van de Amerika's (excl. Verenigde Staten) voor zijn rekening neemt, kan gesteld worden dat Latijns-Amerika evenmin als Australië mondiaal gezien veel gewicht in de schaal legt. De import van katoenen weefsels liep sedert 1955 zowel in Afrika als in Azië terug

Tabel 20.

Import van weefsels uit katoen en MMF's ^a

	(mln. yds.; mln. sq. yds.; 1.000 quintals)			
	1955		1970	
	katoen	MMF	katoen	MMF
Azië (excl. India en Japan)	1.710	713	1.305	1.184
Afrika	1.555	663	1.004	291
Amerika (excl. Ver. Staten)	537	186	557	318
Australië	321	72	433	111

Totaal wereld (excl. soc. landen) 4.123 1.634 3.299 1.904
a Bron: The Textile Council, Manchester.

en wel met resp. 550 mln. yds. en 400 mln. yds. De invoer van MMF-weefsels daalde in Afrika met 370 mln. yds.; in Azië steeg deze met 470 mln. yds.

West-Europa blijkt in 1970 nog altijd de grootste importeur van weefsels te zijn. Met in totaal 4.470 mln. yds. neemt deze markt 42% van de wereldtextielimport ¹⁷ voor haar rekening. Een nadere analyse van deze laatste cijfers leert ons tenslotte dat de invoer in de EEG van 1955 tot 1970 toenam met ruim 2,25 mrd. yds. In Engeland en in de overige EFTA-landen beliep de importstijging gedurende de laatste 15 jaar resp. 280 mln. yds. en 440 mln. yds. In de cijfers van de overige Westeuropese landen kwam weinig verandering. De invoer die in 1955 160 mln. yds. bedroeg, liep in 1970 zelfs terug tot 140 mln. yds.

Export van weefsels

In tabel 21 wordt de werelduitvoer van weefsels weergegeven (wederom excl. de socialistische landen).

Tabel 21.

Uitvoer van weefsels uit katoen en MMF's ^a

	(mln. yds.)									
	West-Europa		Verenigde Staten		India		Japan		Andere landen	
	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF
1912/1913	8.999	—	445	—	89	—	280	—	30	—
1929	5.174	—	564	—	146	—	1.791	—	25	—
1937	3.016	298	252	19	203	—	2.511	502	30	4
1955	2.072	826	552	220	749	3	1.139	911	238	10
1960	2.452	918	439	157	724	39	1.425	1.067	720	20
1965	1.903	1.450	308	149	638	42	1.206	1.183	1.162	30
1970	1.752	2.408	267	177	498	20	513	1.909	1.957	151

a Bron: The Textile Council, Manchester.

Ook uit deze gegevens kunnen enkele duidelijke trendlijnen in de ontwikkeling van de textielindustrie worden afgeleid. De export van katoenen weefsels uit West-Europa had zich na de flinke achteruitgang in de periode tussen de twee wereldoorlogen enigermate gestabiliseerd. In de laatste jaren begint deze echter toch weer terug te lopen. De Europese uitvoer van weefsels bestaande uit 50% of meer Man-Made Fibers, breidde zich vooral in het laatste decennium sterk uit. Hij liep sedert 1960 op met 1,5 mrd. yds. tot 2,4 mrd. yds.

De exportcijfers van de Verenigde Staten zijn weinig indrukwekkend, zeker indien we de grote nationale weefsel- produktie daarbij in aanmerking nemen. India's uitvoer van katoenen weefsels is de laatste 15 jaar teruggelopen van 750 mln. yds. tot 500 mln. yds. De export van MMF-weefsels uit dat land is vrijwel te verwaarlozen. Ook Japan

¹⁶ Exclusief de U.S.S.R., Oost-Europa en China.

¹⁷ Exclusief de socialistische landen.

zag de export van katoenen weefsels in het laatste decennium terugvallen, nl. van 1.400 mln. yds. tot 500 mln. yds. Door de toename van de uitvoer van MMF-weefsels bleef het totale volume sedert 1960 echter vrijwel gelijk.

De overige producentenlanden voerden de export van weefsels van jaar tot jaar op en wel van 0,25 mrd. yds. in 1955 tot bijna 2 mrd. yds. in 1970. Toch is hun aandeel momenteel nog niet meer dan 20% van de wereldtextiel-export exclusief de socialistische landen. De specificatie van de Westeuropese uitvoer vinden we in tabel 22.

Tabel 22.

Export van weefsels uit katoen en MMF's door West-Europa^a

	(mln. yds.)							
	EEG		Verenigd Koninkrijk		EVA		Andere landen	
	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF	katoen	MMF
1913	1.823	—	7.075	—	7.120	—	56	—
1929	1.887	—	3.140	—	3.231	—	56	—
1936/1938 (gem.)	1.260	201	1.648	77	1.756	97	35	—
1955	1.187	563	652	187	840	259	45	4
1960	1.540	819	407	77	715	177	197	22
1965	1.275	1.172	209	96	514	255	114	23
1970	1.136	1.927	139	118	499	441	117	40

a Bron: The Textile Council, Manchester.

Nemen wij deze gegevens van West-Europa in beschouwing, dan blijkt hoe groot de wijziging was die zich eigenlijk reeds tussen 1914/1918 en 1945 voltrok. De enorme Engelse weefseluitvoer in 1913 — een trots record van meer dan 7 mrd. yds. — was in 1936/1938 al teruggevallen tot 1.650 mln. yds. Na 1940-1945 is de totale weefselexport verder ingeschrumpeld. In 1955 bedroeg deze nog 840 mln. yds. of ongeveer de helft van het vooroorlogse cijfer. In 1970 was de Engelse weefselexport weinig meer dan 250 mln. yds.

Zonder Engeland exporteerden de overige EFTA-landen verleden jaar 420 mln. yds. meer dan de 260 mln. yds. die zij in 1955 uitvoerden. De EEG exporteerde in 1970 1.140 mln. yds. katoenen weefsels of 400 mln. yds. minder dan in 1960. De weefseluitvoer van de EEG van MMF's nam in dezelfde 10 jaar toe van 820 mln. yds. tot 1.930 mln. yds.

Interessant is verder de confrontatie van de prognosecijfers van „Buxton-1952” met de werkelijkheid van thans. Tijdens die wereldtextielconferentie¹⁸ waagden de daarvoor geformeerde vijf delegaties zich aan een voorspelling van de toekomstige export van katoenen weefsels. Deze

voorspelling wordt nu in tabel 23 met de cijfers van 1960 en 1970 vergeleken.

Tabel 23.

Vergelijking tussen de geprognosticeerde export (Buxton-1952) en de sedertdien — o.a. in 1960 en 1970 — gerealiseerde uitvoer^a

	(mln. yds.; mln. sq. yds.; 1.000 quintals)				
	Weefsels uit 50% en meer katoen			Weefsels uit 50% en meer MMF	
	prognose	gerealiseerd		gerealiseerd	
	1952	1960	1970	1960	1970
India	1.000	724	498	39	20
Japan	1.100	1.425	513	1.067	1.909
Verenigd Koninkrijk	1.350	407	139	77	118
Verenigde Staten	725	439	267	157	177
Cont. West-Europa	1.700	2.045	1.613	841	2.290
	5.875	5.040	3.030	2.181	4.514
Overige landen	—	710	1.957	19	151

a Bron: The Textile Council, Manchester.

Bij de bestudering van de eerste kolom (de prognoses van Buxton-1952) dienen we in herinnering te roepen dat de Engelse raming, onder sterke politieke druk, hoog werd opgeschroefd. Toentertijd fluctueerde de Britse export in feite tussen 800 mln. yds. en 900 mln. yds. Ook de Amerikaanse schatting was hoog. Deze werd beïnvloed door de abnormaal grote uitvoer uit de naoorlogse jaren. We kunnen nu constateren dat India na bijna twee decennia achter is gebleven. Ook de uitvoer van katoenen weefsels uit Japan is na een aanvankelijke stijging tot ca. 1.450 mln. yds. in 1962 teruggevallen tot 513 mln. yds. in 1970. De export van Japanse MMF-weefsels is daarentegen sterk gestegen en wel in de laatste 10 jaar van 1.067 mln. yds. tot 1.909 mln. yds., d.w.z. met 80%.

Met Japan is West-Europa de enige groepering geweest die de Buxton-prognose in de jaren zestig overschreed. Eerst in 1970 viel de uitvoer van katoenen weefsels iets onder het niveau dat men zich in 1952 had voorgesteld. Dank zij de MMF-weefsels boekte Continentaal West-Europa sedert 1960 echter toch een flinke vooruitgang, nl. van 2.886 mln. yds. tot 3.903 mln. yds., dit is een toename van meer dan 1 mrd. yds. In Buxton (1952) was zoiets overigens niet te voorzien. De MMF's kwamen toentertijd zelfs niet eens in de prognoses voor. In de volgende paragraaf zullen wij op dit punt alsmede op enkele andere facetten van de internationale textielhandel nader ingaan.

5. Enkele facetten van de internationale textielhandel

Productie van en handel in weefsels

Uit verschillende tot dusverre in deze studie gereproduceerde cijfers zal het ongetwijfeld zijn opgevallen dat er een grote tegenstelling bestaat tussen de groei van de weefselproductie en de omvang van de internationale handel in weefsels. In tabel 24 is dit verschijnsel nog eens in het bijzonder uitgewerkt.

¹⁸ Georganiseerd door de toenmalige Cotton Board, thans The Textile Council te Manchester. In 1954 vierde IFCATI haar 50-jarig bestaan met een congres in hetzelfde Buxton.

Tabel 24.

Wereldproductie van en wereldhandel in weefsels van katoen en MMF's^a

	(mln. yds.; excl. U.S.S.R., Oost-Europa, China)					
	1912/1913	1929	1936/1938	1950	1960	1970
Productie						
Weefsels uit katoen	24.800	27.000	29.100	30.700	37.200	34.900
MMF's	50	700	4.400	6.000	11.200	20.900
Handel						
Weefsels uit katoen	9.850	7.700	6.000	5.250	5.750	5.000
MMF's	—	—	800	900	2.200	4.700
Handel als percentage van de productie	40	28	20	17	16	17

a Bron: The Textile Council, Manchester.

Het volume van het internationale handelsverkeer in weefsels is momenteel vrijwel gelijk aan het niveau van vóór de eerste wereldoorlog. De productie van weefsels is in contrast hiermee de laatste 57 jaar 2,25 maal zo groot geworden. De samenstelling van het wereldexportpakket is natuurlijk wel gewijzigd. In oude tijden was het al katoen wat de klok sloeg. In 1970 werd echter 5 mrd. yds. aan katoenen weefsels geëxporteerd, terwijl het kwantum MMF-weefsels dit volume zeer dicht naderde, nl. 4,7 mrd. yds.

Een ander punt dat uit tabel 24 naar voren komt, is het feit dat de wereldtextielhandel uitgedrukt in een percentage van de wereldtextielproductie is gedaald van 40% in 1912/1913 tot 15% à 17% thans. Een zeer grove benadering? Ongetwijfeld! Toch — althans wat de katoen betreft — weer een bevestiging van de trend die aantoonde dat de textielindustrie definitief de weg naar de grondstofproducerende landen is ingeslagen.

Tenslotte valt het op dat de inkringing van de wereldtextielhandel — relatief t.o.v. de textielproductie — de laatste jaren tot staan is gekomen. Zouden wij hier echter de in de laatste twee decennia meer dan vervijfvoudigde export van de socialistische landen aan toevoegen, dan zou dit zelfs tot een lichte stijging leiden. Over deze aanvulling van de textielexport met cijfers over de uitvoer uit de socialistische landen volgen thans enkele gegevens.

Textielexport uit de socialistische landen

De tabellen voor import en export van textiel die wij tot dusverre produceerden, hadden dikwijls als voetnoot: exclusief de U.S.S.R., de Oosteuropese landen en China¹⁹. Ten dele geschiedde dit omdat de vergelijkingsjaren ons dikwijls terugvoerden tot de perioden vóór de eerste en tweede wereldoorlog, terwijl het verschijnsel van de textielexport uit de socialistische landen betrekkelijk recent is. Verder geven wij er de voorkeur aan deze uitvoer apart te behandelen, omdat de cijfers van China in hoge mate op giswerk berusten.

Tabel 25.

Geraamde export van socialistische landen^a

	(mln. yds.)				
	1950	1956	1960	1955	1970
U.S.S.R.		126	213	298	342
Oost-Europa ..		460	540	690	800
China b		290	600	620	700
	340	876	1.353	1.608	1.942

^a Bron: The Textile Council, Manchester.

^b Hoofdzakelijk op gissingen berustend.

Voor zover wij deze ramingen, weergegeven in tabel 25, als juist mogen aannemen, liep de textielexport uit de socialistische landen gestadig op van 340 mln. yds. in 1950²⁰ tot 1.840 mln. yds. in 1970. In de laatste 5 tot 7 jaar is in het totale volume weinig verandering gekomen.

De 16% van het totale wereldhandelsverkeer die het laatste jaarcijfer uitmaakt, lijkt misschien niet erg indrukwekkend. We moeten echter niet vergeten dat het zeer lage, meermalen politieke, prijspeil waartegen deze export wordt verricht, dikwijls sterk marktverstoring werkt. Bovendien zullen vermoedelijk nog aanzienlijke hoeveelheden doek hetzij direct hetzij indirect in geconfectioneerde vorm de wereld vanuit de drie genoemde gebieden bereiken. Het ware gewicht van de DD II wat men inzicht in deze materie wordt verkregen. Dit te meer omdat eenvoudige, veelal gestandaardiseerde, doeksoorten zich zozeer lenen

voor de ondoorzichtige internationale switchhandel in textiel. Een voorbeeld hiervan is de handel in ruwdoek voor de veredelingsindustrie, waarover hierna meer.

De internationale handel in ruwdoek voor de veredelingsindustrie

Bij het analyseren van de internationale textielhandel is men aangewezen op de officiële import- en exportstatistieken. Een bijzonder moeilijk grijpbare factor daarbij is het veredelingsverkeer: de import van ruwdoek uit tal van officieel gesanctioneerde, maar dikwijls toch nog twijfelachtige, bronnen van herkomst. Deze import is dan na verdeling (bleken, verven, drukken) hetzij voor de thuismarkt van het betreffende veredelingsbedrijf hetzij voor de re-export bestemd.

Internationale statistieken over dit verkeer bestaan er nauwelijks. In West-Europa hebben statistici uit de acht landen waarvan de textielindustrieën het zgn. Noordwijk-akkoord sloten, dit ruwdoekverkeer gedurende een aantal jaren van nabij gevolgd. Indien wij ons beperken tot de periode van de laatste 5 normale jaren waarin dit akkoord van kracht was²¹, zien we hoe de herkomst van iets meer dan de helft van het jaarlijks gemiddeld geïmporteerde doek als volgt over drie landengroepen werd gespecificeerd.

Tabel 26.

Invoer van ruwdoek van katoen en rayonvezel in acht Westeuropese landen²²

Socialistische landen	29,5 %
Japan en Hongkong	10,8 %
Ontwikkelingslanden (w.o. in eerste instantie India en Pakistan) ..	10,8 %
Overige bronnen van herkomst	48,9 %

Allereerst is het interessant te zien hoe sterk de socialistische landen officieel aan deze ruwdoekhandel deelnemen. Daarnaast is het minstens zo belangwekkend te constateren dat bijna de helft van het zeer belangrijke kwantum ruwdoek waar het hier om gaat²³ uit niet nader te specificeren bronnen afkomstig is. Wij mogen namelijk wel aannemen dat, indien grote partijen ruwdoek niet als voortkomende uit bepaalde landengroeperingen — andere dan de reeds genoemde drie — worden aangemerkt, deze deel zullen uitmaken van de ondefinieerbare „tourist-

¹⁹ Mainland China.

²⁰ Over de geraamde textielexport, komende van achter de ijzere en bamboe gordijnen, rapporteerden wij voor het eerst in 1963 (IFCATI, Athene). Hierbij werd 1950 als startpunt gekozen.

²¹ De jaren 1964-1968; het Noordwijk-akkoord had voornamelijk tot doel de textielmarkten der aangesloten landen te vrijwaren tegen een onnodig scherpe concurrentie op basis van prijsniveaus voortkomende uit invoer en verwerking van extreem laaggeprijsde verdelingsstextiel.

²² Een soortgelijk overzicht werd verstrekt in: Dr. W. T. Kroese: „A third and final performance of the Ballet of the Fibers”, voortvloeiende uit Working Paper 5, Committee on Information and Statistics, ICAC-meeting, Kampala, juni 1969.

²³ T.w. 66.000 ton per jaar, hetgeen volgens de FAO-sleutel (1.000 kg = 7.500 m² doek) zou neerkomen op 495 mln. m².

textiles" ²⁴. In de praktijk moet met dit verschijnsel terdege rekening worden gehouden.

De handel in ruwdoek bracht ons binnen de EEG. Hoewel wij in de volgende paragraaf, handelende over handelspolitieke ingrepen van bijzondere aard, nader op de creatie en de gevolgen van de Westeuropese handelsblokken zullen terugkomen, schenken wij hier nog even aandacht aan de invloed die de grotere textielimport uitoefent op de textielvoorziening van de EEG-markten.

De behoeftevoorziening van de binnenlandse markten der EEG-landen

In tabel 27 zijn de gegevens welke wij in 1962 ²⁵ verzamelden betreffende de behoeftevoorziening van de vijf EEG-markten door de nationale textielindustrieën wederom bijgewerkt.

Tabel 27.
Behoeftvoorziening van de EEG-markt door de nationale textielindustrieën (1962-1970) ^a

	1962		1970	
	1.000 ton	%	1.000 ton	%
België				
Afleveringen nat. industrie.....	34,9	77	44,9	60
Import.....	10,5	23	30,0	40
Totaal	45,4		74,9	
Export	50,4		71,4	
Frankrijk				
Afleveringen nat. industrie.....	189,0	97	164,5	82
Import.....	6,0	3	36,7	18
Totaal	195,0		201,2	
Export	51,7		35,9	
Italië				
Afleveringen nat. industrie.....	186,2	96	166,0	76
Import.....	8,7	4	53,9	24
Totaal	194,9		219,9	
Export	26,5		34,6	
Nederland				
Afleveringen nat. industrie.....	44,9	68	39,5	55
Import.....	20,9	32	31,8	45
Totaal	65,8		71,3	
Export	37,5		43,3	
West-Duitsland				
Afleveringen nat. industrie.....	265,0	93	278,0	81
Import.....	21,3	7	65,7	19
Totaal	286,3		343,7	
Export	22,2		57,3	
Totaal EEG				
Afleveringen nat. industrie.....	720,0	91	692,9	76
Import.....	67,4	9	218,1	24
Totaal	787,4		911,0	
Export	188,3		242,5	

^a Bron: nationale textielindustrieën.

Het aandeel van de afleveringen van alle nationale industrieën in de behoeftevoorziening van de totale EEG-markt is teruggelopen van 91% naar 76%. Ondanks het streven om tot een eenheidsmarkt te geraken, tonen de vijf landen onderling grote verschillen. De drie grote landen, Frankrijk, West-Duitsland en Italië, hebben hun zgn. binnenlandse markt nog het beste in handen. Van de Benelux is Nederland van een vrij bevredigend percentage van 68 in 1962 tot het gevaarlijk lage cijfer van 55% in 1970 afgegleden en dat terwijl de structuur van onze nationale industrie tot de sterkste van West-Europá mag worden

gerekend. Vooral West-Duitsland en België wisten de relatieve achteruitgang op hun nationale afzetgebieden op te vangen door een uitbreiding van de uitvoer.

Indien men de behoeftevoorziening van markten zowel met nationaal geproduceerde als met geïmporteerde weefsels bestudeert, is het noodzakelijk nog één uitbreiding te geven aan het begrip: internationale handel in weefsels. Dit door ook de geconfectioneerde artikelen in de beschouwingen te betrekken.

Het internationale handelsverkeer in geconfectioneerde textiel

Ten einde de gegevens over het internationale handelsverkeer in textiel zoveel mogelijk vergelijkbaar te houden, hebben wij ons tot nu toe geconcentreerd op de weergave van cijfers betreffende import en export van katoenen en MMF-stukgoederen. Deze dienen echter gecompleteerd te worden met die betreffende de gedurende de laatste twee decennia sterk toegenomen handel in geconfectioneerde artikelen.

Door het hanteren van uniforme conversiefactoren heeft men reeds meermalen gepoogd de uiteenlopende geconfectioneerde artikelen onder één noemer, nl. die van vierkante meters, te brengen. Toch ontbreekt nog een alles omvattende statistiek van het handelsverkeer in deze goederen. Ten einde althans enige indruk te geven van de grote betekenis van deze import en export laten wij nu wel enkele voorbeelden ervan volgen.

In de tabellen die de ontwikkeling van het „Long Term Arrangement” van Genève weergeven ²⁶, zullen wij zien dat de import van katoenen „made up articles” in de periode 1961-1969 relatief sterk is toegenomen. In 1961 was de verhouding — steeds in waarde-eenheden omgerekend ²⁷ — van garens en weefsels tegenover „made up articles”: 66%-34%. In 1969 luiden deze cijfers: 48%-52%. In een door Comitextil te Brussel ²⁸ gepubliceerde studie vinden wij verder een vergelijking van gegevens uit de jaren 1962 en 1969 die op een soortgelijke ontwikkeling duidt. Het totaal van de invoer van de belangrijkste acht importlanden verdubbelde van 1962 tot 1969. De percentages voor de kleding stegen van 26 (\$ 880 mln.) tot 38 (\$ 2.500 mln.).

De export van textiel en kleding van de meest belangrijke negen uitvoerlanden liep in dezelfde zeven jaar op van \$ 5.154 mln. tot \$ 8.657 mln. De kledingpercentages

²⁴ Het hier geïntroduceerde begrip „tourist textiles” is ontleend aan „tourist coffee”. Wanneer bepaalde nationale quota in een internationale grondstoffenovereenkomst — bijv. voor koffie — zijn uitgeput, dan treedt het verschijnsel van „tourist commodities” op: grondstoffen, meermalen „afkomstig” uit landen waar het produkt in kwestie nimmer werd geproduceerd, komen dan in scheepsladingen de wereld-zee op en bedrijven commercieel toerisme!

²⁵ IFCATI-meeting, Athene 1963.

²⁶ Zie hiervoor de tabellen 31 en 32 in de volgende paragraaf; „made up articles” is een ruimer begrip dan alleen kleding.

²⁷ 1961: import \$ 824,3 mln. garens/weefsels en \$ 426 mln. „made up articles”; 1969: resp. \$ 1.124,4 mln. en \$ 1.213,6 mln.

²⁸ „Comité de Coordination des Industries Textiles de la Communauté Economique Européenne”, Bulletin, nr. 11-12-1970.

daarin waren van iets meer bescheiden omvang, nl. 19,5% in 1962 en 28,6% in 1969, doch ook hier vertoonden zij een stijgende tendens. In de lijst van exporteurs komen de laatste tijd vooral Hongkong, Taiwan en Zuid-Korea naar voren. Met een toename van \$ 211 mln. in 1962 tot \$ 902 mln. in 1969 leverden zij de grootste groei (327%).

Met het produceren van deze gegevens raken wij meteen een moeilijk probleem voor de toekomst. Immers, menige leider van een textielonderneming zal zich afvragen wat de consequenties zullen zijn van deze trek van grote delen van de confectie naar de zojuist genoemde drie productiecentra in het Verre Oosten. Hetzelfde geldt voor een overeenkomstige gang van de Westeuropese confectie naar enkele socialistische landen en naar het gebied om de Middellandse Zee. De confectie-industrie zou wel eens de katalysator kunnen zijn voor een meer ingrijpende verhuizing ook van basisproductie-eenheden van textiel.

Als laatste voorbeeld van de beweging in het internationale handelsverkeer van geconfectioneerde textiel nemen wij uit dezelfde Comitextil-publikatie de volgende twee vergelijkingen voor de jaren 1960 en 1969 over.

Tabel 28.

Intern EEG-textielhandelsverkeer

	(mln. \$)		1969 t.o.v. 1960 in %
	1960	1969	
Grondstoffen	236	506	214
Textiel	704	2.494	354
Kleding	180	1.283	713
	1.120	4.283	382

Ook hier dus weer een sterk accent op de toename van de handel in geconfectioneerde textiel. Bij de externe handel herhaalt zich dit beeld, relatief gezien.

Tabel 29.

Extern EEG-textielhandelsverkeer

	(mln. \$)		1969 t.o.v. 1960 in %
	1960	1969	
Grondstoffen	1.589	1.465	92
Textiel	412	819	199
Kleding	83	482	581
	2.084	2.766	133

Uit al deze gegevens blijkt wel dat een schets van het internationale textielverkeer onvolledig is, indien deze — zoals tot dusverre is geschied — beperkt blijft tot het noemen van de im- en exportcijfers van stukgoederen alleen. Verder is het van het grootste belang voor de textiel-industrie, waar ook ter wereld, om de vraagstukken waarvoor de confectie-industrie zich in de jaren zeventig ziet gesteld, van nabij te volgen²⁹. Om nog even binnen het kader van de commercie te blijven, in de thans volgende paragraaf worden tenslotte drie bijzondere handelspolitieke maatregelen uit de laatste twaalf jaar geschetst.

²⁹ Zie in dit verband o.a. het in opdracht van de Europese Commissie uitgebrachte rapport van Capelin Ass. Ltd., waarvan de Duitse titel luidt: „Die Bekleidungsindustrie in der E.W.G. Analyse der Gegenwart und Entwicklungsperspektiven bis 1975“, Genève, 1969-1971.

6. Internationale-handelspolitieke maatregelen van bijzondere aard

In de laatste twaalf jaar heeft het niet aan activiteit op het gebied van de internationale-handelspolitiek ontbroken. In ons overzicht van de textielindustrie in de kwarteeuw na 1940-1945 mogen, mede ter afronding van het onderwerp: commercie, enkele kanttekeningen over de EEG/EVA-verhoudingen³⁰, het LTA van Genève en de tariefpreferenties voor de ontwikkelingslanden niet ontbreken.

Het textielverkeer tussen EEG en EVA

Op het gebied van de naoorlogse ontwikkeling van de handelspolitiek is de splitsing van West-Europa in de EEG en de EVA belangrijk geweest. In tabel 30 is getracht het handelsverkeer in een der belangrijkste textielsectoren van de beide blokken te evalueren. Voortbouwende op deze reeds meermaals gevolgde wijze van analyseren, hebben wij ons — mede ter wille van de continuïteit — beperkt tot textielwaren uit katoen. In grote trekken is deze vergelijking echter ook representatief voor het verkeer van de MMF-textiel.

De EEG-landen vertonen wat de intra-handel betreft een gestadige groei. Eerst bereikte de intra-im- en export een hoogtepunt in 1963. Na een periode van vijf jaar, waarin zich betrekkelijk weinig schommelingen voordeden, werd zowel de import als de export in de laatste twee jaren van ons overzicht — 1968 en 1969 — opgevoerd tot ieder 66 mln. kg.

De import vanuit de EVA in de EEG bleef weinig

spectaculair. Deze schommelde tussen twee uitersten van 5,6 mln. kg in 1967 en 7,6 mln. kg in 1969. De export naar

Tabel 30.

Import en export van katoenen weefsels in West-Europa^a

	(1.000 ton)		
	1958	1963	1969
EEG			
Import			
Intra-EEG	22,7	49,8	66,5
Uit: EVA	6,4	6,6	7,6
Overige landen	14,5	34,3	64,0
	43,6	90,7	138,1
Export			
Intra-EEG	25,1	49,7	66,0
Naar: EVA	24,2	28,4	15,2
Overige landen	60,2	57,7	36,6
	109,5	135,8	117,8
EVA			
Import			
Intra-EVA	8,4	13,5	18,9
Uit: EEG	22,1	32,4	15,7
Overige landen	60,2	88,3	86,9
	90,7	134,2	121,5
Export			
Intra-EVA	9,7	14,0	19,0
Naar: EEG	5,2	5,3	6,3
Overige landen	58,1	41,4	34,4
	73,0	60,7	59,7

^a Bron: OECD, Industry division.

³⁰ EEG: Europese Economische Gemeenschap (EEC: European Economic Community); EVA: Europese Vrijhandels Associatie (EFTA: European Free Trade Association).

het EVA-blok steeg aanvankelijk nog tot 31,1 mln. kg in 1962. Sedertdien daalde hij met grote regelmaat tot 15,2 mln. kg in 1969. Het regime van de invoerrechten heeft de uitvoer dus wel sterk aangetast.

Tenslotte rest — wat de EEG betreft — het verkeer met de derde landen. De invoer steeg van 14,5 mln. kg in 1958 tot 64 mln. kg in 1969. De uitvoer daalde daarentegen in een schaarbeweging van 60,2 mln. kg in 1958 tot 36,6 mln. kg in 1969.

Ten einde te voorkomen dat men de toename van de intra-handel toch als een zich afsluiten van de buitenwereld door de EEG beschouwt, moge er hier nog eens op worden gewezen dat ook alle *niet* binnen de EEG geproduceerde weefsels in dit verkeer zijn opgenomen. Zo zullen ongetwijfeld belangrijke posten van het geïmporteerde ruwdoek voor de veredelingsindustrie ergens o.a. in de import en export van de derde landen hun invloed hebben doen gelden.

Wat nu het blok van Zeven aangaat, de EVA toont in het interne verkeer eenzelfde ontwikkeling. Intra-import en -export te zamen stegen vanaf het beginjaar (1958) van 18 mln. kg tot 27,5 mln. kg in 1963. Na vier jaar van stabiliteit werd de stijging in 1967 gecontinueerd tot het totale volume in 1969 37,9 mln. kg bedroeg.

De import vanuit de EEG steeg tot 1963 conform de zojuist genoemde exportcijfers van de Zes. Daarna werd hij meer dan gehalveerd, nl. van 35 mln. kg in 1962 tot 15,7 mln. kg in 1969. In de export van de EVA naar de EEG kwam in de gehele periode van 18 jaar weinig verandering.

Tenslotte de import in en de export uit de EVA naar derde landen. Een deel van dit blok, nl. Scandinavië, is altijd een netto-importeur van katoenen textiel geweest. In 1958 was het volume van de invoer van deze textiel 60,2 mln. kg. In 1969 is dit cijfer tot 86,9 mln. kg opgelopen³¹. Het feit dat Engeland de laatste jaren steeds meer textiel importeerde, zal hier niet vreemd aan zijn geweest.

Met het geleidelijk inkrimpen van de textielindustrie in het merendeel der geïndustrialiseerde landen liep ook het afnemen van de export parallel. De uitvoer van katoenen textiel door de EVA beliep in 1958 58 mln. kg. In 1969 was dit cijfer 34,4 mln. kg. Natuurlijk zal ook de terugval in de productie van katoenen textiel hierop wel van invloed zijn geweest. Des te meer spreekt daarom de toename van de import van dezelfde soort textiel.

De indruk die tabel 30 achterlaat is, dat de opzet om vanuit handelspolitiek gezichtspunt een grote splitsing in een vóór 1958 nog redelijk homogene Westeuropese markt te bewerkstelligen, helaas als geslaagd moet worden beschouwd. Het is een resultaat waar grote delen van de Westeuropese textielindustrie bepaald niet gelukkig mee zijn.

Binnenkort zullen zij vermoedelijk geconfronteerd worden met een nieuwe ombuiging van deze politiek. Als Engeland, Denemarken, Noorwegen en Ierland toetreden tot de EEG, zullen immers ook de textielkaarten opnieuw moeten worden geschud. Wat de Zes betreft, in EEG-kringen beseft men heel goed dat de nieuwe mededinging, vooral die van Engeland, niet te onderschatten zal zijn. Zeker niet nu daar de concentratie van de productie zo ver is voortgeschreden. De EEG heeft zich echter altijd positief getoond t.o.v. een toetreden van o.a. Engeland, mits dit niet gepaard gaat met een gedwongen accepteren van oude Commonwealth-verplichtingen³². De wijziging in de invoerrechtenpolitiek van Engeland, die begin 1972

van kracht zal worden, wijst gelukkig op een respecteren van dit beginsel.

Na deze terugblik op de handelspolitieke gevolgen van het ontstaan van de EEG en de EVA zullen wij nu twee complexen van handelspolitiek ingrijpen van meer mondiaal karakter analyseren: het LTA van Genève en de tariefpreferenties voor de ontwikkelingslanden.

„Long term arrangement regarding international trade in cotton textiles” (LTA, Genève)

In het voorjaar van 1961 publiceerde President Kennedy zijn bekende zeven textieldesiderata. Deze publikatie diende onder meer als katalysator voor de totstandkoming van het eerste internationale akkoord betreffende de handel in katoenen textiel. Het Amerikaanse initiatief viel samen met een poging van het GATT³³ om een betere oplossing te verkrijgen voor de problematiek van de marktverstoringen.

Gedurende de jaren vijftig waren de botsingen tussen de drie handelswerelden, speciaal op het gebied van de internationale textielhandel, steeds heviger geworden. De geïndustrialiseerde landen ondervonden de agressie van de op het terrein van de textielexport meer manifest wordende ontwikkelingslanden. Dit zuid-noordverkeer werd bovendien, hoewel nog incidenteel, doorkruist door de oost-westhandel vanuit het socialistische blok. In het begin van de jaren zestig dreigde deze situatie een aanleiding te zullen vormen voor unilaterale handelsbeperkende acties. Het was niet eenvoudig om daarvoor binnen het kader van het GATT een oplossing te vinden. Contingenteringen waren verboden, behalve op grond van art. 19³⁴, maar dan eerst na onderzoek en goedkeuring van het GATT. Bovendien moest men dit non-discriminatoire doen, geheel volgens de uit de naoorlogse periode stammende idealistische principes hierover. En wat het niveau der invoerrechten betreft, dit lag vast door de verschillende tariefvrienden.

Geen wonder dat men medio 1961 in Genève de kans greep die het Amerikaanse initiatief bood om tot een althans tijdelijke regeling van de problematiek van de marktverstoring te geraken. Aanvankelijk was het Amerikaanse streven erop gericht geweest een mondiaal textielakkoord voor alle vezels te sluiten. Na een oriënterende wereldreis van enkele Amerikaanse experts bleek echter, dat voorsnóg alleen een katoenakkoord te verwezenlijken zou zijn. Dit is de reden waarom in het najaar van 1961 het eerste voorlopige arrangement voor de handel in uitsluitend katoenen textiel tot stand kwam.

Voor verschillende deelnemers, o.a. Japan, was dit een keuze uit verschillende mogelijkheden. Men kon zich schikken in de beperkingen van een internationaal arrangement; een andere mogelijkheid was een zelfbeperking in de export van textiel. Zouden beide verworpen worden, dan zouden importrestricties van de zijde van de Verenigde Staten niet tot de onmogelijkheden behoren. Een toestand die veel overeenstemming toont met de situatie die tien jaar later ontstond rondom het vraagstuk van een internationale

³¹ Via een tweetal uitschieters: in 1964 (111 mln. kg) en in 1968 (106 mln. kg).

³² Zoals het „Ottawa Agreement” van 1932.

³³ General Agreement on Tariffs and Trade.

³⁴ „Emergency action on imports of particular products”.

regeling voor de textielproducten uit wol en Man-Made Fibers. Uiteindelijk nam men genoegen met het „short term arrangement” (oktober 1961-1962) dat werd gevolgd door het „long term arrangement” (1962-1967). Dit laatste verwierf onder de afkorting LTA een grote bekendheid. Het is sedertdien tweemaal ongewijzigd verlengd (1967-1970 en 1970-1973).

Het akkoord heeft tot doel de zich ontwikkelende landen meer toegang te geven tot de internationale textielmarkt. Dit zonder dat hierdoor tegelijkertijd een chaos ontstaat in de geïndustrialiseerde landen. Uit het overvloedige cijfermateriaal dat ons via een tweetal overzichten van de werkwijze en de resultaten van het LTA gedurende de jaren zestig ter beschikking werd gesteld³⁵, kozen wij de volgende twee opstellingen voor de import en export van katoenen textiel in de jaren 1960/1961 en 1969. Allereerst de invoer (tabel 31).

Tabel 31.

Invoer van katoenen textiel^a

	(LTA, 1961/1969, mln. \$)	
	1961	1969
Wereldtotaal	1.250,3	2.338,1
Garens	151,5	251,8
Weefsels	672,8	872,7
Geconfectioneerd	824,3	1.124,5
	426,-	1.213,6
Aan het LTA deelnemende landen	1.094,1	2.006,2
w.o. Groep I b en Japan	809,3	1.318,9
Groep II c	284,7	673,2
Polen		14,1

a Bron: GATT, Cotton Textiles Committee.

b Groep I: Australië, Canada, EEG, EVA (excl. Portugal, Zwitserland, IJsland), Verenigde Staten.

c Groep II: Columbia, Griekenland, Hongkong, India, Israël, Jamaïca, Mexico, Pakistan, Portugal, Macao, Taiwan, Zuid-Korea, Spanje, Turkije, VAR.

Bij tabel 31 plaatsen wij de volgende kanttekeningen. Het LTA heeft vanaf de totstandkoming ervan ongeveer 85% van de wereldimport van katoenen textiel omvat. Opvallend is het elders in deze studie eveneens gesignaleerde grote aandeel van de „made up articles”. De invoer van de geïndustrialiseerde landen (gerangschikt onder Groep I en Japan) is — bij een vergelijking van de jaren 1961 en 1969 — met een stijging van 63% relatief iets achtergebleven bij de toename met 82% van de totale import der aan het LTA deelnemende landen.

Vervolgens de uitvoer (tabel 32).

Tabel 32.

Export van katoenen textiel^a

	(LTA, 1960/1969, mln. \$)	
	1960	1969
Garens en weefsels	1.435	1.703
Geconfectioneerd	685	1.294
	2.120	2.997
waarvan:		
Groep Ib en Japan	1.575	1.888
Groep II b	545	1.064
Polen	—	45

a Bron: GATT, Cotton Textiles Committee.

b Voor een specificatie van de groepen I en II zie tabel 31.

Wat de export aangaat, ook hier valt de stijging van de post „made up articles” op. De aan het LTA deelnemende landen exporteerden in 1969 voor ca. \$ 3 mrd. aan katoenen textiel. De wereldexport was toentertijd ca. \$ 4 mrd. voor katoenen textiel en ca. \$ 16,4 mrd. voor textiel, kleding enz. voor alle vezelsoorten te zamen.

Uit de tabellen 31 en 32 mag overigens geen conclusie worden getrokken met betrekking tot de vraag of het LTA

al dan niet aan de verwachtingen heeft beantwoord. Aan het totstandkomen en het verlengen van een dergelijk arrangement werken vele partijen mee. De stemmingen tijdens de beraadslagingen om tot een verlenging te komen, de pro's en contra's, zijn genuanceerd en variëren van negatief (meer vrijheid) tot positief (tevredenheid met de bereikte geleidelijkheid bij het streven naar een geordende vrijheid). Wel mag men o.i. stellen dat het LTA niet voor niets tot tweemaal toe verlengd is. In de jaren zestig heeft het ongetwijfeld een zekere stabiliteit op de internationale markt van katoenen textiel gebracht.

De import in de geïndustrialiseerde landen is gestegen van \$ 800 mln. in 1961 tot ruim \$ 1.300 mln. in 1969. De export van katoenen textiel, geëffectueerd door de groep ontwikkelingslanden, nam toe van \$ 545 mln. in 1960 tot \$ 1.064 mln. in 1969, d.i. resp. 26% en 36% van het totaal van de deelnemende landen. Het komt ons dan ook voor, dat het in het belang van de deelnemers zal zijn, indien een soortgelijk complex van maatregelen in DD II wordt gecontinueerd. Wel is het te betreuren, dat niet alle deelnemende landen aandacht hebben besteed aan art. 6c (betreffende „non-participants”). Dit zou de uitvoer van de ontwikkelingslanden ten goede zijn gekomen.

Een ander LTA-artikel dat men o.i. te weinig heeft toegepast, is dat betreffende „substitution of directly competitive textiles” (6b). Daar in het LTA als definitie van katoenen textiel is omschreven dat alle producten die 50% of meer in gewicht aan katoen bevatten, onder het arrangement vallen, laat dit de concurrentie via blends, voor 51% of meer uit MMF's bestaande, geheel open. Bij herhaling is er van industriële (praktijk)zijde op gewezen, dat men er beter aan had gedaan dit percentage zowel in 1967 als in 1970 te halveren. Alleen dan had men door het opnemen van vrijwel alle blends het LTA in feite gecompleteerd.

In de volledige tekst van de voordracht voor Barcelona wordt nader op de artikelen 6b en 6c ingegaan. Wij volstaan ermee deze hier te noemen en er tevens op te wijzen dat de thans bestaande situatie minder bevredigend is. Wij moeten nu leren leven met een incompleet LTA, terwijl de pogingen om daarnaast tot een MMF-akkoord en/of een wol-akkoord te komen, nog bijzonder weinig kans van slagen bieden.

Ter afronding van deze korte schets van het LTA geloven wij te mogen vaststellen dat de verdere ontwikkeling van het arrangement met grote aandacht moet worden gevolgd. De resultaten van de laatste tien jaar hebben bevestigd, dat de geleidelijkheid van het opdringen der ontwikkelingslanden en van het teruggaan der geïndustrialiseerde landen, welke men van de aanvang af heeft betracht, inderdaad is bereikt.

De gebeurtenissen op het terrein van de internationale textielhandel van de laatste twee jaar hebben zeer duidelijk aangetoond dat een denigrerend oordeel over het LTA misplaatst is. Men moge dan voorstander zijn van een volledige liberalisatie van het handelsverkeer in textielgoederen, het kan echter nooit in het belang zijn van welke partij ook, indien door abrupte „liberale” maatregelen een ordelijk verkeer de kans loopt volledig te worden ontregeld. Het zou onverstandig zijn zulk een interessant en

³⁵ Tijdens de CIRFS-bijeenkomst te München (juni 1971) en gedurende de daarop aansluitende ICAC-vergadering in Guatemala-City spraken vertegenwoordigers van het GATT over dit onderwerp.

in de praktijk goed werkend experiment als dat van het LTA voortijdig, d.w.z. alvorens men de hoognodige modernisering van het GATT³⁶ ten uitvoer heeft gebracht, te beëindigen. Met dergelijke simplistische maatregelen is de textielwereld zeer bepaald niet gediend.

Tariefpreferenties voor ontwikkelingslanden

Een der belangrijkste resultaten van de tweede UNCTAD-conferentie (voorjaar 1968, New Delhi) is wel geworden het streven om aan de ontwikkelingslanden tariefpreferenties toe te kennen³⁷. Na drie jaar onderhandelen is thans besloten deze preferentiële behandeling te effectueren in de vorm van een vrijstelling — voorshands voor een tiental jaren — van invoerrechten voor industriële half- en eindfabrikaten en voor enkele landbouwprodukten.

Het is de bedoeling de te verlenen preferenties aan de meer concurrerende ontwikkelingslanden te beperken ten gunste van de minder concurrerende. Dit geschiedt in het algemeen door de preferentiële invoer van een bepaald produkt per ontwikkelingsland te beperken tot 50% van het voor dit produkt vastgestelde „plafond”. Over de wijze van vaststelling van deze „plafonds” behoeven wij hier niet verder uit te weiden. Het zou teveel tot details leiden. Hetzelfde geldt voor het tijdstip van het van kracht worden van deze tariefpreferenties. De EEG heeft deze per 1 juli 1971 afgekondigd. Voor andere landen valt echter een vertraging te constateren door het niet tijdig kunnen afronden van de vereiste parlementaire procedures.

Wat enkele zgn. „gevoelige” sectoren betreft, hebben de meeste geïndustrialiseerde landen gedeeltelijke of totale uitzonderingen vastgesteld. De Verenigde Staten, het Verenigd Koninkrijk, Japan en de Scandinavische landen rekenden — volkomen begrijpelijk — de textiel (althans grote gedeelten van deze bedrijfstak) tot deze gevoelige sectoren. De EEG heeft uit politieke overwegingen nauwelijks enig voorbehoud voor de textiel gemaakt. Dit ondanks herhaald aandringen van de in Comitextil te Brussel verenigde textielindustrieën van alle EEG-landen³⁸.

Ten einde een indruk te geven van de mogelijke consequenties van deze EEG-politiek is in tabel 33 een overzicht gegeven van de theoretisch vast te stellen textielplafonds voor de EEG.

Tabel 33.

Mogelijke consequenties van de tariefpreferenties voor textiel welke de EEG heeft toegezegd aan de ontwikkelingslanden^a (import in de EEG, 1968, mln. \$)

	Ontwikkelingslanden		Overige landen	
	vrij	door tarieven belast	vrij	door tarieven belast
Textiel.....	475,80	179,66	690,—	544,24
Totale industrie.....	6.788,87	620,72	11.232,26	769,35
<i>Hieruit afgeleide plafonds:</i>				
	w.o. basisquota			
Textielindustrie.....			206,87	179,66
(w.o. spinnerijen volgens het katoensysteem).....			(25,98)	(21,90)
(w.o. weverijen volgens het katoensysteem).....			(54,54)	(45,77)
Totale industrie.....			1.182,33	620,72

a Bron: Bureau for Statistics, EEG, Brussel.

De tijd zal ons leren wat uit dit alles te voorschijn zal komen. Het zij ons echter vergund thans reeds te wijzen op het feit dat dit niet-beperken door de EEG geheel in strijd is met de binnen de OECD gemaakte afspraak van de gelijkheid van inspanningen (equality of efforts).

Uit een handelspolitiek oogpunt is verder te verwachten dat de theoretisch berekende plafonds volledig zullen worden benut. Immers, als er elders in de wereld zoveel uitzonderingen worden gemaakt, ligt het in de rede dat de belangstelling van de ontwikkelingslanden zich in het bijzonder zal richten op dat gebied waar aan de invoer geen enkele hinderpaal in de weg wordt gelegd.

Tenslotte wijzen wij op de merkwaardige situatie die kan ontstaan bij de toetreding van Engeland, Denemarken, Ierland en Noorwegen tot de EEG. Het ware m.i. te wensen dat de „Zes” dan de moed opbrengen op de thans gemaakte fouten terug te komen. Een tariefvrije invoermogelijkheid van ruim \$ 200 mln. (zie tabel 33) is immers niet iets dat zo maar mag worden verwaarloosd. Deze beschrijving van het jongste produkt van de handelspolitiek van de EEG vormt helaas een somber slot van deze paragraaf, gewijd aan de invloed van enkele handelspolitieke maatregelen op het internationale handelsverkeer in textiel.

7. Problemen van de jaren zeventig

Op de drempel van DD II

De jaren zeventig worden in het kader van de ontwikkelingshulp aangeduid als Development Decade II. In dit decennium zal met kracht worden gestreefd naar een nader tot oplossing brengen van de problematiek der ontwikkelingslanden. Aan de textielindustrie heeft men daarbij een bepaalde rol toegedacht. Onder de vraagstukken die hierbij naar voren komen, is dat van een betere arbeidsverdeling tussen de arme en de rijke landen een van de belangrijkste.

Om de hoofdlijn der gedachten die men volgt, kort weer

³⁶ Wij noemen naast het reeds vermelde art. 19 ook de art. VI (Anti Dumping and Countervailing Duties) en XVI (Subsidies).

³⁷ Een poging om natuurlijke produkten te behoeden voor een te felle concurrentie van synthetische produkten is een tweede belangrijk uitvloeisel van de UNCTAD-bijeenkomst van 1968.

³⁸ De „concessies” welke alsnog zijn gedaan, komen neer op de volgende:

- voor katoenen textiel vallend onder het LTA zullen preferenties alleen verleend worden aan ontwikkelingslanden die het LTA hebben ondertekend;
- Hongkong is uitgezonderd;
- voor bepaalde textielprodukten is het toegevoegde quotum vervallen;
- voor een aantal textielprodukten is het „butoir” voor Hongkong verlaagd tot 30% of 20%.

te geven citeren we Tinbergen³⁹. Als theoretisch uitgangspunt ten einde tot een optimale arbeidsverdeling te komen, wordt het Ohlin/Heckscher-principe toegepast⁴⁰. Volgens dit beginsel moeten de verschillende landen zich specialiseren op die fabricageprocessen waarvan de „factorvraag” het meest met het „factoraanbod” overeenkomt. Of, om dit in de taal van elke dag te zeggen: de rijke landen moeten zich concentreren op kapitaalintensieve productieprocessen, terwijl de arme landen de meer arbeidsintensieve industrieën dienen te ontwikkelen. Hierop voortbouwend komt men dan tot de theoretische conclusie dat bepaalde met name te noemen bedrijfstakken, zoals bijv. textiel, confectionie, rubberverwerking, productie van lichte metaalproducten enz., in feite het beste in de ontwikkelingslanden tot verdere bloei kunnen worden gebracht.

In tegenstelling tot het recente verleden — dus tijdens DD I — toen wel wat al te gemakkelijk over de textielindustrie en de ontwikkelingslanden als één totaliteit werd geschreven en gesproken, is men deze probleemstelling gedurende de laatste jaren meer genuanceerd gaan benaderen. Er wordt nu tenminste gedacht over bepaalde delen van de textiel- en andere industrieën, terwijl de uitverkoren landen, al naar hun industriële wasdom, in verschillende groepen worden ingedeeld. In de jaren zeventig, gedurende DD II dus, zal hier verder aan worden doorgewerkt. De studies over dit onderwerp zullen daarbij nog meer verfijnd moeten worden⁴¹. Een van de allerlaatste voorbeelden hiervoor is de zojuist gereed gekomen publicatie van de Unido, getiteld: „The Textile Industry Perspectives for Industrial Development in the Second United Nations Development Decade”.

Het is onze bedoeling geweest deze werkzaamheden in zeer bescheiden mate te onderstrepen met het opstellen van een historisch overzicht van de textielindustrie over de jaren 1945-1970. In die tijd heeft zich in en om deze bedrijfstak immers bijzonder veel afgespeeld. De cijfers hebben wij hierover zoveel mogelijk laten spreken. Het komt ons nu voor, dat wij, staande op de drempel van DD II, het probleem van de optimale arbeidsverdeling en de consequenties daarvan voor de textielindustrie opnieuw, gezamenlijk, met grote openheid moeten bezien.

Zoals reeds zo dikwijls is geconstateerd, zijn de economische wetten sneller in hun werking, het kunstmatig ingrijpen in het economische gebeuren daarentegen qua tempo trager⁴². Uit alle geproduceerde gegevens zijn immers de grote verschuivingen die reeds hebben plaatsgevonden, duidelijk af te lezen. Het is een logisch gevolg van de ondernemingswijze productie dat leiders van textielondernemingen tijdig een onrendabele fabricage staken en deze eventueel overbrengen naar gebieden waar de productiefactoren gunstiger zijn. Het is ook een normale consequentie van het vrije handelsverkeer, dat commerciële entrepreneurs goedkope doeksoorten uit nieuwe productiecentra aanvoeren en dichter bij veeleisende afzetmarkten laten veredelen. Veel van datgene waar economen in de jaren zestig over hebben gedacht en wat in DD II zou worden uitgevoerd, is dus reeds geruime tijd in de praktijk verwezenlijkt.

Daar waar regeringen in wijs beleid voorzichtig hebben bijgestuurd — men zie het LTA — zijn o.i. goede resultaten bereikt. Daar waar onnodig abrupt wordt ingegrepen — men denke aan de tariefpreferenties — zouden wel eens mislukkingen kunnen dreigen. Voor de textielindustrie, vooral voor IFCATI, het forum waarin de vertegenwoordigers van alle belangrijke producentenorganisaties elkaar ontmoeten, ligt hier een belangrijke taak. Alleen

door de theoretici met praktijkervaring ter zijde te staan, kan een goede oplossing voor alle partijen in de toekomst worden verkregen.

Met de beschrijving van veel van wat zich in de laatste kwarteeuw in de textielindustrie heeft afgespeeld, is het doel van deze studie: een nieuw punt van uitgang voor DD II te verkrijgen, o.i. tot op zekere hoogte bereikt. Het zal echter niemand onder het IFCATI-gehoor in Barcelona bevredigen, indien op deze diagnose niet een prognose, hoe bescheiden dan ook, volgt. Veel van de tijd en de plaats van het gehoor en de publiciteitsmedia is nu echter reeds verbruikt. Wij zullen dus weinig anders meer kunnen doen dan alleen enkele contouren van de toekomstproblemen aan te geven. Vraagstukken die de marsrichting voor de textielindustrie in de jaren zeventig mede zullen bepalen.

Vraagstukken verband houdende met de factor kapitaal

Allereerst knopen wij nog even vast aan het zojuist genoemde punt van de optimale arbeidsverdeling. Een van de belangrijkste uitgangspunten, nl. het al of niet overheersende van het arbeids- of het kapitaalintensieve karakter van de textielindustrie is nog steeds in discussie.

Reeds in 1957 publiceerde het Special Committee for Textiles van de OECD een studie waarin op dit vraagstuk nader werd ingegaan⁴³. Op dit thema werd vervolgens verder doorgewerkt. De OECD stelde vast dat het te investeren bedrag per arbeidsplaats in de textielindustrie in 1964 ergens tussen \$ 15.000 en \$ 25.000 lag. Tijdens de IFCATI-vergadering in Brussel (1968) werd ons een raming van \$ 70.000 gegeven⁴⁴; dit investeringscijfer bracht men even later op \$ 100.000⁴⁵. Anderen legden het accent echter meer op het arbeidsintensieve karakter van de textielindustrie⁴⁶. Dit lokte dan weer reacties uit om het tegendeel te bewijzen⁴⁷.

Het is hier niet de plaats om ons grondig te verdiepen in de pro's en contra's van de beoordeling van deze ge-

³⁹ Prof. Dr. J. Tinbergen in o.a. „Die künftige Arbeitsteilung zwischen armen und reichen Ländern” in „Zeitschrift für Allgemeine und Textile Marktwirtschaft”, Jahrgang 1968, Heft 4; „Trade Policy and Employment Growth” in „International Labour Review, nr. 5, mei 1970.

⁴⁰ Genoemd naar twee Zweedse economen. Later uitgewerkt door o.a. Leontief en door Tinbergen zelf in „The Optimal International Division of Labour”, Budapest 1968.

⁴¹ Het Nederlands Economisch Instituut te Rotterdam is hiermee o.a. doende.

⁴² Prof. Dr. P. Kuin: „Macht en markt in Nederland”, Nederlandsche Maatschappij voor Nijverheid en Handel, Haarlem 1971.

⁴³ Prof. J. L. Juvet: „Modern cotton industry. A capital intensive industry”, OECD, Parijs 1965.

⁴⁴ H. W. Close: „The textile enterprise of the future”, IFCATI, Brussel, vol. 9, 1968.

⁴⁵ Dr. W. Linnemann: „Consequences of the increasing capital intensity of the cotton textile industry”, IFCATI, Oporto, vol. 10, 1969.

⁴⁶ O.a. Prof. Dr. J. de Bandt in zijn reeds vermelde studie voor de EEG.

⁴⁷ Prof. Dr. R. Kregel: „Die internationale Arbeitsteilung der Textilindustrie”, Berlijn, mei 1971.

compliceerde probleemstelling. Wel zouden wij ons kunnen afvragen, of naast het wikkelen en wegen inzake het al of niet arbeidsintensieve karakter van de textielindustrie, niet tevens wat meer aandacht zou kunnen worden besteed aan een nevenaspect van de factor kapitaal, nl. hoe de financiering van de internationale hulpverlening op een meer realistische wijze zou zijn te verwezenlijken.

In Athene⁴⁸ roerden wij zelf dit onderwerp reeds aan. Juvet introduceerde even later de gedachte van een financiering van de ontwikkelingssteun door middel van „grants” of kredieten op lange termijn, waarvan de terugbetaling zou kunnen geschieden in nationale valuta's⁴⁹. Dit principe, hetwelk overeenkomt met de opzet van het naoorlogse Marshall-plan, namen wij over in een tweede „opvoering” van het ballet van de vezels⁵⁰. De uitvoering van een financieel plan van grote allure, dat eveneens gebaseerd is op de realiteit, bewijst dat het zin heeft zich ernstig over dergelijke financiële oplossingen te beraden. Hierbij doelen wij op de studie welke als basis heeft gediend voor de regeling van het schuldenvraagstuk van Indonesië⁵¹. Door zo te handelen zouden wij verdere discussies over de vraag waar het zwaartepunt van de factoren kapitaal en arbeid moet worden gelegd, kunnen vermijden. Het grote probleem van de financiering der arme landen door de rijke wereld zou dan tevens met meer werkelijkheidszin tot oplossing kunnen worden gebracht.

Voordat wij ons nu tot de factor arbeid wenden, willen wij nog even een moment stilstaan bij de rentabiliteit van de textielindustrie: het kompas waar men op vaart. Een instrument dat in een paragraaf gewijd aan de factor kapitaal toch niet ongenoemd mag blijven. Mondiale gegevens over de rentabiliteit van de textielindustrie bestaan er niet. Van de geïndustrialiseerde landen verstrekken de Verenigde Staten de beste gegevens. Enkele hiervan zijn vermeld in tabel 34.

Tabel 34.
Corporate profit data in the U.S.A. ^a

	(after federal income tax)							
	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969
Omzetten								
Totale industrie	389.404	412.678	443.072	492.201	554.159	575.427	631.191	694.584
Textiel	14.449	15.092	16.249	18.028	19.513	18.672	20.841	21.780
Winst % per \$ omzet								
Totale industrie	4,6	4,7	5,2	5,6	5,6	5,0	5,1	4,8
Textiel	2,4	2,3	3,1	3,8	3,6	2,9	3,1	2,9
Winst op „equity”								
Totale industrie	9,8	10,3	11,6	13,0	13,5	11,7	12,1	11,5
Textiel	6,2	6,1	8,5	10,8	10,1	7,6	8,8	7,9

^a Bron: Federal Trade Commission. Enkele Amerikaanse termen namen wij hier — evenals in tabel 35 — oververtaald.

Het achterblijven van de resultaten van de Amerikaanse textielindustrie t.o.v. het gemiddelde van de gehele industrie komt ook tot uiting in de financiële gegevens die het maandblad *Fortune* elk jaar betreffende de grootste 500 ondernemingen in de Verenigde Staten publiceert.

Europese cijfers over de rentabiliteit van de textielindustrie zijn o.a. te vinden in het bekende rapport van The Textile Council. Ook in Engeland ligt de textielindustrie qua winstgevendheid duidelijk achter bij het gemiddelde van de totale industrie⁵². Over de situatie in de EEG oordeelt De Bandt in zijn reeds eerder genoemde studie. Cijfers vergelijkbaar met de voorgaande gegevens zijn hieruit echter moeilijk te produceren.

Tabel 35.

Financiële gegevens over de sector textiel van de grootste 500 Amerikaanse ondernemingen ^a

	Gemiddelde van de totale industrie	Textiel
Return on Capital	6,5 %	4,7 %
Return on Equity	9,5 %	7,0 %
Return on Sales	3,9 %	2,8 %
Sales per \$ Equity	2,36 %	2,46 %
Sales per Employee	\$ 29.525	\$ 20.541
Assets per Employee	\$ 24.086	\$ 16.314

^a Bron: *Fortune*, mei 1971.

Het zou interessant zijn, meer gegevens te krijgen van het spiegelbeeld van dit alles: over de textielindustrie in die landen welke een duidelijke expansie tonen. Dergelijke gegevens hebben wij in de korte tijd van voorbereiding echter niet kunnen verzamelen. Dat deze keerzijde van de medaille bestaat, zal ieder duidelijk zijn, die de aankopen van moderne textielmachines volgt: het continu investeren in de meest moderne apparatuur. Het feit dat de ITMA (Parijs, 1971) zo'n grote uitbreiding liet zien ten opzichte van de voorgaande tentoonstelling te Bazel is een indirect bewijs van het bestaan van vele textielondernemingen die een uitstekende rentabiliteit moeten bezitten⁵³. Dat deze hoofdzakelijk buiten de Verenigde Staten en West-Europa opereren doet niet ter zake.

Gegidst door het kompas van de rentabiliteit wordt immers een nieuwe spreiding van de textielindustrie over de gehele wereld tot stand gebracht. De aanwezigheid van een overvloed aan „arbeid” speelt bij deze hergroepering een grote rol.

De factor arbeid

Elke vereniging heeft haar eigen traditie. Zo ook IFCATI. Zij is voortgekomen uit een poging van Westeuropese katoenspinners om het vormen van een „corner” op de Amerikaanse katoenmarkt te voorkomen⁵⁴. Sedertdien

⁴⁸ IFCATI, Athene, vol. 4, 1963.

⁴⁹ „The cotton industry and world trade” in „Journal of world trade law”, vol. 1, nr. 5, september/oktober 1967.

⁵⁰ „Een Marshall-ballet voor de vezels” (I), (II) en (III) in „ESB” van resp. 27 november 1968, 4 december 1968 en 11 december 1968.

⁵¹ H. J. Abs: „The problem of Indonesia's external debt and reflections on its solution”, Frankfurt (Main), juli 1969. Het is niet zozeer omdat de Marshalliaanse gedachte hier is toegepast dat wij dit punt noemen dan wel om de realiteitszin die hierbij hoogtij vierde. Eerst werd vastgesteld wat Indonesië als afbetaling kon opbrengen. Op deze basis werden vervolgens de aflossingen uitgewerkt.

⁵² *Cotton and Allied Textiles*, blz. 48-60, Manchester, maart 1969.

Gemiddelde winstpercentages

Gebaseerd op:	Totale industrie	Textielindustrie
boekwaarde	9%	7½%
vervangingswaarde	6%	— (?)

⁵³ De ITMA (Internationale Textielmaschinen Ausstellung) te Parijs nam 120.000 m² in beslag tegen 72.000 m² in Bazel (1967).

⁵⁴ In 1904. Naam: International Federation of Master Cotton Spinners and Manufacturers Associations, Manchester. In 1954 werd de naam gewijzigd in International Federation of Cotton and Allied Textile Industries, met na 1962 als standplaats Zürich.

hebben de leden van deze International Federation zich in de vele vergaderingen en congressen bijna altijd gebogen over onderwerpen die de leden verenigden. De belangstelling ging daarbij meestal uit naar de grondstoffen⁵⁵ en de techniek van de verwerking ervan. Later verwierf ook het handelsverkeer in de produkten een belangrijke plaats in het overleg. Sociale problemen kwamen niet zo veelvuldig voor op de lijst der te behandelen onderwerpen. Geheel taboe waren zij natuurlijk ook weer niet.

Dit laatste geeft ons de moed althans een inzicht te geven omtrent het aantal mensen dat bij de textielindustrie is betrokken. Het gaat daarbij niet zozeer om de exacte cijfers dan wel om de indruk die men door het aangeven van de orde van grootte krijgt. In tabel 36 is een vergelijking gemaakt voor de jaren 1950, 1960 en 1967/1968/1969. Het begrip „textielindustrie” moet daarbij wat ruimer worden genomen dan alleen het spinnen, weven en finishen (w.o. begrepen bleken, verven en drukken) volgens het zgn. katoensysteem.

Tabel 36.

De factor arbeid in de textielindustrie^a

	(1.000 werkzame personen)		
	1950	1960	1967/1968/1969
EEG	2.130,4	1.884,7	1.568,9 (1969)
EVA	1.293,4	1.135,-	976,6 (1969)
Finland en Spanje	331,5	271,7	249,5 (1968)
	3.755,3	3.291,4	2.795,-
Verenigde Staten	1.256,-	924,4	998,7 (1969)
Japan	740,4	1.057,7	974,4 (1968)
India	1.017,- (1955)	1.145,-	1.228,- (1967)

^a Bron: „The Textile Industry in Europe and the World. International Comparison of Social Statistics”, 8. Issue 1970. Arbeitgeberkreis Gesamttextil, Frankfurt.

Uit de tabel spreekt allereerst de sterke teruggang — van 3,75 mln. personen naar 2,8 mln. personen, dus met ruim een vierde — in West-Europa. Dit geldt zowel voor de EEG als voor de EVA en enkele andere landen buiten deze twee blokken. In de Verenigde Staten is de vermindering van personeel in de jaren vijftig procentsgewijs gelijk. Het aantal personen liep terug van 1,25 miljoen tot 925.000 of met 26%. In het daarop volgende decennium is dit concentratiepercentage weer iets verruimd, nl. tot 20%. In 1969 stonden in de Verenigde Staten ca. 1 miljoen mensen als in de textiel werkzaam zijnde te boek.

Japan had na 1950 veel van de oorlogsachterstand in te halen. Op het moment dat de laatste Amerikaanse eenheden het land verlieten, was de bezetting driekwart miljoen personen. Tien jaar later was dit cijfer tot ruim 1 miljoen opgelopen. In 1968 telde men iets minder mensen. Een teruggang tot 975.000 betekende een verschil in bezetting t.o.v. 1960 van 8%. Van alle ontwikkelingslanden is India de belangrijkste textielproducent. Het aantal personen werkzaam in de textielindustrie steeg in India volgens de door ons geciteerde bron van 1955 tot 1967 met 20%⁵⁶.

Een meer grondige bespreking van de factor arbeid zou het onderwerp kunnen zijn voor een volledig congres van IFCATI. Ook al zou dit enigszins strijdig zijn met de aloude traditie, toch lijkt ons het moment om zo iets te ondernemen zeer opportuun. Het zou ons namelijk niet verbazen indien straks blijkt dat de factor arbeid en alle daaraan verbonden aspecten de kern zal vormen waar alles in de komende jaren om draait. Bovendien zullen de discussies, die bijv. over de loonniveaus, de werktijden, het ploegenwerk, de vrouwenarbeid, de arbeidsefficiency en de weerslag daarvan op de kostprijs kunnen handelen, zeer verhelderend kunnen werken. Het is o.i. namelijk niet uitgesloten dat het simpele ter plaatse beschikbaar zijn van

arbeid in de toekomst een allesoverheersende rol zal spelen, indien wij verder denken en werken aan herstructurering van de internationale textielindustrie.

Na dit uitstapje op het sociale terrein terug naar onderwerpen die IFCATI altijd goed hebben gelegen: techniek, ontwikkeling en onderzoek.

Technische vooruitgang; nieuwe methoden van vezelverwerking

De lange reeks textielmachinetoonstellingen, welke in de achter ons liggende 20 jaar zijn gehouden⁵⁷, hebben het mogelijk gemaakt de nieuwe vindingen op het gebied van spinnen, weven en finishen te bestuderen. Wij behoeven hier, alleen daarom al, geen volledig overzicht te geven van de technische vooruitgang sedert de tweede wereldoorlog. Tijdens de IFCATI-jaarvergadering telt het forum, waarvoor deze inleiding is bedoeld, overigens voldoende experts die ieder voor zich hun technisch specialisme volledig beheersen.

In het begin van deze studie hebben wij in de paragraaf, gewijd aan de grondstoffen, enige inhoud kunnen geven aan het begrip „multi-fiber”-industrie. Ditzelfde te doen voor de benaming „multi-process”-industrie is veel moeilijker. Het is duidelijk dat vele klassieke spin-, weef- en finishing-ondernemingen zich in de laatste twee decennia meer op de afzetmarkten oriënteren; de impulsen welke daaruit voortkomen, worden zowel wat de gewenste grondstoffen aangaat alsook wat de vezelverwerkingsmethoden betreft, overgenomen. Het is de dictatuur van de afzetmarkt die het industriële handelen bepaalt. Om een voorbeeld te noemen: indien de confectie-industrie door bepaalde overwegingen naast geweven voeringstoffen ook „non-wovens” wil hebben, dan zal een moderne textiel-onderneming zich de „non-woven”-techniek eigen willen maken⁵⁸. Aan te geven hoever deze en andere diversificaties zijn gegaan, is niet mogelijk. Voor één nieuwe techniek maken we een uitzondering.

Een van de allerbelangrijkste velden van nieuwe activiteit voor de spinners, wevers en finishers is namelijk de breitechniek. De opkomst van deze verwerkingsmethode van garens is reeds eerder genoemd. Wij zullen trachten deze groei nogmaals door cijfers over het grondstoffenverbruik aan te tonen. In tabel 37 is daartoe het garenverbruik van de Westeuropese brei-industrie in de laatste 15 jaar weergegeven.

Tabel 37.

Garenverbruik in de Westeuropese brei-industrie^a

	(1955, 1965 en 1969; 1.000 ton)							
	Katoen		Wol		Man-Made Fibers			
	mln. kg	%	mln. kg	%	cellulosics	non-cellulosics	mln. kg	%
1955	121,3	45,6	92,-	34,6	34,1	12,8	18,5	7,0
1965	158,1	33,7	119,5	25,4	22,6	4,8	169,7	36,1
1969	162,1	27,3	114,9	19,4	19,4	3,3	297,1	50,0

^a Bron: Secr. Intern. des Industries de la Maille, Parijs.
EEG en EVA (incl. Finland; excl. Portugal).

⁵⁵ Dikwijls 50% van de kostprijs der produkten uitmakende.

⁵⁶ Van 1.017.000 tot 1.228.000 personen.

⁵⁷ ITMA: 1951: Manchester; 1955: Brussel; 1959: Milaan; 1963: Hannover; 1967: Bazel; 1971: Parijs.

⁵⁸ Terecht is aan dit onderwerp in het programma te Barcelona een plaats ingeruimd. Dipl. Chem. Dr. W. Albrecht: „Present situation and future outlook for non-wovens”.

In tabel 37 valt allereerst op de toename van het totale grondstoffenverbruik in deze periode en wel van 265,9 mln. kg in 1955 tot 593,5 mln. kg in 1969 of liefst 2,25 maal zoveel. Verder spreekt duidelijk tot de verbeelding hoe groot het aandeel van de non-cellulosics in deze groei is geweest. In 1969, het laatste jaar waarover wij gedetailleerde gegevens ter beschikking hebben, was het aandeel van de synthetica in het totale garenerbruik gestegen tot 50%⁵⁹.

Voor Japan zijn cijfers over de laatste vijf jaar beschikbaar. Alle absolute cijfers voor het garenerbruik in de breierijsector tonen een grote stijging, nl. voor katoen, MMF's en overige garens te zamen van 186.400 ton in 1965 naar 344.300 ton in 1970 of wel 85% meer. In de weverijen was deze toename 19%⁶⁰. Het is wat moeilijker dezelfde cijfers voor het derde grote breicentrum, de Verenigde Staten, te verkrijgen. Het rapport van de laatste Knitwear Industry Convention (mei 1971) gewaagt per sector weliswaar van grote uitbreidingen van het grondstoffenverbruik in de komende vijf jaar, maar een betrouwbaar totaal beeld is niet te verkrijgen, zelfs niet door een bundeling van deze deelmarkten⁶¹.

Nu is het zeker niet zo, dat de breitechniek in alle gevallen de spin-weefmethode zal verdringen. De eindprodukten van beide principes van garenerwerking eisen ieder voor zich een deel van de markt op. Toch zal tijdens de verdere ontwikkeling van de „multi-process“-industrie aandacht naar het breien uitgaan. In dit verband zal de interessante nieuwe vinding van het brengen van inslag in breisels, zoals deze op de ITMA te Parijs werd gedemonstreerd, zeker veel belangstelling krijgen.

De vernieuwing van de textieltechniek zal in de jaren zeventig in het algemeen de voortdurende aandacht vragen van het management. „Research and development“ dus! De opvoering van de arbeidsbesparing zal bij het uitwerken van de investeringsprogramma's een grote plaats innemen.

Onderzoek en ontwikkeling

Een van de belangrijke onderwerpen van de toekomst is dat betreffende de omvang en de coördinatie van het onderzoek en de ontwikkeling op textielgebied in de ruimste zin des woords. In het Angelsaksische vakjargon zijn deze activiteiten het best bekend als R & D: „research and development“. Hierover valt uit het verleden helaas weinig algemeen oriënterend cijfermateriaal te produceren. Toch mag dit punt, dat hoog op de urgentielijst voor het management staat, niet onbesproken blijven. Een industrietak staat en valt nu eenmaal met de mate waarin R & D wordt bedreven.

Onderzoek en ontwikkeling in de textielwereld is versnipperd. Wij zullen trachten door een opsomming van alle groeperingen die zich met R & D bezighouden een indruk te geven van het vele werk dat jaarlijks op dit gebied in de textielwereld wordt gedaan. Om bij de grondstoffen te beginnen, noemen we allereerst de activiteiten van de MMF-producenten. Deze giganten, te zamen een onderdeel van de chemische industrie uitmakend, hebben een indrukwekkend R & D-apparaat opgebouwd⁶². Over de daarmee bereikte resultaten spraken de cijfers betreffende de onstuimige ontwikkeling van de non-cellulosics duidelijke taal. Het is natuurlijk niet zo dat de textielwereld steeds weer met verrassend nieuwe vindingen zal worden geconfronteerd⁶³. Veeleer is de MMF-industrie thans bezig

de bestaande vezels en garens verder te ontwikkelen. Daarin schuilen nog vele mogelijkheden.

Wat de natuurlijke grondstoffen aangaat heeft elk productiecentrum reeds vele decennia zijn eigen agrarische research gekend. Aan de coördinatie van deze geografisch verspreide laboratoria heeft in het verleden nog wel wat ontbroken. Sedert 1961 hebben de katoenproducerende landen het agrarische onderzoek onder auspiciën van het Committee on Agricultural Research van de International Cotton Advisory Committee te zamen gebracht. In de jongste plenaire vergadering van de ICAC — het reizende katoenparlement — heeft dit Committee alle R & D-werkzaamheden welke gedurende de laatste tien jaar op agrarisch gebied zijn verricht, nog eens de revue laten passeren⁶⁴. Uit de discussies is vervolgens een nieuw werkprogramma opgesteld⁶⁵. Zo ploegt men dus ook op dit gebied letterlijk en figuurlijk voort.

Naast deze grondstoffenresearch komt de zgn. „utilization research“. In wezen wordt dit onderzoek ondernomen vanuit de daartoe in het bijzonder op elkaar afgestemde agrarische en industriële research. Het International Institute for Cotton heeft op dit gebied de laatste tijd verdienstelijk werk verricht. Toch zijn de symposia van Parijs (1969) en Manchester (1970) nog slechts een eerste begin geweest⁶⁶ van het langdurige proces om deze twee sferen van onderzoek dichter tot elkaar te brengen. Wat de industriële R & D betreft, deze wordt zowel centraal — dus vanuit de bekende nationale laboratoria⁶⁷ — alsook gedecentraliseerd door de talloos vele textielondernemingen uitgevoerd. Tenslotte mag het vele ontwikkelingswerk dat ter wille van de vezelverwerking door de textielmachine-industrie wordt verricht, niet onvermeld blijven.

⁵⁹ Voor 1970 wordt de groei van de totale garenerwerking in de Westeuropese tricot- en kousenindustrie geschat op 3 à 4%.

⁶⁰ Van 1.181.600 ton in 1965 naar 1.406.000 ton in 1970.

⁶¹ „Knitting Times“, vol. 40, no. 19, 3 mei 1971.

⁶² In 1965 raamde men de kosten van R & D op chemisch/technisch gebied in de Verenigde Staten, zoals deze door de MMF-industrie werd bedreven, op \$ 135 mln. Mondiaal — dus inclusief West-Europa en Japan — zou dit bedrag vervolgens op \$ 250 mln. à \$ 275 mln. mogen worden geschat.

⁶³ Als geboortejaren voor de belangrijkste synthetica noemt men: 1940 (polyamides), 1950 (acrylics), 1952 (polyesters).

⁶⁴ „Summary of the most pressing needs for increased cotton production research“, Document 11, 30th Plenary Meeting ICAC, Guatemala-City, juni 1971.

⁶⁵ Op de 31ste vergadering te Managua (Nicaragua) zal worden gesproken over: „methods of integrated insect control including cultural practices, biological control, pesticides, resistant varieties and other methods to reduce production costs“.

⁶⁶ „Symposium International de la Recherche Textile Cotonière“ (Parijs, 1969) en „First I.I.C. Cotton Breeder/User Conference“ (Manchester, 1970).

⁶⁷ Bekende researchinstituten zijn gevestigd in: Australië: Geelong (wol); België: Gent; Frankrijk: Mühlhouse; Italië: Milaan; Nederland: Delft; Verenigd Koninkrijk: Leeds (wol) en Manchester; Verenigde Staten: Clemson (S.C.), Lowell (Mass.), New Orleans (La.) en Princeton (N.Y.); West-Duitsland: Aken, Krefeld en Reutlingen; Zweden: Göteborg; Zwitserland: St. Gallen en Zürich.

Het totale beeld is door de grote versnippering niet erg overzichtelijk. Ook ontbreekt de coördinatie. De experts kennen elkaar door publikaties en door incidentele symposia. De hechte dwarsverbanden die gelegd moeten worden om gezamenlijk op te trekken en om doublures te voorkomen, zijn echter nog zwak of ontbreken hier en daar zelfs geheel. In de komende jaren zal aan deze bundeling veel aandacht moeten worden besteed. Het bevorderen van een goede R & D is op zichzelf, voor elk instituut, voor iedere onderneming, belangrijk. Daarnaast zal met meer kracht dan tot dusverre moeten worden gestreefd naar een betere communicatie door de gehele bedrijfskolom heen.

Een management-probleem; het concentratieverschijnsel

De klassieke textielindustrie is voortgekomen uit de eerste industriële revolutie in Lancashire. Ze was gekenmerkt door een grote spreiding over vele produktie-eenheden. Aanvankelijk gevormd als familiebedrijf bleven de ondernemingen merendeels klein of middelmatig van omvang. Alleen daar, waar hetzij een groot nationaal afzetgebied — zoals in de Verenigde Staten — hetzij het bezit of gemakkelijk bereik van overzeese markten massale commerciële mogelijkheden bood, ontstonden ook grotere produktie-eenheden.

Na de tweede wereldoorlog heeft het concentratieverschijnsel zich in deze bedrijfstak sterk gemanifesteerd. Men streefde er allereerst naar de voordelen van schaalvergroting te verwerven. Het ontstaan van grotere afzetmarkten — de EEG en de EVA — werkte daarbij als katalysator. De concentraties werden veelal verwezenlijkt door fusies van gelijkwaardige bedrijven of door het opkopen van kleinere eenheden.

Nu is het o.i. een grote misvatting te denken dat de toekomst alleen zal toebehoren aan de grote en zeer grote ondernemingen. Dit is immers geheel afhankelijk van de markt die men wil bestrijken. Voor sterk aan mode-wisselingen onderhevige deelmarkten zijn kleine, gespecialiseerde en boven alles wendbare eenheden veruit de meest geschikte. Natuurlijk kan een grote onderneming een of meer van zulke variabele produktiebedrijven onder haar werkmaatschappijen tellen. Aan de interne organisatie en aan de juiste communicatie worden dan grote eisen gesteld. Indien men hieraan niet kan voldoen, treden eerder „disadvantages of scale” naar voren.

Het is niet eenvoudig een goed inzicht te verkrijgen in de mate waarin de concentratietendens zich de laatste jaren heeft voltrokken. Cijfers hierover uit India zijn bijvoorbeeld moeilijk verkrijgbaar. In Japan bestond, reeds lang vóór de oorlog, de bekende groep van grote spinners: de zgn. Big Ten, waaronder zich enkele zeer grote concerns bevonden. Naar men ons vanuit Osaka verzekerde, is de concentratie daar te lande, mede onder invloed van de anti-trustwetgeving, op enkele uitzonderingen na niet veel verder voortgeschreden. Het is overigens wel tekenend voor de omvang van de concentratie in Japan dat zich, getuige tabel 38, onder de grootste acht textielondernemingen buiten de Verenigde Staten vijf Japanse bedrijven bevinden ⁶⁸.

Voor de Verenigde Staten kennen wij de rangschikking van de grootste 500 industriële ondernemingen naar omzet. In *Fortune* van mei 1971 komen er naast de twee leidende firma's, Burlington en J. P. Stevens, nog een dozijn bedrijven voor die, hetzij gedeeltelijk hetzij volledig, tot de bedrijfstak horen die wij plegen aan te duiden als „de textiel”. Het is altijd weer een indrukwekkende lijst die

Tabel 38.

De grootste acht textielondernemingen buiten de Verenigde Staten^a

Onderneming	Land	Omzet 1970 (× mln. \$)	Personeel (× 1.000)
Montecatini Edison	Italië	2.841,6	162,8
Courtaulds	Ver. Koninkrijk	1.583,-	165,-
Coats Patons	Ver. Koninkrijk	716,9	85,-
Unitika	Japan	692,8	25,6
Kanebo	Japan	662,5	33,6
Toyobo	Japan	662,-	36,5
Teijin	Japan	600,-	15,8
Mitsubishi Rayon	Japan	509,3	10,5

a Bron: *Fortune*, augustus 1971.

duidt op enkele grote concentraties. Zo zijn de omzetten van de twee giganten Burlington en J. P. Stevens uniek in de textielwereld ⁶⁹. Het is echter tekenend voor deze bedrijfstak dat deze twee omzetten slechts 7,9% resp. 4,2% van de geraamde totale omzet van de Amerikaanse textielindustrie bedragen ⁷⁰.

Wat West-Europa aangaat, claimde Engeland in 1969 dat de toentertijd bereikte concentratie in de spinnerij groter was dan waar ook ter wereld. Ook in de finishing concentreerde zich in „de grote vier” een hoog percentage van de activiteiten, zoals uit tabel 39 blijkt.

Tabel 39.-

Concentratie in de Engelse katoenindustrie^a

1969	(activiteitspercentages gemeten naar personeelsbezetting)	
	Grote: 4	Grootste 24
Spinnerijen	47	70
Weverijen	33	48
Finishing	53	67

a Bron: Cotton and Allied Textiles. The Cotton Council, 1969.

Uit andere bronnen kunnen we verder opmaken hoe de in Engeland gegroeide vier groten naar financiële belangrijkheid kunnen worden gerangschikt.

Tabel 40.

Engelands „grote vier”^a

1970	Omzet (mln. £)	Personeel (× 1.000)
Courtaulds	660	160
English Calico	152	33,3
Viyella International	79,8	23,6
Carrington & Dewhurst	68,8	16,9

a Bron: The Textile Council.

Inmiddels heeft zich ook binnen deze kopgroep weer een fusie voltrokken. De laatstgenoemde twee ondernemingen verenigden zich namelijk onder de auspiciën van de ICI.

Op het Continent telt vrijwel elk land een aantal grote ondernemingen. Wij beschikken helaas over te weinig recente gegevens om een soortgelijke tabel met omzetten en bezettingscijfers te verstrekken van de groten in de EEG ⁷¹. Ten einde toch een aanwijzing te geven over de mate waarin de concentratie ook in de EEG is voortgeschreden, volgt hier tenslotte een tabel met enkele vergelijkende cijfers van de katoenindustrie in de Zes in 1957 en in 1969.

⁶⁸ Wij zijn ons ervan bewust dat er onder deze groepering ondernemingen voorkomen die hetzij niet uitsluitend textiel voortbrengen hetzij alleen op zeer bepaalde markten — bijv. naaigaren — opereren.

⁶⁹ In 1970 resp. \$ 1.821,5 mln. en \$ 892,6 mln. De personeelssterkten waren 87.000 en 44.700. Bij Burlington hadden de dochterondernemingen buiten de Verenigde Staten een omzet van \$ 157 mln.

⁷⁰ De totale omzet van de Amerikaanse textielindustrie wordt in „Textile Hi-lights” van de ATMI geraamd op \$ 21,6 mrd.

Tabel 41.

Enkele vergelijkende cijfers van de katoenindustrie in de EEG^a

	1957	1969
Aantal ondernemingen	2.226	1.417
Personeelsbezetting	541.000	325.000
Aantal spinnen	20,4 mln.	13,3 mln.
Aantal weefgetouwen	432.100	225.500

a Bron: Eurocoton, februari 1971.

Hoewel ook uit deze gegevens weer de afbouw blijkt, is er toch wel degelijk sprake geweest van concentratie in grotere eenheden. Het komt ons voor dat een van de belangrijkste taken van het management in de textielindustrie zal zijn, het vinden van het juiste evenwicht tussen de eisen van de te bewerken afzetmarkt en de daarbij passende bedrijfsgrootte van de productie-eenheden. Binnen het kader van de EEG zal daarbij ook over de landsgrenzen moeten worden gekeken. Tevens zal men rekening moeten houden met de mogelijkheden die de multi-nationale ondernemingen — waarover in deze IFCATI-meeting in Barcelona wordt gesproken — kunnen bieden. Volgens sommigen zou in West-Europa op den duur alleen plaats zijn voor een gering aantal zeer grote ondernemingen met daarnaast meerdere, veel kleinere, gespecialiseerde bedrijven⁷². De toekomst zal ons moeten leren of deze profetie zal worden bewaarheid. Goede managers van middelgrote bedrijven zouden wel eens voor evenveel uitzonderingen kunnen zorgen als er regels zijn.

Commerciële vraagstukken

In de Verenigde Staten, West-Europa en Japan zijn vooral in de commerciële sector van „de textiel” grote veranderingen opgetreden. In de zich ontwikkelende landen is bij de textieldistributie daarentegen nog veel bij het oude gebleven. Toch zal met het stijgen van de welvaart daar binnenkort wel verandering in komen. Uit de aard der zaak is het hier niet de plaats om diep in te gaan op alle trends van de ontwikkeling op commercieel gebied. Daartoe zijn deze te groot in aantal en te zeer complex van aard. Aan enkele aspecten willen wij hier echter toch nog aandacht besteden. Dit in het bijzonder omdat daarbij de kern van het bestaansrecht van de textielindustrie in bepaalde delen van de wereld in het geding komt.

Uit de voorgaande paragrafen hebben wij gezien hoe sterk de handel in de produkten van de klassieke spin-, weef- en finishingindustrie werd beïnvloed door de grote verschuivingen in het grondstoffenpakket. Alleen reeds door de vele wijzigingen in kwaliteit en karakteristiek van het vezelmateriaal is het tegenwoordig noodzakelijk de commercie met technische service te ondersteunen. Dit geschiedt dan om de eigenschappen en de daarbij passende nieuwe verwerkingsmethoden van de vezels toe te lichten. Het is dus een wijziging van de verkoopmethode die door de techniek wordt veroorzaakt. Maar er zijn ook organisatorische en commerciële factoren die als even zovele katalysatoren voor veranderingen in het aloude patroon werkzaam zijn.

De verwerkende industrie, versnipperd als de textielnijverheid nu eenmaal is, is geleidelijk aan tussen twee grote machten beklemd geraakt. Aan de ene zijde de oligopolies van de MMF-leveranciers, de sterk geconcentreerde groep die — zoals wij in de hierna volgende alinea's gewijd aan promotion zullen lezen — de uiteindelijke con-

sumenten over de hoofden van de verderverwerkende industrie heen via een merkenbeleid beïnvloeden. Aan de andere zijde de afnemers, die zich via concentraties eveneens tot krachtige groepen hebben samengebondeld. In de wereld van de grootwinkelbedrijven, de warenhuizen, de inkoopcombinaties van detaillisten, de supermarkten, de kortingwinkels en de verzendhuizen is het de laatste jaren immers een en al beweging geweest.

Deze grote dynamiek van de commercie in de geïndustrialiseerde landen vraagt zeer veel van de textielindustrie. Zij eist waakzaamheid en vooral een grote mate van flexibiliteit. Alleen door snel te reageren op alle nieuwe wijzigingen in het distributiepatroon kan men de communicatie met de uiteindelijke consument open houden. Wat dit laatste betreft — het vinden van de weg tot „de leden van het gezin” — zijn, vooral in de grote marktvormen, de EEG en de EVA, vele nieuwe wegen ingeslagen. De Europese consumentenvraag is namelijk bezig zich te wijzigen. Enkele oorzaken willen wij hier opsommen.

Door de vakantie-reizen over de landsgrenzen heen komen grote groepen van de EEG-bevolking in aanraking met andere gebruiksgewoonten en met nieuwe artikelen. Eenmaal van vakantie teruggekeerd, wil men die in eigen land toepassen resp. kopen. De moderne methoden van communicatie, zoals de reclame op de televisie, het lezen van tijdschriften die propaganda voeren op Europese schaal, verruimen eveneens het gezichtsveld en dus het aankooppatroon. Zij dragen bij tot de vorming van een internationale, op dezelfde leest geschoeide, vraag⁷³.

Daarnaast valt een wijziging in de wijze van inkopen door het publiek te melden. In de welvaartsstaat met de nieuwe mogelijkheden die de auto en de frigidaire bieden, worden stedelijke centra vermeden. Voor de zgn. „convenience goods” prefereert men het „one stop shopping”. Een inkoopstelsel dat overigens anderhalve eeuw geleden reeds het warenhuis deed ontstaan⁷⁴. Men geeft heden ten dage de voorkeur aan het doen van inkopen in de supermarkten, de verbruikersmarkten enz. De verbetering in de wijze van verpakking stimuleert daarbij de zelfbediening. Dit alles leidt tot een massale distributie voor een massale consumptie. Hiermee contrasteert echter weer de vraag: naar „sophisticated”, zgn. „shopping goods”, waarbij iedereen zich kan uitleven in een grote keuze. Wij komen hier later nog even op terug.

Behalve deze wijzigingen in de afzet zijn er de veranderingen die uitgaan van de industrie en de handel zelf: de kortinghuizen, die hun ontstaan mede te danken hebben

⁷¹ „Textil Wirtschaft” noemde o.a. de volgende bedrijven als leiders in de EEG:

	omzet 1969 (mln. \$)
Frankrijk : Agache-Willot	350
West-Duitsland : Dierig	110
Nederland : Nijverdal-ten Cate	100
België : UCO (raming)	100
Italië : Cotonificio Cantoni (raming)	65

⁷² H. van Delden: „Konsequenzen aus dem Umbruch der Strukturen, Zwang zu neuen Firmengrößen”, Heidelberg, juni 1970.

⁷³ Prof. Dr. H. J. Kuhlmeijer: „The European Common Market. A new system of production and distribution in the making”, Business Interview, Ann Arbor, Michigan, maart 1971.

⁷⁴ In 1852: Au Bon Marché, te Parijs.

aan correcties op industriële overproductie, de nieuwe handelskanalen die worden geschapen door de bestrijding van de steeds stijgende distributiekosten. Men poogt een grotere efficiency te verkrijgen via vergroting van het handelsvolume, verhoging van de omzetsnelheden, combinatie van consumptieverwante artikelen (de zgn. parallelisatie), vergroting van het aantal distributieplaatsen voor één concern en toepassing van arbeidbesparende technieken ⁷⁵.

Voor de textielindustrie in West-Europa is het van groot belang deze wijzigingen in de afzet, dit ontstaan van andere distributiekkanalen, van zeer nabij te volgen. Voor een deel zal zij namelijk in een juiste benadering van de afzetproblematiek haar bestaansrecht gewettigd zien. De jaren waarin West-Europa en met name Engeland de kleermaker van de wereld heette, zijn definitief voorbij. Het zou echter te ver voeren nu te denken dat Engeland en het Continent van West-Europa in de toekomst geheel door import van textiel zouden moeten worden voorzien.

Zo'n gedachtingang zou bij een Noord-Amerikaan bij de bestudering van zijn nationale textielmarkt nimmer spelen, want de problemen die wij zojuist vluchtig schetsten, bestaan net zo goed in de grote bevolkingscentra van de Verenigde Staten. Ook daar neemt de massificatie van de vraag in sterke mate toe. Op deze vraag moet de massa-productie zich via de massa-distributie richten. Om hieraan te kunnen voldoen, worden in de Verenigde Staten grotere productie-eenheden gevormd of gestandaardiseerde kwaliteiten uit goedkope produktielanden — soms uit eigen vestigingen — geïmporteerd. Beide oplossingen worden er naast elkaar toegepast. Waar mogelijk accentueert men daarbij de eerste oplossing. Terecht, want daarmee wordt tevens de basis gelegd voor het voortbestaan van de textielindustrie, ook die welke niet op massale serie-productie is ingesteld. Tegelijk komt namelijk als reactie op deze massaliteit het streven naar een grotere individualiteit naar voren. Men wil zich in de kleding, in de inrichting van de woning, in de toepassing van sommige technieken, bepaald onderscheiden van de verstikkende eenvormigheid van de massa. Juist om aan deze wensen te voldoen, is het zo belangrijk om de nabijheid van de afzetmarkten als positief element voor het bestaansrecht van een groot deel van de nationale textielindustrie, hetzij in de Verenigde Staten, hetzij in West-Europa, te onderkennen.

Het bevredigen van de individuele behoefte is een van de grote taken die de textielindustrie van de geïndustrialiseerde landen dient te verzorgen. Zij is daartoe het beste geëquipeerd ⁷⁶. Dit kan echter niet binnen de kleine markteenheden van het verleden plaatsvinden. Een moderne textielindustrie is geen boutique-industrie. Daarom is ook de vorming van de grotere markten zo nodig. De Verenigde Staten verkeren in de gelukkige positie altijd al over zo'n groot afzetgebied te hebben kunnen beschikken. In West-Europa echter heeft men helaas de fout begaan de veelbelovende eenheidsmarkt, die men na de oorlog zag groeien, in twee blokken te splitsen. Hier kan binnenkort een wijziging ten goede in komen. Dit zal dan opnieuw veel eisen stellen aan de souplesse van denken van het management in de textielindustrie. Maar het is een taak die dankbaar aanvaard moet worden. In omvang valt zij trouwens in het niet bij de twee grote problemen, waarmee de Europese eenwording juist nu wordt geconfronteerd ⁷⁷.

Ter afsluiting van deze passages over de commercie menen wij te mogen pleiten voor een gelijkschakeling van de Amerikaanse en de Westeuropese politiek ten opzichte

van het in stand houden van een nationale textielindustrie. Dit mede omdat de geschiedenis van de laatste 25 jaar heeft getoond hoe ver het proces van een mondiale spreiding van de textielindustrie reeds is gevorderd. Maar 'dit ook met name omdat de ontwikkeling van de binnenlandse vraag deze noodzaak logisch onderstreept.

Promotion

In het commercieel gebeuren wisselt het beeld — wij zagen dit reeds — caleidoscopisch snel. Daarbij wordt in deze moderne tijd aan het onderdeel promotion veel aandacht geschonken. Het is een uitvloeisel van de toenemende agressiviteit van de verkoop in de ruimste zin des woords. Het is ondoenlijk om in de laatste minuten van deze presentatie de huidige promotion van „textiel” als stimulus voor de afzet nog eens compleet te behandelen. Wij volstaan daarom met het kwantificeren van een zeer opvallend onderdeel van de promotion, gericht op het grondstoffenverbruik voor de textielfabricage. Dit mede omdat het een taak van het management zal zijn om zich bij deze propaganda aan te sluiten ter stimulering van de afzet van het eigen produkt.

In tabel 42 zijn enkele berekeningen opgenomen van de in de afgelopen vijf jaar gemaakte kosten van „promotion”.

Tabel 42.

Ramingen van de kosten van „promotion” voor katoen, wol en Man-Made Fibers ^a

	(mln. \$) 1965	1968	1971
Katoen	7,55	11,5	15,75
Wol	38,-	43,-	48,-
MMF's	151,-	(200,- ?)	130,- (gem.) ^b

^a Bron: Dr. W. T. Kroese: „Het ballet van de vezels”, 1966/1969; I.W.S.; I.I.C.
^b Het laatste cijfer voor MMF's is gebaseerd op promotion voor MMF's onder merk.

Als wij tabel 42 bestuderen, blijkt overduidelijk dat de MMF-producenten zich grote offers hebben getroost om hun produkten te introduceren. Of hier niet van enige verspilling door onderlinge merkenconcurrentie sprake kan zijn, is wel de vraag. Toch is deze internationale benadering van het afzetprobleem er een van grote allure.

Als tweede op de ranglijst staat de promotion voor wol. Deze wordt sedert jaren sterk gesteund door de voornaamste produktielanden: Australië, Nieuw-Zeeland en

⁷⁵ Dr. A. C. R. Dreesmann beschrijft dit als de estafette-wedloop van de prijsconcurrentie. Zie „Intermediair” van 30 april 1971.

⁷⁶ Met opzet laten wij Japan hier buiten beschouwing. Hoewel de situatie op de binnenlandse markt aldaar geleidelijk aan weinig verschilt van die in de Verenigde Staten en West-Europa, is de Japanse textielindustrie potentieel zo krachtig dat zij zich ook op het terrein der massa-artikelen — de basis voor elke textielindustrie — goed zal weten te verdedigen.

⁷⁷ Met name is het gewenst dat juist nu, ten tijde van het concipiëren van dit artikel, de EEG zich in verband met de oplossing van de tijdelijke valutaperikelen op twee fronten tot een eenheid aansluit. Dit namelijk zowel t.o.v. de controversale Verenigde Staten-Japan op het gebied van de internationale handel alsook t.o.v. de toetreding van Engeland en de andere drie partners tot de EEG.

Zuid-Afrika. Indien men de bedragen, besteed aan promotion, plaatst naast de vezelproductie (zowel in gewicht ⁷⁸ als in waarde omgerekend), blijkt wel hoe goed de wolproducenten voor het verbruik van hun produkt opkomen (tabel 43).

Tabel 43.
Vezelproductie en propaganda^a

	(1970)		Promotion (mln. \$)
	Gewicht (mln. lbs.)	Waarde (globale raming; mln. \$)	
MMF's	17.580	10.930	130
Katoen	24.950	7.230	16
Wol	3.500	4.130	48

^a Bron: produktiegegevens: voor de gewichten normale internationale gegevens en voor de waarde eigen berekeningen; promotion-gegevens: zie tabel 42.

Het is voor de katoen altijd een moeilijke zaak geweest in promotion de wol te volgen. In de Verenigde Staten heeft de National Cotton Council of America vele jaren pal gestaan voor de propaganda van katoen. Tegen het eind van de jaren vijftig heeft men geprobeerd deze promotion ook door anderen, buiten Noord-Amerika, te laten bekostigen. Bij deze pogingen werden zowel de katoenfarmers als alle verbruikers van katoen betrokken.

Aanvankelijk reageerde alleen de verwerkende industrie (de spinners en de wevers) op dit initiatief. In West-Europa en Japan werden nationale katoeninstituten opgericht die de propaganda verzorgden en ten dele mede financierden. Eerst na vele, dikwijls moeizame, besprekingen kon in 1965 het International Institute for Cotton worden gesticht. Het telt thans negen belangrijke katoenproducerende landen als lid. Ondanks het bescheiden budget verricht de I.I.C. zeer veel nuttig werk, zowel op het gebied van de eigenlijke katoenpropaganda als op het terrein van de coördinatie van de „utilization research”. Daarnaast zijn er nog enkele andere instituten die de katoenpropaganda verzorgen. Vervolgens het belangrijkste daarvan is het Amerikaanse Cotton Incorporated. Te zamen met enkele overheidsinstanties financieren de I.I.C. en Cotton Incorporated de kosten van de „cotton promotion”.

Het behoort tot de taak van het management in de textielindustrie om ook deze impulsen van buitenaf op de juiste wijze te kanaliseren en vervolgens te „vertalen”⁷⁹. Op dit terrein is een goede samenwerking met de vezelproducenten geboden. Ook van die kant zal men voor zo'n samengaan opstaan.

Met deze laatste korte schets van de wijze van beïnvloeden van de afzet der eindprodukten door de vezelproducenten hebben wij de opsomming van de punten die het management in de komende jaren bezig zullen houden beëindigd.

IFCATI als „clearinghouse for information”

In het eerste deel van deze studie is getracht de cijfers betreffende de grondstofverwerking, de productiecapaciteit, de productie zelf en de handel in eindprodukten voor zich te laten spreken. Het is de meest objectieve methode om een juist beeld van de textielindustrie in de afgelopen 25 jaar te verkrijgen. Daarmee is tevens de positie in het begin van de jaren zeventig bepaald. Wij zijn ons ervan bewust dat wij bij de opsomming van de toekomstige managementvraagstukken die wij op dit historische overzicht lieten volgen, niet altijd objectief zijn geweest. Daartoe bekeken

wij sommige problemen misschien wat al teveel door een Westeuropese bril.

Het is de charme van de bijeenkomsten van IFCATI dat deze eenzijdigheid later — in de discussies — weer kan worden gecompenseerd. De International Federation vervult zodoende als vanouds de functie van „clearinghouse for information”. Het is echter ook duidelijk dat de nu — in Barcelona (oktober 1971) — volgende gedachtenwisseling niet finaal zal zijn. Het historische overzicht heeft ons duidelijk gemaakt dat zich in de verstreken twee decennia zeer grote veranderingen hebben voltrokken. Niets wijst erop dat in deze ontwikkeling een stilstand is gekomen, hoe gaarne sommigen dit ook zouden willen zien.

Het is verstandig indien de textielindustrie er zich op voorbereidt dat alles wat te maken heeft met de techniek en de commercie, de sociale vraagstukken en de organisatie, de kapitalisatie en de rentabiliteit voortdurend in beweging zal blijven. Alleen indien zij met deze overtuiging het volgende decennium ingaat, zal de textielindustrie er mentaal voor openstaan zich steeds weer aan de wisselende situaties aan te passen. Van consolidatie kan men o.i. nimmer spreken.

Wat de toekomstige discussies in IFCATI aangaat, besluit ik gaarne met de volgende persoonlijke aanbeveling. Van een welslagen van zulke discussies is men verzekerd als men bereid is het motto te volgen waarmee ik de historische schets van de eerste 55 jaar van de International Federation besloot: „Je ne cherche pas à convaincre d'erreur mon adversaire, mais à m'unir à lui dans une vérité plus haute”⁸⁰. Immers, om tot een symbiose van alle verwerkers van natuurlijke vezels en Man-Made Fibers te komen, dient men elkanders standpunten naar waarde weten te schatten, want, om met een voorstander van de Europese eenheid te spreken: „The unity of the textile industry is not a blueprint, nor a theory; it is a process to bring individuals and enterprises together so that they can join in adapting themselves to the ever changing conditions”⁸¹.

Almelo, 25 september 1971.

Dr. W. T. Kroese

⁷⁸ Ter completering van de gegevens inzake de wereldvezelproductie reproduceren wij hier ook nog de cijfers voor jute en hennep: 8,4 mln. lbs. (1968/1969), vlas en zijde: 1,5 mln. lbs. (1968/1969) en glas: 0,85 mln. lbs. (1970), verstrekt door The Commonwealth Economic Committee, Londen (natuurlijke vezels) en Textile Organon, New York (glas).

⁷⁹ De producenten van de natuurlijke vezels en MMF's kunnen met hun vezelpropaganda immers de uiteindelijke afnemers beïnvloeden over de hoofden van de verwerkende industrieën heen.

⁸⁰ Lacordaire. Zie „Historic Sketch” (1904-1960), IFCATI, Zürich.

⁸¹ Jean Monnets woorden ter karakterisering van een „European unity, a process to bring individuals and nations together”.